

TÜRK-İS

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI

KONFEDERASYON YAYIN ORGANI

10 KASIM:1982

SAYI: 155

**İlham ve kuvvet kaynağı
ulusun kendisidir**
K. Atatürk

TAM METİN
ANAYASA
DERGİMİZ
EKİ'NDE

**YURT
DIŞINDAKİ
İŞÇİLERİMİZİN
SORUNLARI
VE**

GAZİLER

AYLIK
EĞİTİM
VE
MESLEK
DERGİSİ

TÜRK-İŞ

TÜRKİYE
İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU
YAYIN
ORGANIDIR

KASIM

1982

SAYI: 164

FIATI :

YURT İÇİ 50 TL.

YURT DIŞI 3 DM.

SAHİBİ :

TÜRKİYE

İŞÇİ SENDİKALARI

KONFEDERASYONU

ADINA

GENEL BAŞKAN

ŞEVKET

YILMAZ

●
MÜESSESE

MÜDÜRÜ :

GENEL

TEŞKİLATLANDIRMA

SEKRETERİ

YUSUF ZİYA KARA

●
SORUMLU

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ

HÜSEYİN

EKMEKÇİOĞLU

●
İDARE VE YAZIŞMA

ADRESİ :

TÜRK-İŞ

GENEL MERKEZİ

BASIN VE HALKLA

İLİŞKİLER BÜROSU

BAYINDIR SOKAK No. 10

17 91 34 - 18 10 09

●
DİZGİ VE BASKI :

DEMİRCİOĞLU

MATBAACILIK

17 30 51 - ANKARA

●
KAPAK VE MİZANPAJ

TÜRK-İŞ BASIN MERKEZİ

ANKARA - 18 10 09

DERGİMİZ,
BASIN AHLAK
YASASINA UYAR

İçindekiler

1

SUNUŞ

2-11

YURT DIŞINDAKİ
İŞÇİLERİMİZ

12

KÖŞEM'DEN

Ek :

ANAYASA

13-14

SOSYAL GÜVENLİK

15-18

HABERLER

19

BİR KONUĞUMUZ VAR

20

ARAŞTIRMA BÜROSU

21

HUKUK

22

EKONOMİ

23-24

KOOPERATİFÇİLİK

Asgari Ücret Komisyonu 17 Kasım'da Toplanıyor

Asgari Ücret Tespit Komisyonunun 17 Kasım günü saat 17'de toplanacağı açıklandı.

Bilindiği gibi, 1 Mayıs 1981 tarihinden itibaren yürürlüğe giren en son asgari ücretin, enflasyon karşısında etkisini yitirmesi üzerine Türk-İş tarafından Başbakanlık ve Çalışma Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunulmuştu.

Asgari ücretin, yeniden tesbit edileceği ve 1 Ocak 1983 tarihinden yürürlüğe gireceği öğrenildi.

10 Kasım

Değerli okurlarımız,

DERGİMİZ, her yıl Kasım ay'ı sayısının kapağını büyük kurtarıcı Atatürk'e ayırmayı bir gelenek haline getirmiştir.

BU gelenek, anarşinin kol gezdiği ve malûm çevrelerce, Atatürk düşmanlığının yoğun bir kampanya haline getirildiği, devrimcilik maskesi altında yabancı devlet adamlarının bayraklaştırılmaya çalışıldığı karanlık günlerde de devam etti.

TÜRK-İŞ, kendi milli ve manevi değerlerine sahip çıkmaya korkan ve en azından sessiz kalmayı yeğleyen kuruluşların aksine; o korkunç günlerde de devlet ve millettten yana tavrını ortaya koymuştur.

12 EYLÜL 1980 sonrası birden Atatürkçü kesilen ve evvelce suskunluk içinde bulunan kişi ve kuruluşları hatırladığımızda; TÜRK-İŞ Genel Başkanı **Şevket Yılmaz**'ın 8 Eylül 1982 günü Ankara Arı Sinemasında yapılan Anayasa Konferansı toplantısındaki şu sözlerin hangi amaçla söylendiğini daha iyi anlarız. Genel Başkan **Yılmaz** şöyle diyordu: «Atatürkçülükte bizlerle kimse yarışmasın. Biz Atatürk'ü resimde değil, hayatta yaşatan insanlarız.»

ATATÜRKÇÜLÜK, sadece sözde kalamaz. Büyük kurtarıcının devrimlerine sahip çıkmak, ideallerini gerçekleştirmek, gösterdiği medeniyet yolunda ilerlemek, bayrak-devlet-millet kavramlarını kutsal saymak ve bu kutsal kavramları yıkmaya çalışanlara karşı tavrı koymak gerçek Atatürkçülüktür. TÜRK-İŞ, en zor şartlar altında bile bütün bu sayılanları yerine getirmeyi bilmiştir.

GELİŞMELER göstermiştir ki; Türk milletini ne milli ve manevi değerlerinden, ne de Atatürk ve bayrak sevgisinden koparmak mümkün değildir. 10 Kasım'lar Atatürk'ün aramızdan beden olarak ayrılışının yıldönümleridir. 1981 yılında kutladığımız «Atatürk'ün 100. Doğum Yılı» bundan sonraki yıllarda da aynı anlam içinde sürdürülecektir.

DAİMA aramızda saydığımız manevi varlığı önünde tazimle eğiliyoruz.

TÜRK-İŞ

Başbakan Bülend Ulusu, Yurtdışı İşçi Sorunları Yüksek Koordinasyon Kurulunda konuşurken

**Başbakan
Bülend Ulusu
teminat verdi:**

“Yurt dışındaki işçilerimiz korunacak”

- Yurtdışı İşçi Sorunları Yüksek Koordinasyon Kurulu toplantısında konuşan Başbakan, Almanya'da çalışan Türklerin haklarının kaybolmasına seyirci kalınmayacağını söyledi

- **ULUSU, «DEVLETİN YOL GÖSTERİCİ OLARAK HANGİ YARDIMLARI YAPABİLECEĞİ PLANLANACAK, SÜR'ATLE UYGULAMAYA GEÇİLEREK ALMANYA'DA ÇALIŞAN İŞÇİLERİMİZİ HER VASITA İLE DUYURULACAKTIR» DEDİ**

Yurt Dışı İşçi Sorunları Yüksek Koordinasyon Kurulu'nun Başbakan Bülend Ulusu'nun başkanlığında yapılan Ekim ayı toplantısında, Almanya'da çalışan Türk işçilerinin durumu değerlendirilerek, bu konuda alınması gerekli tedbirler gözden geçirildi. Ulusu, toplantıyı açarken yaptığı konuşmada, «Yurt dışındaki işçilerimiz en küçük haklarında bile korumasız kalmayacaklardır» dedi. Almanya'daki işçilerimizin paniğe kapılarak,

sosyal haklarından vazgeçmelerine imkan tanınmaması gerektiğini belirten Ulusu, bu hakların korunmasında Türk Devletinin her türlü vasıta ile yurttaşlarımıza yol göstereceğini söyledi.

Başbakanlıkta saat 10 da başlayan toplantıya, kurul üyesi bakanlar, Merkez, Ziraat ve Emlak Kredi Bankaları Genel Müdürleri ile TÜRK-İŞ ve diğer ilgililer katıldılar.

**KORUMASIZ
KALMAYACAKLAR**

Başbakan Ulusu, ko-

nuşmasında Federal Almanya'nın yeni Başbakanı Dr. Helmut Kohl'un göreve başlar başlamaz, özellikle Türklerin adını da zikretmek suretiyle, ülkesinde çalışan yabancı işçilerin sayısının azaltılacağına ilişkin sözlerini hatırlatarak şöyle dedi:

«Bu önemli gelişmenin yanısıra açıklanan son rakamlar, Federal Almanya'da işsiz sayısındaki artışın tırmanmasını sürdürdüğünü, bu eğilimin yabancı işçiler bakımından, daha da ciddi oldu-

ğunu göstermektedir. Çok yakın bir tarihte genel işsiz sayısının 2 milyona ulaşması beklenmektedir.»

Ulus, bu olumsuz gelişmeler karşısında yurt dışında çalışan işçilerle ilgili çalışmaların yoğunlaştırılması gerektiğine işaret ederek şunları söyledi:

«Çeşitli hizmet bölümlerinde bu konudaki Türk Hükümeti görüşü açıklanırken, aynı şeylerin söylenmesine özen gösterilmelidir. Bu alanda kesinleşen politikamızın en önemli yönü, şüphesiz, Türk Devleti olarak, mütefakimiz ve dostumuz bu ülkedeki olumsuz bazı ekonomik gelişmeleri görmezlikten gelmediğimiz, ancak bu gelişmenin işçilerimizin haklarının kaybolmasına seyirci kalacağımız şeklinde yorumlanmamasıdır. Bir hukuk devletinde, üzerlerine düşen her türlü mükellefiyeti yerine getirerek, yasaların ve milletlerarası anlaşmaların teminatı altında çalışmakta olan yurttaşlarımızın, en kü-

çük haklarında bile korumasız kalmayacağı şüphesizdir.»

PANİGE GEREK YOK

Başbakan Uluşu, meselelerin iki ülke yöneticileri arasında yapılacak görüşmelerle çözümlenmeye çalışılacağını belirterek şöyle devam etti:

«Ancak işçilerimizin bulundukları ülkenin yasalarının altındaki sosyal haklarından feragat edilmesi tabiatıyla söz konusu olmayacaktır. Bu yüzden emekliliği ve benzeri sosyal güvenlik haklarını elde etme çağındaki işçilerimizin, paniğe kapılarak, bu haklarından feragat etmelerine imkân verilmemelidir. Haklarının ne olduğu, bu hakların ihlâl edilmek istenmesi halinde hukuk yollarına nasıl başvuracakları Türk Devleti olarak, kendilerine yol gösterici olarak hangi yardımların yapılabileceği planlanacak, süratle uygulamaya geçilerek yurt dışında çalışan işçilerimize her vasıta ile duyurulacaktır.

Almanya'da işsiz sayısı 1,8 milyonu aştı

Federal Almanya'daki işsiz sayısı 1948 yılından beri ilk defa olarak 1.8 milyon sınırını aşarak en yüksek düzeye ulaştı.

Nürnberg'deki Federal Çalışma Dairesi yetkilileri işsiz sayısında Eylül ayında 23 bin civarında artış kaydedildiğini ve toplam işsiz sayısının 1 milyon 820 bin 30'a yükseldiğini açıkladılar. Eylül ayındaki artışla birlikte Federal Almanya'daki işsizlik oranı yüzde 7.4'ten 7'ye yükseldi.

Federal Çalışma Dairesi Başkanı Josef Stingl, basın mensuplarıyla her ay yaptığı geleneksel toplantının sonuncusunda, Almanya'daki iş piyasasının «çok kötü» olduğunu vurguladı ve işsiz sayısındaki artışın önümüzdeki aylarda da devam edeceğini belirtti.

Alman Sendikalar Birliği (DGB) Hükümetinin politikasını kınadı

- TÜRK İŞÇİLERİNİN GERİ GÖNDERİLMELERİNE KESİNLİKLE KARŞI ÇIKTIKLARINI BELİRTEN DGB YETKİLİLERİ, GEREKTİĞİNDE EYLEME GEÇECEKLERİNİ AÇIKLADILAR

Federal Almanya Sendikalar Birliği (DGB), yeni Alman Hükümetinin yabancı işçiler ve özellikle Türk işçileri ile ilgili önlemler almaya hazırlanması nedeniyle bir açıklama yaptı ve bu görüşe kesinlikle karşı çıkacaklarını ve gerekirse eylem yapacaklarını bildirdi.

GÜNEŞ gazetesinin sorularını cevaplayan DGB yetkilileri, Başbakan Kohl'un Türkler hakkındaki görüşlerini şöyle değerlendirdiler :

«Başbakan Kohl, bu önerileri ile aslında toplumda var olan Türk aleyhtarlığını canlı tutmak ve toplumun sempatisini seçimlerde bu yolla kendisine çevirmek istemektedir.

«Bizim düşüncemize göre, böyle bir durumda özellikle işsizlik sorununda bir ilerleme kaydedilemez. Belki göstermelik bir durum yaratılabilir.

«Bu insanların ekonomimizi bugünkü duruma getirdiği unutulmamalıdır. Şimdi onlardan böylesine söz etmek büyük hata olur.»

DGB, daha sonra yaptığı resmi açıklamada da, Kohl hükümetinin istihdam politikasına ve yabancı işçilere karşı takındığı tavıra kesinlikle karşı olduklarını belirtti ve gerekirse eyleme geçeceklerini bildirdi.

Almanya'da çalışan işçilerimizin yüzde 52'si DGB üyesi bulunuyor.

F. ALMANYA VDR-3 TELEVİZYONU, TÜRK-İŞ GENEL BAŞKANI ŞEVKET YILMAZ'LA RÖPORTAJ YAPTI

“İşçilerimizin toplu olarak geri gönderilmeleri insancıl değildir”

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Şevket Yılmaz, Federal Almanya VDR-3 televizyonunun 9 Ekim Cumartesi günü saat 21.00 de yayınladığı röportajda; «Türk işçilerinin toplu halde geri gönderilmeleri, insancıl bir yaklaşım olamaz» dedi.

VDR-3 Televizyonu muhabiri Ernst L. Freisewinkel'in sorularını cevaplandıran Şevket Yılmaz; Federal Almanya'daki anti-Türk davranışları da kınadı ve «Bu davranışları içimize sindiremediğimiz gibi, anlamakta da zorluk çekiyoruz» dedi.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Şevket Yılmaz'la yapılan röportajda televizyon muhabirinin soruları ve cevaplar aşağıya aynen alınmıştır:

SORU: Yeni Federal Alman Hükümetinin Türk işçilerini topluca Türkiye'ye gönderme yolunda bir eğilimi var, TÜRK-İŞ Genel Başkanı olarak bu konuda görüşleriniz nelerdir?

● «FEDERAL ALMANYA'DAKİ ANTI-TÜRK DAVRANIŞLARI İÇİMİZE SİNDİREMEDİĞİ- MİZ GİBİ, ANLAMAKTA DA ZORLUK ÇEKİYORUZ»

CEVAP: — Öncelikle böyle bir eğilimin sadece eğilim olarak kalmasını ve bu konuda bir tasarrufa gidilmemesini ümitle temenni etmekteyiz.

Bilindiği üzere Türkiye'den Federal Almanya'ya işçi gönderilmesi 1962 yılında başlamış ve iki ülke arasında akdedilen Anlaşma çerçevesinde bu işçi alımı aralıksız sürmüştür. 1973 yılındaki ekonomik önlemler sırasında işçi alımları da durgunluk göstermiş ve bu önlemler çerçevesinde işçi aileleri Federal Almanya'ya gitmiş idi. Halen bu ülkede 600 bini işçi olmak üzere aileleriyle birlikte çalışan ve ikamet eden 1.700.000 Türk vatandaşı bulunmaktadır. Unutulmamalı-

dır ki, Almanya bu işçilerimizi tek tek seçip sağlık kontrolünden de geçirdikten sonra almaktadır. İlk yıllarda törenle karşıladıkları Türk işçilerinin çalışkanlıklarını ve bu ülke ekonomisini içinde bulunduğu zor durumdan nasıl kurtardıklarını övgülerle anlatan Almanlar nedense son bir yıl içinde işçilerimizi çekemez oldular. Federal Almanya'daki anti-Türk davranışlarını içimize sindiremediğimiz gibi anlamakta da herkes gibi zorluk çekiyoruz. Çalışkanlığı ve dürüstlüğü adeta bayrak yapılan Türk işçileri acaba ne geçti de birden bire bu ülkede kötü gözle görülmeğe başladılar. Bunun izahını sanırım Alman Hükümeti de tam yapamaz. Almanya'daki

işsizlik bahane ediliyor ise bu ayrı bir konu. Fakat gerekçe olamaz. Gençliğini ve gençlik yıllarını Alman ekonomisine adanmış ve o ülkeye çok şey vermiş olan fedakâr Türk işçileri bir kalemde safdışı edilemez. Türk işçilerinin yeni Alman Hükümetinin politikası gereği topluca Türkiye'ye gönderilecekleri yolunda ki bir tasarruf asla insancıl olmayacaktır. Böyle bir tasarruf hem iki ülke arasındaki mevcut sosyal güvenlik anlaşmasına, hem de iki ülke arasındaki tarihi dostluğa aykırı düşecektir.

İşçi göndermenin, işçi alımı gibi bir anlaşmaya dayanması gerekmektedir. İşçilerimizin bu ülkede kaybolmasına asla rıza gösteremeyeceğimiz, hak ve çıkarları vardır. Bütün bunlar iki hükümet arasında yapılacak bir görüşme sonunda tesbit edilmelidir.

SORU: — Türkiye'ye dönüşlerinde işçilerinizin

hemen sahip olacağı iş imkânı var mıdır?

CEVAP: — Bugün bütün dünyada olduğu gibi, Türkiye’de de ileri boyutlara ulaşan bir işsizlik sorunu vardır. İşçilerimizin toplu ya da büyük partiler halinde gönderilmeleri Türkiye’deki bu problemi daha büyük boyutlara ulaştıracaktır. Belli bir sermaye ile dönmeyen her işçi, Türkiye’de işsizlikle karşı karşıya kalacaktır. Bu itibarla dönen işçilere Türkiye’de iş bulma olanaklarının az olduğunu belirtmek isteriz.

SORU: — Yurt dışında çalışan işçilerin ortak edildiği Türkiye’deki işçi şirketleri ne durumadır?

CEVAP: — İşçi dövizleri katkısıyla kurulan şirketlerin bir kısmı başarılı olmuştur. Hepsinin başarılı olduğu tabii ki söyleyemeyiz. Bunun çeşitli nedenleri vardır, bu nedenlerden birisi ise, şirketleri yönetenlerin işi benimseme derecelerine ve bilgilerine bağlıdır.

SORU: — Alman Hükümeti bu şirketleri, dönüş yapacak işçiler açısından mali yönden desteklerse problem halledilebilir mi?

CEVAP: — Bu da tamamen ayrı bir konudur. Ve kanaatimce, iki ülke hükümetleri arasında yapılacak resmi görüşmeler sonunda tesbit edilmelidir. Ancak bu görüşmelerde TÜRK-İŞ’in de görüşü istenirse memnuniyetle düşüncelerimizi aktarırız.

Ancak şu kadarını söyleyeyim, bu konudaki sanayi yatırımları ucuz yatırımlar değildir. Size emek-yoğun yatırıma bir örnek olarak, en ucuz sanayi yatırımına bir örnek olarak Tekstil sana-

yiinden bahsetmek isterim. Bu dalda bir işçi için temel atımından tezgâhın başına geçmesine kadar geçen süre zarfında 3,5 milyon liralık bir yatırıma ihtiyaç vardır.

Yani, beher işçi için 3,5 milyon liralık yatırım. Kurulacak fabrika kaç işçiyi gerektiriyor ise o sayıyla çarpıp hesaplayın. Tabii öyle bir yatırımın üretim safhasına geçebilmesine kadar inşaat süresi 2, 2,5 yıldır. Bir de bu yatırımın üretime dönüşmesi, üretilen malın pazarlaması ve verimliliği esastır. Bütün bunlar düşünülürse kurulacak işçi şirketlerinin kısa vadeli olmadığı açıkça görülecektir.

SORU: — Bütün bu konularda TÜRK-İŞ olarak DGB ile bir diyalogunuz var mıdır?

CEVAP: — DGB ile her zaman görüşmelerimiz olmakta idi. Ancak bu dönemde, dönemin koşulları itibariyle ICFTU kanalı ile kendileriyle bir görüşmemiz olacağını sanıyorum. Vardığımız karşılıklı mutabakat gereği ICFTU’nun 21, 22 Ekim tarihleri arasında Brüksel’de yapacağı İcra Kurulu toplantısına yetkili bir heyet göndereceğiz. ICFTU ile yapacağımız bu görüşmeden sonra DGB ile de çok yönlü konuları içeren bir toplantı yapmayı düşünmekteyiz.

Almanya’da çalışan Türk işçileri

FINLANDIYA RADYO-TV’sine DEMEÇ VEREN TÜRK-İŞ BAŞKANI

“İşsizliğin önlenmesi için, elbirliği ile çalışıyoruz,, dedi

Genel Başkan Şevket Yılmaz, bir süre önce Türkiye’yi ziyaret ederek, Finlandiya Radyo ve Televizyonu için geniş bir program hazırlayan Finlandiya Radyosu Muhabirlerinden GUNNAR TANG’ın sorularını cevapladı.

Türk-İş Genel Başkanı Yılmaz, G. TANG’ın, Türkiye’deki sendikal faaliyetlerin bugünkü durumu ve çalışma hayatını ilgilendiren çeşitli sorularına karşılık verirken, özetle şunları söyledi :

«Türkiye’de kazanılmış işçi haklarının tarihçesi çok eskilere dayanır ve özellikle 1961 Anayasasını takiben çıkarılan 274 ve 275 sayılı kanunlarla bu haklar daha ileri ve belirgin bir safhaya ulaşmış idi.

Tabii ki, 12 Eylül Harekatı sonunda, içinde bulunduğumuz dönemin özelliği itibariyle sendikal haklar kısmen askıya alınmıştır. Tabii bu dönem geçicidir ve işçi haklarından geriye gidiş olmayacaktır kanısındayız.

Yeni Anayasa’nın kabulünden sonra da bu Anayasaya uygun surette çıkarılacak yeni kanunlar ve 274-275 sayılı yasalarda düşünülen değişikliklerle bu hakların ne şekil alacağını ileride göreceğiz.

Türkiye’de bugün işsizlik vardır. Bugün ileri derecede gelişmiş ABD ve F. Almanya’da bile işsizlik büyük bir sorun halindedir. Yurdumuzdaki işsizliğin asgariye indirilmesi ve enflasyonun duraklaması için biz Türk-İş olarak çeşitli önerilerde bulunduk ve bu önerilerimizi Hükümet’le yaptığımız karşılıklı görüşmelerde açıklıkla ortaya koyduk. Bu önerilerimizin başında, yatırımlara hız verilmesi ve verimin artırılması gelmektedir. 1983 bütçesinde yatırım ödeneklerine ağırlık verilmiş olmasını görmekten mutluyuz ve yatırımların aksaksız yürümelerini titizlikle izliyoruz.»

Şevket Yılmaz ; Alman Hükümetinin Türk işçileri ile ilgili kararı üzerine gazetecilerin sorularını cevapladı

“ Alman Hükümeti, prim toplamak için

Türk İşçilerini kampanya aracı yapamaz ”

Almanya'da çalışan Türk işçilerinden bir grup.

● GEÇTİĞİMİZ YILLARDA, ALMANLAR VE RESMİ MAKAMLARI TARAFINDAN ÇALIŞKANLIKLARINA VE DÜRÜSTLÜKLERİNE ÖVGÜLER DİZİLEN TÜRK İŞÇİLERİNE REVA GÖRÜLECEK BÖYLE BİR HAREKET, İKİ ÜLKE ARASINDAKİ ANLAŞMALARA VE TARİHİ DOSTLUK BAĞLARINA TABAN TABANA ZITTİR

● İŞGÜCÜ TALEBİ AÇISINDAN EN KRİZLİ DÖNEMİNDE OLDUĞU BİR SIRADA, FEDERAL ALMANYA EKONOMİSİNİ CANLANDIRAN VE BUGÜNKÜ SEVİYESİNE ULAŞMASINDA ÖNEMLİ ROL OYNAYAN 600 BİN TÜRK İŞÇİSİNİN İŞ AKDİNİN FESHİ, DÜNYADA BAŞLI BAŞINA BİR OLAY YARATACAK MAHİYETTEDİR.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı **Şevket YILMAZ**, Federal Almanya'daki siyasal gelişmelerden sonra kurulan yeni Hükümetin özellikle Türk işçilerinin toplu halde geri gönderilmelerine ilişkin eğilimlerini doğru karşılamadıklarını ve böyle bir tasarrufun insancıl ölçülerle bağdaşmayacağını söyledi.

Şevket YILMAZ, yeni Alman Hükümeti yetkililerinin son günlerde bu konuya ilişkin verdikleri beyanatlar karşısında basın mensuplarının sorularını cevaplandırırken, Türk işçilerinin Federal Almanya'da yalnız bırakılmayacağına işaretler, Türk resmi makamlarının da bu konuda derhal ve etkin girişimlerde bulunmasını istediklerini belirtti.

TÜRK-İŞ Genel Başkanı YILMAZ, bu konudaki açıklamasında, özetle şunları söyledi:

«20 yılı aşkın bir süreden beri, Federal Almanya'da her türlü zorluğa göğüs gererek çalışan ve Alman ekonomisine olduğu kadar, Türk ekonomi-

sine de büyük katkılar sağlayan 600 bin Türk işçisinin politik bir kararla Türkiye'ye toplu halde gönderilmeleri yolundaki bir tasarrufu düşünmüyoruz. Böyle bir hareket, Almanya'ya gidişlerinde bando ve törenle karşılanan çalışan insanların cezalandırılmasından başka bir şey değildir. Böyle bir eğilimi aksiyon safhasına koymak, asla insancıl olmayacaktır. Geçtiğimiz yıllarda, bizzat Almanlar ve Alman resmi makamları tarafından çalışkanlıklarına ve dürüstlüklerine övgüler dizilen Türk işçilerine reva görülecek böyle bir hareket, iki ülke arasında imzalanmış olan anlaşmalara ve tarihi dostluk bağlarına da taban tabana zıt düşecektir. Federal Alman hükümeti, kendi politikası için prim toplayacak diye, Türk işçilerini kampanya aracı yapmamalıdır. Esasen biz, Alman Hükümetinin böylesine sorumsuz bir tutum içerisine girebileceğini de ummak istemiyoruz. İşgücü talebi açısından en krizli dönemde olduğu bir sırada, Federal Almanya ekonomisini canlandıran ve bugünkü seviyesine ulaşma-

sında önemli rol oynayan, 600 bin Türk işçisinin iş akdinin feshi, dünyada başlı başına bir olay yaratacak mahiyettedir. Aileleriyle birlikte 1.700.000'i aşkın insana sudan bahanelerle sınır kapısını göstermek, geniş anlamda bu kadar bir kitleyi haksız ve sehipsiz yere göçe zorlamak olur.

Federal Alman Hükümeti, ülkelerinde mevcut işsizliği, ya da ekonomik krizi ileri sürerek işçi çıkaracak ise ve bu işçi çıkarma gruplar halinde düşünüyor ise, işçi alımında olduğu gibi geri göndermede de başta Türk Hükümeti ile görüşüp gerekli mutabakatı sağlamalıdır. Unutulmamalıdır ki, Türk işçilerinin Federal Almanya'da kazanılmış hakları ve çıkarları vardır. Bu itibarla Anayurda gönderilecek her işçinin karşılıklı rıza ile gönderilmesi ve her türlü sosyal güvencesinin sağlanması zorunludur. Türk vatandaşı olan herkes, vatanına istediği an döner. Bu onların en tabii hakkıdır ve her ne suretle olursa olsun, vatanına dönen işçilerimiz, layık oldukları sıcak ilgiyi Türkiye'de fazlasıyla bulacaklar-

dır. Problem, onların vatanlarına dönmeleri değil, haksız gönderilmeleridir.

F. Almanya'da bulundukları sırada, büyük çoğunluğu F. Alman Sendikalar Birliği'nin üyesi olan işçilerimize DGB'nin de sendikal sorumluluklar ve sendikal haklar açısından sahip çıkacağına ve münhasıran Türk işçilerine yönelik bir tasarrufa karşı dıracığına

inanıyoruz.

Türk işçileri, Federal Almanya'da bir krizle ve yalnız başlarına bırakılmamalıdır. Türk hükümetinden beklediğimiz, derhal ve etkin girişimlerde bulunulmasıdır. İki milyona yakın Türk vatandaşı, suyu alınmış bir limon kabuğu gibi sokağa bırakılmamalıdır.

TÜRK-İŞ olarak ulusal ve ulustar-

arası düzeyde girişimlerimizi sürdüreceğiz. Ancak yukarıda da belirttiğim gibi, resmi makamlar da sadece beyanatta yetinmeyip, Federal Alman Hükümetini böyle bir tasarruftan caydırıcı, ya da hiç olmazsa insaf ölçülerini içerisinde bir uygulamaya gitmelerini sağlayıcı müzakerelere bir an önce başlamalarını bekliyoruz.»

İsviçre ve Hollanda TV'leri de Yılmaz'la röportaj yaptı

Hollanda Televizyonu Türk-İş Genel Başkanı ile röportaj yaparken

Yılmaz: 'Hür sendikacılık akımının temsilcisi olan bizler her türlü darbağazı aşacağımıza inanıyorum'

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Şevket Yılmaz, İsviçre ve Hollanda televizyonlarının kendisi ile yaptığı röportajlarda, ulusal düzeyde işçi hak ve özgürlükleri konusundaki sorulara cevaplandırdı.

Yılmaz; Anayasa tasarısının Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu tarafından açıklanması ve görüşmeler sırasındaki katı gruplaşmanın, işçiler arasında kaygı ile karşılandığını hatırlatarak şöyle dedi:

«Tasarının geniş ölçüde işverenlerin etkisi altında kalınarak hazırlandığını tespit ettik. TÜRK-İŞ'in bu konuda tepkisi açık olmuştur. Bu Anayasa ile sağlıklı bir demokrasiye geçilemeyeceği ifade edilmiştir.

«Tasarı'ya son şekliini veren Milli Güvenlik Konseyi'ne başvurularak, endişelerimiz belirtilmiş ve TÜRK-İŞ'in işaretleri doğrultusunda, işçilerimizin bırakılmak istendi.

ği haksızlık önemli ölçüde Konsey tarafından giderilmiştir.

«İşçi hak ve özgürlükleri bakımından önem taşıyan, MGK gündeminde bulunan Sendikalar Yasası ile Toplu Sözleşme ve Grev Yasasında aynı dikkatin gösterilmesidir. Türkiye'de demokrasiyi sağlıklı yapabilmeyin, işçi-işveren ilişkilerini akılcı bir temele oturtabilmeyin başlıca yolu budur.

«Anayasa artık 7 Kasım'da halk oyuna sunulacağı için, çeşitli maddelerinin ne suretle düzenlenmesi gerektiği yolunda başlatılacak bir tartışma yersizdir.

«Kararı ve kesin değerlendirmeyi 7 Kasım günü Türk Milleti yapacaktır.

«Türk işçileri ve TÜRK-İŞ açısından bu aşamada Anayasa'nın en önemli niteliği, demokratik parlamento düzeni yeniden geçiş yolunu açmakta olmasıdır. Anayasa, bu çerçevede umutla bakılan bir gelişmedir.

«TÜRK-İŞ'in mücadelesi, çoğulcu ve özgürlükçü demokrasi içinde «Ekmek-Barış ve Özgürlük» mücadelesidir. Hür sendikacılık akımının temsilcileri olarak, her darboğazı aşacağımıza yürekten inanıyorum.»

Federal Almanya hükümetinin kararına
ülkenin en büyük sendikası tepki gösterdi

Türkler geri giderse

İssizlik artar

□ IG METALL; Almanların yabancı işçilerin yaptığı işlerde çalışmayacaklarını söyledi

Federal Almanya'da 3 milyondan fazla işçisiyle ülkenin en büyük sendikası niteliğini taşıyan IG-METALL, yabancı işçi düşmanlığını kına yan bir bülten yayınladı. Bültende, Almanların yabancı işçilerin çalıştığı ağır ve pis olarak nitelenen işlerde çalışmak istemedikleri belirtildi ve «Türklerin geri gönderilmesi işsizliği azaltmaz, aksine, artırır» denildi.

Almanların zor iş beğendiği, yabancı işçilerin işlerine hiçbir Alman'ın talip olmayacağı kaydedilen bültende, şu görüşlere yer verildi:

«Alman işsizlerin yüzde 32'si sıhhi rahatsızlıklara maruz, yüzde 15'i de ikamet-

gâhlarını değiştirmekten kaçınıyor. Bu işsiz Almanlar yabancıların yaptığı ağır işleri yapmak istemeyeceklerdir. Böylece bir çok ekonomik dal güç duruma düşebilir. Nitekim uzmanların görüşü de şudur: Almanların yabancıların işlerine aktarılması, büyük çapta gerçekleştirilemez.»

Alman ekonomisini ihracatın yaşattığı, Almanya'nın işçilerini çalıştırdığı Türkiye, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'e büyük çapta ihracat yaptığı belirtilen bültende, «Bu ülkeler Almanya'da çalışan işçilerinin gönderdiği dövizler ile ekonomilerini geliştirip, Alman mallarını satın alabilecek duruma gemiş-

Almanya'da çalışan inşaat işçilerimizden bazıları.

lerdir. Bu işçiler ülkelerine dönerlerse, Alman mallarını almak için ellerinde para kalmaz. Bu durum neticede Alman ekonomisinin zararına olur» denildi.

Yabancı işçilere haksızlıklar yapıldığı, yabancıların Almanlardan daha çok hasta oldukları yolundaki iddiaların gerçeği yansıtmadığı kaydedilen bültende, «Ortalıkta dolayan iddiaların aksine yabancılar Almanlara oranla daha fazla çocuk

parası almamaktadır. Ayrıca emeklilik sigortasına ödemeleri parayı bile geri alamıyorlar» denildi. Yabancı düşmanlığının politikacılar tarafından yaratıldığı ve kasıtlı olarak yalnızlığa itildiği vurgulandı. İlk zamanlarda yabancıların Almanca konuşmamalarından rahatsızlık duyulmadığı da belirtilen raporda, yabancıların dil bilmedikleri halde şikayette bulunmalarının memnurluk yarattığı da kaydedildi.

Yurt dışına
gidişlerinde
böylesine
kuyruklar
meydana
gelemiştir.

20 Yılda yurt dışına bir milyon işçi gönderdik

• 1982 Yılıının ilk 7 ayı itibariyle de 26 bin 669 işçi gönderildi

Bu yılın ilk 7 ayında yurt dışına gönderilen 26 bin 669 işçiyle, 1962 yılından bu yana yurt dışına gönderilen işçi sayısı bir milyonluk sınıra dayandı. İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun resmi rakamlarına dayanılarak çalışmak üzere dış ülkelere giden işçi sayımızın 20 yılda 999 bin 490'a ulaştığı tesbit edildi.

1962-1964 döneminde sürekli artan ve daha sonraki yıllarda 1967 yılına kadar azalan, sonraki yıllarda da 1971 yılına kadar sürekli bir artış içinde olan yurt dışına gönderilen işçi sayısı 1971 ve 1972 yıllarında tekrar azalmasına rağmen 1973 yılında en yüksek seviyesine ulaştı. Bu yıldan sonra sürekli bir azalma gösterdi ve özellikle 1977 yılını takip eden yıllardan sonra Ortadoğu ülkelerinden gelen talep üzerine yurt dışına gönderilen işçi sayısı tekrar bir artış grafiği gösterdi.

İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun resmi rakamlarına göre bu yılın ilk 7 ayı itibariyle 26 bin 669 olarak gerçekleşen yurt dışına giden işçi sayısı

geçen yılın eş dönemine göre yüzde 3.3'lük bir eksilme göstermesine rağmen, bu eksilme özellikle batı ülkelerine giden işçi sayısındaki azalıştan kaynaklandı. 1982 yılının ilk 7 ayı itibariyle geçen yılın eş dönemine kıyasla Libya'ya ve Irak'a gönderilen işçi sayısında artış, Suudi Arabistan'a giden işçi sayısında ise azalış meydana geldi.

Alman Eyalet Çalışma Bakanı Dietmar Schleer Türk-İş'i ziyaret etti

Federal
Almanya
Baden
Wittenberg
Eyaleti
Çalışma
Bakanı
Dietmar
Schleer
TÜRK-İŞ
Genel Başkanı
ile
Görüşürken.

YILMAZ: «TÜRK İŞÇİLERİNİN, EN VERİMLİ ÇAĞLARINDA ALMAN EKONOMİSİNE KATKIDA BULUNDUKLARI GÖZDEN İRAK TUTULAMAZ»

Federal Almanya Baden Wittenberg Eyaleti Çalışma Bakanı Dietmar Schleer, Türkiye'ye gelerek Hükümet yetkilileriyle Almanya'daki işçilerimizin sorunları konusunda temaslarda bulundu.

Schleer, TÜRK-İŞ Genel Merkezini de ziyaret ederek Genel Başkan Şevket Yılmaz'la iki saate yakın bir görüşme yaptı.

YILMAZ'IN KONUŞMASI

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Şevket Yılmaz, Alman Eyalet Bakanı Schleer ile yaptığı görüşmenin basınla açık bölümünde özetle şunları söyledi:

«Federal Almanya'da hükümet değişikliği sonrası, orada çalışan işçilerimizle ilgili bazı görüşlerin ortaya atılması ve huzursuzluğun başla-

ması üzerine Türkiye'ye gelmeniz bizi memnun etmiştir.

İki ülkemiz arasındaki sekizyüz yıla yaklaşan geleneksel dostluğun zedelenmesi arzu edilemez. Gelen haberlerin, yanlış aktettiğini ummak istiyorum. Aileleriyle birlikte 270 bin yurttaşımızın bulunduğu bir eyaletin Çalışma Bakanı olarak buraya gelmeniz, geleneksel dostluğumuza verdiğiniz önemin belirtisidir.

1961 ile 1973 yılları arasında Almanya'ya giden işçilerimizin Alman ekonomisine katkıları bugün gözden ırak tutulamaz.

Bütün dünyada olduğu gibi, Almanya'da da işsizlik artmıştır. Ancak, işçilerimizle ilgili öne sürülen görüşler, bu boyutların çok ötesindedir.

SCHLEER: «YABANCI İŞÇİLERLE İLGİLİ POLİTİKAMIZ HAKKINDA SİZE BİLGİ VERMEYE VE GÖRÜŞLERİNİZİ ALMAYA GELDİM»

«İnsan hayatının verimli bir çağı vardır. 20-21 yıl vatanından uzak, Alman ekonomisine katkıda bulunan vatandaşlarımızın en verimli çağlarını harcadıklarını dikkate aldığımızda, soruna insancıl bir yaklaşım beklenir. Türkiye'ye gelişiniz, bu insancıl yaklaşımın bulunması yolunda ümit verici bir davranıştır.»

Şevket Yılmaz, Almanya'ya giden işçilerimizin, geleneklerine bağlılıkları nedeniyle sosyal yaşama intibak etmekte güçlük çektiklerini, ancak çalışma bakımından örnek gösterildiklerini de hatırlattı.

SCHLEER'İN KONUŞMASI :

Alman Eyalet Bakanı Dietmar Schleer de yaptığı konuşmada, Türk-Al-

man dostluğu üzerinde durdu ve şunları söyledi:

«Sayın Başkan, Türkiye'ye gelmemin ve sizi ziyaret etmemin nedeni, Almanya'daki durum hakkında size bilgi vermektir. Ekonomik durum hakkında bilgi vermek ve sonra da yabancılar hakkında ne gibi bir politika izlediğimizi, ne düşündüğümüzü belirtmek içindir. Bir çok ülkelerden gelmiş yabancılar var. Biz, şu ülkenin işçileri, bu ülkenin işçileri diye bir politika değil, tüm yabancıları içine alan bir tek yabancılar politikası takip etmek istiyoruz. Türk'lere başka, Yugoslav'lara başka değil, tüm yabancılar karşı tek bir politika söz konusudur.

«Düşüncelerimiz hakkında yanlış bilgiler aktarıldı. Eksik bilgiler aktarı-

rıldı. Üstelik, böyle yanlış ve eksik bilgiler aktarmak retiyle bu işte menfaati heyecan uyandırmak suretiyle bir işte menfaati olan grupların da parmakları bulunmaktadır.

«Bu nedenle size, şimdiye kadar takip ettiğimiz ve bundan sonra da takip edeceğimiz yabancılar politikası hakkında bilgi vereceğim. Bu öyle bir politikadır ki, insan-cıl bir politikadır. Yabancılar politikası hakkındaki düşüncelerimizi, planlarımızı size intikâl ettirdikten sonra, sizin beğenmediğiniz ve tenkit edeceğiniz hususlar varsa, bunları da açıkca belirtmenizi sizden rica ediyorum. Çünkü dostlar arasında karşılıklı görüşmelerde bütün düşünceler ortaya atılmak suretiyle sorunlar çözümlenebilir.»

Görüşmeler daha sonra basına kapalı olarak sürdürüldü.

★

Yılmaz, Yurt dışına yayın yapan Türkiye'nin Sesi Radyosuna da demeç verdi

Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz, yurt dışına yayın yapan Türkiye'nin Sesi radyosuna da bir demeç verdi.

Yılmaz, Almanya ve diğer ülkelerde çalışan Türk işçilerinin çeşitli sorunları üzerinde durduğu konuşmasında; «Türk hükümetinden derhal etkin girişimlerde bulunmasını istiyoruz. İki milyon insanımız suyu sıkılmış limon kabuğu gibi sokağa bırakılamaz» dedi.

Eyalet Çalışma Bakanı Schleier'in Şevket Yılmaz'ı ziyaretinden bir görünüş

Yorum

Almanya'daki işçilerimiz

Federal Almanya'nın yeni Başbakanı Kohl; Almanya'daki işsizliği gerekçe göstererek, Türk işçilerinin geriye gönderileceğini belirttiğinde, henüz Başbakanlık koltuğuna yeni oturmuştu.

Kuşkusuz, aynı Kohl; yıllar önce Federal Almanya'nın had safhaya gelen işgücü ihtiyacı nedeniyle yabancı işçilere nasıl kucak açıldığını, Türk işçilerinin bandolarla karşılandığını, zaman geçtikçe de işçilerimizin en çalışkan ve dürüst işçiler olduğunun Alman resmi makamlarınca sık sık açıklandığını bilmektedir.

Ancak; TÜRK-İŞ Genel Başkanı Şevket Yılmaz'ın da belirttiği gibi Almanya'daki anti-Türk hareketini partisi için siyasal güçlenme fırsatı sayan, işçilerimizi böylesine insanlık dışı bir saldırı karşısında koruyacağına, kampanya aracı yapmaya kalkan da yine aynı Kohl'dur.

Başbakan Kohl, yabancı işçi sayısının azaltılacağından söz ederken, özellikle Türk işçilerini hedef göstermeyi, politik çıkar hesaplarına daha uygun görmüştür.

Alman ekonomisini bugünkü düzeye getiren yabancı işçilerin ve özellikle Türk işçilerinin, «artık ihtiyaç kalmadı» diyerek geriye gönderilmelerini istemek; Almanya'da işsiz sayısının 1,8 milyona ulaştığı gerekçesiyle mazur gösterilemez.

Nitekim; kendi hükümetinin bu kararına ilk tepkiyi Almanya'nın Federal Alman Sendikaları Birliği (DGB) ve en büyük işçi sendikası olan IG METALL göstermiş; yabancı işçilerin yaptıkları zor işleri, işsiz Almanların yapamayacaklarını ve işsizliğin daha da artacağını belirtmiştir.

Aslında DGB ve IG METALL, «zor işler» sözcüğünü nezaket kalıpları içinde kullanmışlardır. Demek istedikleri açıktır: «Yabancı işçilere yaptırılan işler, Almanlar için aşağılayıcı işlerdir» anlamında kullanmışlardır o sözcüğü.

Acı amma gerçek... Bir zamanlar Avrupayı baştan başa titreten ve o ülkelerde hükümdar olan atalarımız; bugün, yabanın çöpünü toplayan torunlarını görseler, kemikleri sızlar. Ne yaparsın ki, her gelenin elinde oyuncağa döndürülen Türk ekonomisi, ulusal gururumuzu da parçalamaktan geri kalmadı.

TÜRK-İŞ

YENİ DÖNEME DOĞRU...

Türk sendikacılığında yeni bir dönemin başlamakta olduğu bugünden bellidir. Anayasa Tasarısının son şekillenmesi, hür sendikacılık ilkelerinin tümüyle ortadan kaldırılmasını isteyen bazı çevrelerde şok tesiri yaratmış ve sendikaları gerçek fonksiyonlarını ifa edebilecek bir yapıya ters düşmekten kurtarmıştır. Bu yönü ile gelişmelerin ciddi olarak incelenmesi, yapılan değişikliklerin tümüyle etüd edilmesi yararlı olacaktır. Şartlar, sendikacılığımızın yeni bir şekillenmeye ve çalışmalarını Anayasaya uygun olarak çıkarılması gereken kanunlar üzerinde yoğunlaştırmaya bizi zorlayacağını göstermektedir.

Ülkemizin 12 Eylül'den önce girdiği darboğazlar, ister siyasi olsun, ister ekonomik olsun, ciddiyetle kuşku ve kaygıları artıracak bir biçime dönüşmüştü. Dünyanın geçirmekte olduğu ekonomik kriz, refah dağılımındaki denge, gezizlik, kıtalar arasındaki silahlanma yarışı, sözde silahsızlanma istekleri insanoğlunun mutluluğunu gölgelemekte, milyonlarca aç insanın kaderi israfın önlenmesi kampanyalarının başarısına bağlı görünmektedir. Bu gelişen ve değişen dünyada enflasyon olgusu istikrar ihtiyacını doğurmuş ve siyasi istikrar ile ekonomide istikrar gereğini hepimizin gerçekçi bir biçimde hatırlamasına vesile olmuştur.

Sendikal hayattaki enflasyonun önlenmesi, ülkedeki istikrara paralel bir seyir izlemelidir. İstikrarın geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hiç şüphesiz bazı şartlara bağlıdır. Bu şartların başında disiplinli, güçlü ve etkin bir yapının geliştirilmesi gelir. Bu yapıyı sağlam temeller üzerinde inşa etmek sorumlu sendikacıların tamamını bekleyen bir görev halindedir.

Yeni Anayasanın halkoyuna sunulması kesinleşmesinden sonra, Danışma Meclisinin çalışmalarını bir taraftan bütçe müzakerelerine, diğer taraftan siyasi partiler kanunu ile seçim kanunu hazırlanmasına kaydıracağı bellidir. TÜRK-İŞ hiç kuşkusuz, bu çalışmalar üzerinde de kendisine özgü fikir üretme ve söz söyleme görevini yapacaktır. Daha doğrusu yapmalıdır. Ne var ki, bu noktada yürürlüğe girdikten sonra titizlikle değerlendirilmesi gereken Anayasa maddeleri vardır. Daha açık bir deyişle, TÜRK-İŞ'in siyasi partiler kanunu ile seçim kanunları üzerinde söz söylemesi, siyasi amaç mı sayılacaktır? Siyasetle iştiğal anlamına mı gelecektir? Bu noktalar cevap bekleyen sorulardır ve bu

soruların cevabı objektif olarak değerlendirilip verilmelidir.

Halen Milli Güvenlik Konseyi'nin gündeminde bulunan Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu da yoğun çalışmalar gerektiren önemli kanunlardır. Bu kanunlarda ele alınması icabeden yeni bazı gelişmeler de vardır. Örneğin, fiili 10 yıl çalışma konusu nasıl biçimlendirilecektir? Sendikalar ve üst kuruluşların yönetimlerinde görev alacaklar için fiili 10 yıl çalışmış olmak şartı, bize göre gelecek için ele alınması ve geçmişe dönük uygulamada dikkate alınmaması gereken bir konudur.

Yöneticilikten «temsilsilik» ve milli sendikaların tüzel kişiliği bulunmayan şube yönetimleri de kastedilecek midir? Tartışılan bu konular, gene bana göre, Anayasamızın kastettiği amacın dışında kalmaktadır. Bütün bunlar yeni kanunlarda özenle ele alınması ve değerlendirilmesi gereken konulardır. Anayasanın gerçekçi olarak kanunlarla düzenlemeye bıraktığı diğer konular da, önem taşımaktadır. Hepsini bir kalemde yazıp çizmek, yorum yapmak, vaktisiz sayılabilir. Ne var ki, önümüzde yeni bir dönem başlamakta, bu dönemin gereklerine uygun şekillendirme çalışmaları hepimizi beklemektedir. Bana göre, Türk sendikacılığının yeni dönemi, eskisi gibi her isteyen her şeyi söylediği veya dilediği gibi yorum yaptığı, konuştuğu ve kendisine göre çalıştığı bir dönem olmayacaktır. Bu dönem, Anayasanın özüne ve sözüne uyumlu yeni bir çalışma dönemi olacaktır. Hepimiz hazırlıklarımızı buna göre yapmalı ve ortak mutabakatlar arayarak, çalışmalarımızı yönlendirmeliyiz.

İşçinin mutluluğu, güçlü ve hür sendikacılığın etkinliğine bağlıdır. Unutulmaması gereken de budur.

Halk
oy'una
sunulan

AMKAS

1982

Kurucu Meclis tarafından kabul olunan ve 24.9.1982 tarihli, 2707 numaralı kanuna göre Halkoyuna sunulacak Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI

Kanun No.: 2709

Kabul Tarihi: 18.10.1982

B A Ş L A N G I Ç

Ebedi Türk vatan ve milletin bütünlüğüne ve kutsal Türk Devletinin varlığına karşı, Cumhuriyet devrinde benzeri görülmemiş bölücü ve yıkıcı kanlı bir iç savaşın gerçekleşme noktasına yaklaştığı sırada;

Türk milletin ayrılmaz parçası olan Türk Silahlı Kuvvetlerinin, milletin çağrısıyla gerçekleştirdiği 12 Eylül 1980 harekâtı sonucunda, Türk Milletinin meşrû temsilcileri olan Danışma Meclisince hazırlanıp, Millî Güvenlik konseyince son şekli verilerek Türk milleti tarafından kabul ve tasvip ve doğrudan doğruya O'nun eliyle vazo-lunan bu ANAYASA:

— Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılâp ve ilkeleri doğrultusunda;

— Dünya Milletler ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak; Türkiye Cumhuriyetinin ilelebet varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

— Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanma yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkmayacağı;

— Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

— Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihi ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılâpları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı;

— Her Türk vatandaşının bu Anasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

— Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kaderlerde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatı-

nın her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve «Yurtta sulh, cihanda sulh» arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğ;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılacak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye aşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.

BİRİNCİ KISIM

GENEL ESASLAR

I. Devletin şekli

MADDE 1. — Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir.

II. Cumhuriyetin nitelikleri

MADDE 2. — Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.

III. Devletin bütünlüğü, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkenti

MADDE 3. — Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür. Dili Türkçedir.

Bayrağı, şekli kanunlarda belirtilen, beyaz ay yıldızlı al bayraktır.

Millî marşı «İstiklâl Marşı»dır.

Başkenti Ankara'dır.

IV. Değiştirilemeyecek hükümler

MADDE 4. — Anayasanın 1 inci maddesindeki Devletin şeklinin Cumhuriyet olduğu hakkındaki hüküm ile, 2 nci maddesindeki Cumhuriyetin nitelikleri ve 3 üncü maddesi hükümleri değiştirilemez ve değiştirilmesi teklif edilemez.

V. Devletin temel amaç ve görevleri

MADDE 5. — Devletin temel amaç ve görevleri, Türk Milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.

VI. Egemenlik

MADDE 6. — Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.

VII. Yasama yetkisi

MADDE 7. — Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindir. Bu yetki devredilemez.

VIII. Yürütme yetkisi ve görevi

MADDE 8. — Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkan ve Bakanlar Kurulu tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir.

IX. Yargı yetkisi

MADDE 9. — Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır.

X. Kanun önünde eşitlik

MADDE 10. — Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

XI. Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü

MADDE 11. — Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.

İKİNCİ KISIM

TEMEL HAKLAR VE ÖDEVLER

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL HÜKÜMLER

I. Temel hak ve hürriyetlerin niteliği

MADDE 12. — Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını ihtiva eder.

II. Temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması

MADDE 13. — Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir.

III. Temel hak ve hürriyetlerin kötüye kullanılamaması

MADDE 14 — Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üze-

rinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edenler hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunma hakkını verir şekilde yorumlanamaz.

IV. Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması

MADDE 15. — Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir.

Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler ile, ölüm cezalarının infazı dışında, kişinin hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz.

V. Yabancıların durumu

MADDE 16. — Temel hak ve hürriyetler, yabancılar için milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

İKİNCİ BÖLÜM

KİŞİNİN HAKLARI VE ÖDEVLERİ

I. Kişinin dokunulmazlığı, maddî ve manevî varlığı

MADDE 17. — Herkes, yaşama, maddî ve manevî varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbî zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbî deneylere tâbi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle başdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz.

Mahkemelerce verilen ölüm cezalarının yerine getirilmesi hali ile meşrû müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkrâ hükmü dışındadır.

II. Zorla çalıştırma yasağı

MADDE 18. — Hiç kimse zorla çalıştırılmaz. Angar ya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalışmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz.

III. Kişi hürriyeti ve güvenliği

MADDE 19. — Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yokedilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda en geç hâkim huzuruna çıkarılıncaya kadar bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok onbeş gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu, soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalarının gerektirdiği kesin zorunluluk dışında, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, kanuna göre, Devletçe ödenir.

IV. Özel hayatın gizliliği ve korunması.

A. Özel hayatın gizliliği

MADDE 20. — Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatının ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz. Adil soruşturma ve kovuşturmanın gerektirdiği istisnalar saklıdır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin üstü, özel kağıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz.

B. Konut Dokunulmazlığı

MADDE 21. — Kimsenin konutuna dokunulamaz. Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça, kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz.

C. Haberleşme hürriyeti

MADDE 22. — Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir.

Haberleşmenin gizliliği esastır.

Kanunun açıkça gösterdiği hallerde, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınan merciin emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.

V. Yerleşme ve seyahat hürriyeti

MADDE 23. — Herkes, yerleşme ve seyahat hürriyetine sahiptir.

Yerleşme hürriyeti, suç işlenmesini önlemek, sosyal ve ekonomik gelişmeyi sağlamak, sağlıklı ve düzenli kentleşmeyi gerçekleştirmek ve kamu mallarını korumak,

Seyahat hürriyeti, suç soruşturma ve kovuşturması sebebiyle ve suç işlenmesini önlemek;

Amaçlarıyla kanunla sınırlandırılır.

Vatandaşın yurt dışına çıkma hürriyeti, ülkenin ekonomik durumu, vatandaşlık ödevi ya da ceza soruşturması veya kovuşturması sebebiyle sınırlandırılabilir.

Vatandaş sınır dışı edilemez ve yurda girme hakkından yoksun bırakılamaz.

VI. Din ve vicdan hürriyeti

MADDE 24. — Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır.

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dinî veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.

VII. Düşünce ve kanaat hürriyeti

MADDE 25. — Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir.

Her ne sebeple ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce ve kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz.

VIII. Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti

MADDE 26. — Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.

Bu hürriyetlerin kullanılmasında, suçların önlenmesi suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amacıyla sınırlandırılabilir.

Düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz. Bu yasağa aykırı yazılı veya basılı kâğıtlar, plâklar, ses ve görüntü bantları ile diğer anlatım araç ve gereçleri usulüne göre verilmiş hâkim kararı üzerine veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde kanunla yetkili kılınan mercinin emriyle toplatılır. Toplatma kararını veren merci bu kararını, yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Hâkim bu uygulamayı üç gün içinde karara bağlar.

Haber ve düşünceleri yayma araçlarının kullanılmasına ilişkin düzenleyici hükümler, bunların yayımını engellemek kaydıyla, düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlandırılması sayılmaz.

IX. Bilim ve sanat hürriyeti

MADDE 27. — Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir.

Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz.

Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.

X. Basın ve yayımla ilgili hükümler

A. Basın hürriyeti

MADDE 28. — Basın hürdür, sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz.

Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.

Basın hürriyetinin sınırlandırılmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.

Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılan veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler, bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı mercinin emriyle önlenir. Dağıtımı önleyen yetkili merci, bu kararını en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir. Yetkili hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat

içinde onaylamazsa, dağıtımı önleme kararı hükümsüz sayılır.

Yargılama görevinin amacına uygun olarak yerine getirilmesi için, kanunla belirtilecek sınırlar içinde hâkim tarafından verilen kararlar saklı kalmak üzere, olaylar hakkında yayım yasağı konamaz.

Sürelili veya süresiz yayınlar, kanunun gösterdiği suçların soruşturma veya kovuşturmasına geçilmiş olması hallerinde hâkim kararıyla; Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğinin, kamu düzeninin, genel ahlâkın korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı mercinin emriyle toplatılabilir. Toplatma kararı veren yetkili merci, bu kararın en geç yirmidört saat içinde yetkili hâkime bildirir; hâkim bu kararı en geç kırksekiz saat içinde onaylamazsa, toplatma kararı hükümsüz sayılır.

Sürelili veya süresiz yayınların suç soruşturma veya kovuşturması sebebiyle zapt ve müsaderesinde genel hükümler uygulanır.

Türkiyede yayımlanan sürelili yayınlar, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Cumhuriyetin temel ilkelerine, millî güvenliğe ve genel ahlâka aykırı yayımlardan mahkûm olma halinde, mahkeme kararıyla geçici olarak kapatılabilir. Kapatılan sürelili yayının açıkça devamı niteliğini taşıyan her türlü yayın yasaktır; bunlar hâkim kararıyla toplatılır.

B. Sürelili ve süresiz yayın hakkı

MADDE 29. — Sürelili veya süresiz yayın önceden izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.

Sürelili yayın çıkarabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, yayının durdurulması için mahkemeye başvurur.

Sürelili yayınların çıkarılması, yayım şartları, malî kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırıcı siyasal, ekonomik, malî ve teknik şartlar koyamaz.

Sürelili yayınlar, Devletin ve diğer kamu tüzelkişilerinin veya bunlara bağlı kurumların araç ve imkânlarının eşitlik esasına göre yararlanılır.

C. Basın araçlarının korunması

MADDE 30. — Kanuna uygun şekilde basın işletmesi olarak kurulan basımevi ve eklentileri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, Cumhuriyetin temel ilkeleri ve millî güvenlik aleyhinde işlenmiş bir suçtan mahkûm olma hali hariç, suç aleti olduğu gerekçeyle zapt ve müsadere edilemez ve işletilmekten alıkonulamaz.

D. Kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından yararlanma hakkı

MADDE 31. — Kişiler ve siyasî partiler, kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı haberleşme ve yayım araçlarından yararlanma hakkına sahiptir. Bu yararlanmanın şartları ve usulleri kanunla düzenlenir.

Kanun, 13 üncü maddede yer alan genel sınırlamalar dışında bir sebebe dayanarak, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.

E. Düzeltme ve cevap hakkı

MADDE 32. — Düzeltme ve cevap hakkı, ancak kişilerin haysiyet ve şereflerine dokunulması veya kendileriyle ilgili gerçeğe aykırı yayınlar yapılması hallerinde tanınır ve kanunla düzenlenir.

Düzeltme ve cevap yayımlanmazsa, yayımlanmasının gerekip gerekmediğine hâkim tarafından ilgilinin müracaat tarihinden itibaren en geç yedi gün içerisinde karar verilir.

XI. Toplantı hak ve hürriyetleri

A. Dernek kurma hürriyeti

MADDE 33. — Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma hakkına sahiptir.

Dernek kurabilmek için kanunun gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, derneğin faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz. Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Dernekler, 13 üncü maddedeki genel sınırlamalarla aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasî amaç güdemezler, siyasî faaliyette bulunamazlar, siyasî partilerden destek göremez ve onlara destek olamazlar, sendikalarla, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçla ortak hareket edemezler.

Kuruluş amaç ve şartlarını kaybeden yahut kanunun öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmeyen dernekler, kendiliğinden dağılmış sayılır.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir. Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî güvenliğin, millî egemenliğin, kamu düzeninin, başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması ve suçların önlenmesi bakımından gecikilmesinde sakınca bulunan hallerde, hâkim kararına kadar kanunen yetkili kılınan merciin emriyle faaliyetten alıkonulabilir.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensupları ile kamu hizmeti görevlilerinin dernek kurma haklarına başkaca sınırlamalar getirilmesine veya bu hürriyeti kullanmalarının yasaklanmasına engel değildir.

Bu madde hükmü vakıflara ve bu nitelikteki kuruluşlara da uygulanır.

B. Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı

MADDE 34. — Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idarî merci, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergâhı tespit edebilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Kanunun gösterdiği yetkili merci, kamu düzenini ciddi şekilde bozacak olayların çıkması veya millî güvenlik gereklerinin ihlâl edilmesi veya Cumhuriyetin ananeliklerini yoketme amacını güden fiillerin işlenmesinin

kuvvetle muhtemel bulunması halinde belirli bir toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasaklayabilir veya iki ayı aşmamak üzere erteleyebilir. Kanunun, aynı sebeplere dayalı olarak bir il'e bağlı ilçelerde bütün toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklanmasını öngördüğü hallerde bu süre üç ayı geçemez.

Dernekler, vakıflar, sendikalar ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları kendi konu ve amaçları dışında toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyemezler.

XII. Mülkiyet hakkı

MADDE 35. — Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.

XIII. Hakların korunması ile ilgili hükümler

A. Hak arama hürriyeti

MADDE 36. — Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.

B. Kanunî hâkim güvencesi

MADDE 37. — Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.

C. Suç ve cezalara ilişkin esaslar

MADDE 38. — Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suç işlediği zaman kanunda da suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.

XIV. İspat hakkı

MADDE 39. — Kamu görev ve hizmetinde bulunanlara karşı, bu görev ve hizmetin yerine getirilmesiyle ilgili olarak yapılan isnatlardan dolayı açılan hakaret davalarında, sanık, isnadın doğruluğunu ispat hakkına sahiptir. Bunun dışındaki hallerde ispat isteminin kabulü ancak isnat olunan fiilin doğru olup olmadığının anlaşılmasında kamu yararı bulunmasına veya şikâyetçinin ispatı razı olmasına bağlıdır.

XV. Temel hak ve hürriyetlerin korunması

MADDE 40. — Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tanzim edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOSYAL VE EKONOMİK HAKLAR VE ÖDEVLER

I. Ailenin korunması

MADDE 41. — Aile, Türk toplumunun temelidir.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilâtı kurar.

II. Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi

MADDE 42. — Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz.

Öğrenim hakkının kapsamı kanunla tespit edilir ve düzenlenir.

Eğitim ve öğretim, Atatürk ilkeleri ve inkılâpları doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına göre, Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz.

Eğitim ve öğretim hürriyeti, Anayasaya sadakat borcunu ortadan kaldırmaz.

İlköğretim, kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır.

Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar, Devlet okulları ile erişilmek istenen seviyeye uygun olarak, kanunla düzenlenir.

Devlet, maddî imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır.

Eğitim ve öğretim kurumlarında sadece eğitim, öğretim, araştırma ve inceleme ile ilgili faaliyetler yürütülür. Bu faaliyetler her ne suretle olursa olsun engellenemez.

Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim Kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez. Eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller ile yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okulların tâbi olacağı esaslar kanunla düzenlenir. Milletlerarası anlaşma hükümleri saklıdır.

III. Kamu yararı

A. Kıyılardan yararlanma

MADDE 43. — Kıyılar, Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır.

Deniz, göl ve akarsu kıyılarıyla, deniz ve göllerin kıyılarını çevreleyen sahil şeritlerinden yararlanmada öncelikle kamu yararı gözetilir.

Kıyılarla sahil şeritlerinin, kullanılış amaçlarına göre derinliği ve kişilerin bu yerlerden yararlanma imkân ve şartları kanunla düzenlenir.

B. Toprak mülkiyeti

MADDE 44. — Devlet, toprağın verimli olarak işletilmesini korumak ve geliştirmek, erozyonla kaybedilmesi-

ni önlemek ve topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçilikle uğraşan köylüye toprak sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alır. Kanun, bu amaçla, değişik tarım bölgeleri ve çeşitlerine göre toprağın genişliğini tespit edebilir. Topraksız olan veya yeter toprağı bulunmayan çiftçiye toprak sağlanması, üretimin düşürülmesi, ormanların küçülmesi ve diğer toprak ve yeraltı servetlerinin azalması sonucunu doğuramaz.

Bu amaçla dağıtılan topraklar bölünemez, miras hükümleri dışında başkalarına devredilemez ve ancak dağıtılan çiftçilerle mirasçıları tarafından işletilebilir. Bu şartların kaybı halinde dağıtılan toprağın Devletçe geri alınmasına ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

C. Tarım, hayvancılık ve bu üretim dallarında çalışanların korunması

MADDE 45. — Devlet, tarım arazileri ile çayır ve mer'aların amaç dışı kullanılmasını ve tahribini önlemek, tarımsal üretim planlaması ilkelerine uygun olarak bitkisel ve hayvansal üretimi artırmak maksadıyla tarım ve hayvancılıkla uğraşanların işletme araç ve gereçlerinin ve diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırır.

Devlet, bitkisel ve hayvansal ürünlerin değerlendirilmesi ve gerçek değerlerinin üreticinin eline geçmesi için gereken tedbirleri alır.

D. Kamulaştırma

MADDE 46. — Devlet ve kamu tüzelkişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idari irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedelinin hesaplanma tarz ve usulleri kanunla belirlenir. Kanun kamulaştırma bedelinin tespitinde vergi beyanını, kamulaştırma tarihindeki resmî makamlarca yapılmış kıymet takdirlerini taşınmaz malların birim fiyatlarını ve yapı maliyet hesaplarını ve diğer objektif ölçüleri dikkate alır. Bu bedel ile vergi beyanında ki kıymet arasındaki farkın nasıl vergilendirileceği kanunla gösterilir.

Kamulaştırma bedeli, nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir ve peşin ödenmeyen kısım Devlet borçları için öngörülen en yüksek faiz haddine bağlanır.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğru ya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli her halde peşin ödenir.

E. Devletleştirme

MADDE 47. — Kamu hizmeti niteliği taşıyan özel teşebbüsler, kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde devletleştirilebilir.

Devletleştirme gerçek karşılığı üzerinden yapılır. Gerçek karşılığın hesaplanma tarzı ve usulleri kanunla düzenlenir.

IV. Çalışma ve sözleşme hürriyeti

MADDE 48. — Herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir. Özel teşebbüsler kurmak serbesttir.

Devlet, özel teşebbüslerin milli ekonominin gereklerine ve sosyal amaçlara uygun yürümesini, güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayacak tedbirleri alır

V. Çalışma ile ilgili hükümler

A. Çalışma hakkı ve ödevi

MADDE 49. — Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları korumak, çalışmayı desteklemek ve işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak için gerekli tedbirleri alır.

Devlet, işçi-işveren ilişkilerinde çalışma barışının sağlanmasını kolaylaştırıcı ve koruyucu tedbirler alır.

B. Çalışma şartları ve dinlenme hakkı

MADDE 50. — Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz.

Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhî yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Dinlenmek, çalışanların hakkıdır.

Ücretli hafta ve bayram tatili ile ücretli yıllık izin hakları ve şartları kanunla düzenlenir.

C. Sendika kurma hakkı

MADDE 51. — İşçiler ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma hakkına sahiptirler.

Sendikalar veya üst kuruluşlarını kurabilmek için kanunu gösterdiği bilgi ve belgelerin, kanunda belirtilen yetkili mercie verilmesi yeterlidir. Bu bilgi ve belgelerin kanuna aykırılığının tespiti halinde yetkili merci, sendika veya üst kuruluşun faaliyetinin durdurulması veya kapatılması için mahkemeye başvurur.

Sendikalara üye olmak ve üyelikten ayrılmak serbesttir.

Hiç kimse sendikaya üye olmaya, üye kalmaya, üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

İşçiler ve işverenler aynı zamanda birden fazla sendikaya üye olamazlar.

Herhangi bir iş yerinde çalışabilmek, işçi sendikasına üye olmak veya olmamak şartına bağlanamaz.

İşçi sendika ve üst kuruluşlarında yönetici olabilmek için, en az on yıl bilfiil işçi olarak çalışmış olma şartı aranır.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Anayasada belirlenen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz.

D. Sendikal faaliyet

MADDE 52. — Sendikalar, 13 üncü maddede sayılan genel sınırlamalara aykırı hareket edemeyecekleri gibi; siyasi amaç güdemezler, siyasi faaliyette bulunamazlar, siyasi partilerden destek göremezler ve onlara destek olamazlar; derneklerle, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve vakıflarla bu amaçlarla ortak hareket edemezler.

İşyerinde sendikal faaliyette bulunma, o işyerinde çalışmamayı haklı göstermez.

Sendikalar üzerindeki Devletin idarî ve malî denetimi ile gelir ve giderleri, üye aidatının sendikaya ödenme şekli kanunla düzenlenir.

Sendikalar gelirlerini amaçları dışında kullanamazlar, tüm gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza ederler

VI. Toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt

A. Toplu iş sözleşmesi hakkı

MADDE 53. — İşçiler ve işverenler, karşılıklı olarak ekonomik ve sosyal durumlarını ve çalışma şartlarını düzenlemek amacıyla toplu iş sözleşmesi yapma hakkına sahiptirler.

Toplu iş sözleşmesinin nasıl yapılacağı kanunla düzenlenir.

Aynı işyerinde, aynı dönem için, birden fazla toplu iş sözleşmesi yapılamaz ve uygulanamaz.

B. Grev hakkı ve lokavt

MADDE 54. — Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında, uyuşmazlık çıkması halinde işçiler grev hakkına sahiptirler. Bu hakkın kullanılmasının ve işverenin lokavta başvurusunun usul ve şartları ile kapsam ve istisnaları kanunla düzenlenir.

Grev hakkı ve lokavt iyiniyet kurallarına aykırı tarzda, toplum zararına ve millî serveti tahrip edecek şekilde kullanılamaz.

Grev esnasında greve katılan işçilerin ve sendikanın kasıtlı veya kusurlu hareketleri sonucu, grev uygulanan işyerinde sebep oldukları maddî zarardan sendika sorumludur.

Grev ve lokavtın yasaklanabileceği veya ertelenebileceği haller ve işyerleri kanunla düzenlenir.

Grev ve lokavtın yasaklandığı hallerde veya ertelendiği durumlarda ertelemenin sonunda, uyuşmazlık Yüksek Hakem Kurulunca çözülür. Uyuşmazlığın her safhasında taraflar da anlaşarak Yüksek Hakem Kuruluna başvurabilir. Yüksek Hakem Kurulunun kararları kesindir ve toplu iş sözleşmesi hükmündedir.

Yüksek Hakem Kurulunun kuruluş ve görevleri kanunla düzenlenir.

Siyasî amaçlı grev ve lokavt, dayanışma grev ve lokavtı, genel grev ve lokavt, işyeri işgali, işi yavaşlatma, verim düşürme ve diğer direnişler yapılamaz.

Greve katılmayanların işyerinde çalışmaları, greve katılanlar tarafından hiçbir şekilde engellenemez.

VII. Ücrette adalet sağlanması

MADDE 55. — Ücret emeğin karşılığıdır.

Devlet çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır.

Asgarî ücretin tespitinde ülkenin ekonomik ve sosyal durumu gözönünde bulundurulur.

VIII. Sağlık, çevre ve konut

A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

MADDE 56. — Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.

B. Konut hakkı

MADDE 57. — Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler.

IX. Gençlik ve spor

A. Gençliğin korunması

MADDE 58. — Devlet, istiklâl ve Cumhuriyetimizin emanet edildiği gençlerin müsbet ilmin ışığında Atatürk ilke ve inkılâpları doğrultusunda ve Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü ortadan kaldırmayı amaç edinen görüşlere karşı yetiştirme ve gelişmelerini sağlayıcı tedbirleri alır.

Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır.

B. Sporun geliştirilmesi

MADDE 59. — Devlet, her yaştaki Türk vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder.

Devlet başarılı sporcuyla korur.

X. Sosyal güvenlik hakları

A. Sosyal güvenlik hakkı

MADDE 60. — Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir.

Devlet, bu güvenliğı sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilâtı kurar.

B. Sosyal güvenlik bakımından özel olarak korunması gerekenler

MADDE 61. — Devlet, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleriyle, malûl ve gazileri korur ve toplumda kendilerine yaraşır bir hayat seviyesi sağlar.

Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır.

Yaşlılar, Devletçe korunur. Yaşlılara Devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir.

Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.

Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.

C. Yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşları

MADDE 62. — Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır.

XI. Tarih, kültür ve tabiat varlıklarının korunması

MADDE 63. — Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirleri alır.

Bu varlıklar ve değerlerden özel mülkiyet konusu olanlara getirilecek sınırlamalar ve bu nedenle hak sahiplerine yapılacak yardımlar ve tanınacak muafiyetler kanunla düzenlenir.

XII. Sanatın ve sanatçının korunması

MADDE 64. — Devlet, sanat faaliyetlerini ve sanatçıyı korur. Sanat eserlerinin ve sanatçının korunması, değerlendirilmesi, desteklenmesi ve sanat sevgisinin yayılması için gereken tedbirleri alır.

XIII. Sosyal ve ekonomik hakların sınırı

MADDE 65. — Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, malî kaynaklarının yeterliliğı ölçüsünde yerine getirir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİYASİ HAKLAR VE ÖDEVLER

I. Türk vatandaşlığı

MADDE 66. — Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türktür.

Türk babanın veya Türk ananın çocuğı Türktür. Yabancı babadan ve Türk anadan olan çocuğun vatandaşlığı kanunla düzenlenir.

Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir.

Hiçbir Türk, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamaz.

Vatandaşlıktan çıkarma ile ilgili karar ve işlemlere karşı yargı yolu kapatılamaz.

II. Seçme, seçilme ve siyasî faaliyette bulunma hakları

MADDE 67. — Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasî parti içinde siyasî faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında yapılır.

Yirmibir yaşını dolduran her Türk vatandaşı, seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.

Bu hakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Silah altında bulunan er ve erbaşılarla askerî öğrenciler, ceza ve tevkif evlerinde bulunan tutuklular ve hükümlüler oy kullanamazlar.

III. Siyasî partilerle ilgili hükümler

A. Parti kurma, partilere girme ve partilerden çıkma

MADDE 68. — Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden çıkma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için yirmibir yaşını ikmal etmek şarttır.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler, önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasî partilerin tüzük ve programları, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz.

Sınıf veya zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan siyasî partiler kurulamaz.

Siyasî partiler, yurt dışında teşkilatlanıp faaliyette bulunamaz. kadın kolu, gençlik kolu ve benzeri şekilde ayrıcalık yaratan yan kuruluşlar meydana getiremez, vakıf kuramazlar.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yüksek öğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, Yükseköğretim Kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliğı taşımayan diğer kamu

görevlileri, öğrenciler ve Silahlı Kuvvetler mensupları siyasi partilere giremezler.

B. Siyasî partilerin uyacakları esaslar

MADDE 69. — Siyasî partiler, tüzük ve programları dışında faaliyette bulunamazlar; Anayasanın 14 üncü maddesindeki sınırlamalar dışına çıkamazlar; çıkanlar temelli kapatılır.

Siyasî partiler, kendi siyasetlerini yürütmek ve güçlendirmek amacıyla dernekler, sendikalar, vakıflar, kooperatifler ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşları ile siyasî ilişki ve işbirliği içinde bulunamazlar. Bunlardan maddî yardım almazlar.

Siyasî partilerin parti içi çalışmaları ve kararları, demokrasi esaslarına aykırı olamaz.

Siyasî partilerin malî denetimi Anayasa Mahkemesince yapılır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukukî durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu, kuruluşlarını takiben ve öncelikle denetler; faaliyetlerini de takip eder.

Siyasî partilerin kapatılması, Cumhuriyet Başsavcılığının açacağı dava üzerine, Anayasa Mahkemesince karara bağlanır.

Temelli kapatılan siyasî partilerin kurucuları ile her kademedeki yöneticileri; yeni bir siyasî partinin kurucusu, yöneticisi ve denetçisi olamayacakları gibi, kapatılmış bir siyasî partinin mensuplarının üye çoğunluğunu teşkil edeceği yeni bir siyasî parti de kurulamaz.

Siyasî partiler, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, yabancı ülkelerdeki dernek ve gruplardan herhangi bir suretle aynı ve nakdî yardım alamazlar, bunlardan emir alamazlar ve bunların Türkiyenin bağımsızlığı ve ülke bütünlüğü aleyhindeki karar ve faaliyetlerine katılamazlar. Bu fıkra hükümlerine aykırı hareket eden siyasî partiler de temelli kapatılır.

Siyasî partilerin kuruluş ve faaliyetleri, denetleme ve kapatılmaları yukarıdaki esaslar dairesinde kanunla düzenlenir.

IV. Kamu hizmetlerine girme hakkı

A. Hizmete girme

MADDE 70. — Her Türk, kamu hizmetlerine, girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.

B. Mal bildirimi

MADDE 71. — Kamu hizmetine girenlerin mal bildiriminde bulunmaları ve bu bildirimlerin tekrarlanma süreleri kanunla düzenlenir. Yasama ve yürütme organlarında görev alanlar, bundan istisna edilemez.

V. Vatan hizmeti

MADDE 72. — Vatan hizmeti, her Türkün hakkı ve ödevidir. Bu hizmetin Silahlı Kuvvetlerde veya kamu kesiminde ne şekilde yerine getirileceği veya getirilmiş sayılacağı kanunla düzenlenir.

VI. Vergi ödevi

MADDE 73. — Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür.

Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.

Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir.

VII. Dilekçe hakkı

MADDE 74. — Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir.

ÜÇÜNCÜ KISIM

CUMHURİYETİN TEMEL ORGANLARI

BİRİNCİ BÖLÜM

YASAMA

I. Türkiye Büyük Millet Meclisi

A. Kuruluşu

MADDE 75. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, milletçe genel oyla seçilen dört yüz milletvekilinden kuruludur.

B. Milletvekili seçilme yeterliliği

MADDE 76. — Otuz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir.

En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl ve daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırmak, Devlet sırlarını açığa vurma, ideolojik veya anarşik eylemlere katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.

Hâkimler ve savcılar, yüksek yargı organları mensupları, yükseköğretim kurumlarındaki öğretim elemanları, yükseköğretim kurulu üyeleri, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri ile yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri ve Silahlı Kuvvetler mensupları görevlerinden çekilmedikçe, aday olamazlar ve milletvekili seçilemezler.

C. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçim dönemi

MADDE 77. — Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri beş yılda bir yapılır.

Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanınca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.

Yenilenmesine karar verilen Meclisin yetkileri, yeni Meclisin seçilmesine kadar sürer.

D. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin geriye bırakılması ve ara seçimleri

MADDE 78. — Savaş sebebiyle yeni seçimlerin yapılmasına imkân görülemezse, Türkiye Büyük Millet Meclisi, seçimlerin bir yıl geriye bırakılmasına karar verebilir.

Geri bırakma sebebi ortadan kalkmamışsa, erteleme kararındaki usule göre bu işlem tekrarlanabilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliklerinde boşalma olması halinde, ara seçime gidilir. Ara seçim, her seçim döneminde bir defa yapılır ve genel seçimden otuz ay geçmedikçe ara seçime gidilemez. Ancak, boşalan üyeliklerin sayısı, üye tamsayısının yüzde beşini bulduğu hallerde, ara seçimlerinin üç ay içinde yapılmasına karar verilir.

Genel seçimlere bir yıl kala, ara seçimi yapılamaz

E. Seçimlerin genel yönetim ve denetimi

MADDE 79. — Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır.

Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevi Yüksek Seçim Kurulundur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

Yüksek Seçim Kurulunun ve diğer seçim kurullarının görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

Yüksek Seçim Kurulu yedi asil ve dört yedek üyeden oluşur. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasında üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekilini seçerler.

Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştaydan seçilmiş üyeler arasından ad çekme ile ikiye yedek üye ayrılır. Yüksek Seçim Kurulu Başkanı ve Başkanvekilini ad çekmeye girmezler.

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulması işlemlerinin genel yönetim ve denetimi de milletvekili seçimlerinde uygulanan hükümlere göre olur.

F. Üyelikle ilgili hükümler

1. Milletin temsili

MADDE 80. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçildikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

2. Andicme

MADDE 81. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri göreve başlarken aşağıdaki şekilde andicerler :

«Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağımıza; hukukun üstünlüğüne, demokratik ve lâik Cumhuriyete ve Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalacağımıza; toplumun huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerden yararlanması ülküsünden ve Anayasaya sadakattan ayrılmayacağımıza; büyük Türk milleti önünde namusum ve şerefim üzerine andicerim.»

3. Üyelikle bağdaşmayan işler

MADDE 82. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Devlet ve diğer kamu tüzelkişilerinde ve bunlara bağlı kuruluşlarda; Devletin veya diğer kamu tüzelkişilerinin doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak katıldığı teşebbüs ve ortaklıklarda; özel gelir kaynakları ve özel imkânları kanunla sağlanmış kamu yararına çalışan derneklerin ve Devletten yardım sağlayan ve vergi muafiyeti olan vakıfların,

kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile sendikalar ve bunların üst kuruluşlarının ve katıldıkları teşebbüs veya ortaklıkların yönetim ve denetim kurullarında görev alamazlar, vekili olamazlar, herhangi bir taahhüt işini doğrudan veya dolaylı olarak kabul edemezler, temsilcilik ve hakemlik yapamazlar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, yürütme organının teklif, inha, atama veya onamasına bağlı resmî veya özel herhangi bir işle görevlendirilemez. Bir üyenin belli konuda ve altı ayı aşamak üzere Bakanlar Kurulunca verilecek geçici bir görevi kabul etmesi, Meclisin kararına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ile bağdaşmayan diğer görev ve işler kanunla düzenlenir.

4. Yasama dokunulmazlığı

MADDE 83. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, Mecliste ileri sürdükleri düşüncelerden, o oturumdaki Başkanlık Divanının teklifi üzerine Meclisce başka bir karar alınmadıkça bunları Meclis dışında tekrarlamak ve açığa vurmaktan sorumlu tutulamazlar.

Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimlerden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14 üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyesi hakkında, seçimden önce veya sonra verilmiş bir ceza hükmünün yerine getirilmesi, üyelik sıfatının sona ermesine bırakılır; üyelik süresince zamanaşımı işlemez.

Tekrar seçilen milletvekili hakkında soruşturma ve kovuşturma, Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır.

Türkiye Büyük Millet Meclisindeki siyasi parti gruplarınca, yasama dokunulmazlığı ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

5. Üyeliğin düşmesi

MADDE 84. — İstifa eden, Türkiye Büyük Millet Meclisine seçilmeye engel bir suçtan dolayı hüküm giyen, kıstılan, partisinden istifa ederek; başka bir partiye giren veya seçim hükümetleri hariç Bakanlar Kurulunda görev alan, üyelikle bağdaşmayan bir hizmet kabul eden, Meclis çalışmalarına özürsüz olarak bir ay içinde toplam beş birleşim günü katılmayanların üyeliğin düşmesine, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile karar verilir.

Partisinden istifa eden milletvekili bir sonraki seçimde, istifa tarihinde mevcut herhangi bir partinin genel merkez organlarıncaya aday gösterilemez.

Anayasa Mahkemesinin kararında partinin kapatılmasına eylem ve sözleri ile sebebiyet verdiği belirtilen milletvekilinin üyeliği ile temelli olarak kapatılan siyasi partinin, kapatılmasına ilişkin davanın açıldığı tarihte, parti üyesi olan diğer milletvekillerinin üyeliği, kapatma kararının Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına tebliğ edildiği tarihte sona erer.

6. İptal istemi

MADDE 85. — Yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına veya üyeliğin düşüşüne Meclisce karar verilmesi

hallerinde, karar tarihinden başlayarak bir hafta içinde, ilgili üye veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinden herhangi biri, bu kararın; Anayasa veya İçtüzük hükümlerine aykırılığı iddiasıyla iptali için Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Anayasa Mahkemesi, iptal istemini onbeş gün içinde karara bağlar.

7. Ödenek ve yolluklar

MADDE 86. — Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek ve yollukları kanunla düzenlenir. Ödeneğin aylık tutarı en yüksek Devlet memurunun almakta olduğu miktarı, yolluk da ödenek miktarının yarısını aşamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerine ödenecek ödenek ve yolluklar, kendilerine sosyal güvenlik kuruluşları tarafından bağlanan emekli aylığı ve benzeri ödemelerin kesilmesini gerektirmez.

Ödenek ve yollukların en çok üç aylığı önceden ödenbilir.

II. Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri

A. Genel olarak

MADDE 87. — Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.

B. Kanunların teklif edilmesi ve görüşülmesi

MADDE 88. — Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarısı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.

C. Kanunların Cumhurbaşkanınca yayımlanması

MADDE 89. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları bu hükme tâbi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.

D. Milletlerarası andlaşmaları uygun bulma

MADDE 90. — Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır.

Ekonomik, ticarî veya teknik ilişkileri düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmalar, Devlet Maliyesi bakımından bir yüklenme getirmemek, kişi hallerine ve Türklerin yabancı memleketlerdeki mülkiyet haklarına dokunmamak şartıyla, yayımlanma ile yürürlüğe konabilir. Bu takdirde bu andlaşmalar, yayımlarından başlayarak iki

ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgisine sunulur.

Milletlerarası bir andlaşmaya dayanan uygulama andlaşmaları ile kanunun verdiği yetkiye dayanarak yapılan ekonomik, ticarî, teknik veya idarî andlaşmaların Türkiye Büyük Millet Meclisince uygun bulunması zorunluğuyoktur; ancak, bu fıkraya göre yapılan ekonomik, ticarî veya özel kişilerin haklarını ilgilendiren andlaşmalar, yayımlanmadan yürürlüğe konulamaz.

Türk kanunlarına değişiklik getiren her türlü andlaşmaların yapılmasında birinci fıkra hükmü uygulanır.

Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasa aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz.

E. Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verme

MADDE 91. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılmayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmi Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmi Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmi Gazete'de yayımlandığı gün yürürlüğe girer.

F. Savaş hali ilânı ve silahlı kuvvet kullanılmasına izin verme

MADDE 92. — Milletlerarası hukukun meşrû saydığı hallerde savaş hali ilânına ve Türkiye'nin taraf olduğu milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisindir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tatiide veya ara verme-
de iken ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu
sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar veril-
mesinin kaçınılmaz olması halinde Cumhurbaşkanıda,
Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir.

III. Türkiye Büyük Millet Meclisinin faaliyetleri ile ilgili hükümler

A. Toplanma ve tatil

MADDE 93. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl
Eylül ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Meclis, bir
yasama yılında en çok üç ay tatil yapabilir; ara verme
veya tatil sırasında, doğrudan doğruya veya Bakan-
lar Kurulunun istemi üzerine, Cumhurbaşkanınca toplan-
tıya çağılır.

Meclis Başkanı da doğrudan doğruya veya üyelerin
beşte birinin yazılı istemi üzerine, Meclisi toplantıya çağı-
rır.

Ara verme veya tatil sırasında toplanan Türkiye
Büyük Millet Meclisinde, öncelikle bu toplantıyı gerektiren
konu görüşülmeden ara verme veya tatile devam edile-
mez.

B. Başkanlık Divanı

MADDE 94. — Türkiye Büyük Millet Meclisinin Baş-
kanlık Divanı, Meclis üyeleri arasından seçilen Meclis
Başkanı, Başkanvekilleri, Kâtip üyeler ve İdare Amirlerin-
den oluşur.

Başkanlık Divanı, Meclisteki siyasî parti gruplarının
üye sayısı oranında Divana katılmalarını sağlayacak şekil-
de kurulur. Siyasî parti grupları Başkanlık için aday gös-
teremezler.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı için,
bir yasama döneminde iki seçim yapılır. İlk seçilerin gö-
rev süresi iki, ikinci devre için seçilenlerin görev süresi
üç yıldır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayları, Mec-
lis üyeleri içinden, Meclisin toplandığı günden itibaren
on gün içinde, Başkanlık Divanına bildirilir, Başkan seçi-
mi gizli oyla yapılır. İlk iki oylamada üye tamsayısının
üçte iki ve üçüncü oylamada üye tamsayısının salt ço-
ğunluğu aranır. Üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlana-
mazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için dör-
düncü oylama yapılır; dördüncü oylamada en fazla oy
alan üye, Başkan seçilmiş olur. Başkan seçimi, aday
gösterme süresinin bitiminden itibaren on gün içinde ta-
mamlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekilllerinin, Kâ-
tip Üyelerinin ve İdare Amirlerinin adedi, seçim nisabı, oy-
lama sayısı ve usulleri, Meclis İçtüzüğünde belirlenir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı, Başkanvekilleri,
üyesi bulundukları siyasî partinin veya parti grubu-
nun Meclis içinde veya dışındaki faaliyetlerine; görevleri-
nin gereği olan haller dışında, Meclis tartışmalarına katı-
lamazlar; Başkan ve oturumu yöneten Başkanvekili oy
kullanamazlar.

C. İchtüzük, siyasî parti grupları ve kolluk işleri

MADDE 95. — Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışma-
larını, kendi yaptığı İchtüzük hükümlerine göre yürütür.

İchtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin
bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağ-
layacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları en az yirmi
üyeden meydana gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisinin bütün bina, tesis, ek-
lenti ve arazisinde kolluk ve yönetim hizmetleri Meclis
Başkanlığı eliyle düzenlenir ve yürütülür. Emniyet ve diğer
kolluk hizmetleri için yeteri kadar kuvvet ilgili makamlar-
ca Meclis Başkanlığına tahsis edilir.

D. Toplantı ve karar yeter sayısı

MADDE 96. — Anayasada, başkaca bir hüküm yoksa,
Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte
biri ile toplanır ve toplantıya katılanların salt çoğunluğu
ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde
üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz.

Bakanlar Kurulu üyeleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi-
nin katılamadıkları oturumlarında, kendileri yerine oy
kullanmak üzere bir bakana yetki verebilirler. Ancak bir
bakan kendi oyu ile birlikte en çok iki oy kullanabilir.

E. Görüşmelerin açıklığı ve yayımlanması

MADDE 97. — Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel
Kurulundaki görüşmeler açıktır ve tutanak dergisinde tam
olarak yayımlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İchtüzük hükümlerine gö-
re kapalı oturumlar yapabilir, bu oturumlardaki görüşme-
lerin yayımı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararına bağlı-
dır.

Meclisteki açık görüşmelerin, o oturumdaki Başkan-
lık Divanının teklifi üzerine Meclisçe başkaca bir karar
alınmadıkça, her türlü vasıta ile yayımı serbesttir.

IV. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bilgi edinme ve denetim yolları

A. Genel olarak

MADDE 98. — Türkiye Büyük Millet Meclisi soru,
Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis
soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır.

Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak
cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi
istemekten ibarettir.

Meclis araştırması, belli bir konuda bilgi edinilmek
için yapılan incelemeden ibarettir.

Genel görüşme, toplumu ve Devlet faaliyetlerini ilgi-
lendiren belli bir konunun, Türkiye Büyük Millet Meclisi
Genel Kurulunda görüşülmesidir.

Soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili
önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplan-
dırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İchtüzü-
ğü ile düzenlenir.

B. Gensoru

MADDE 99. — Gensoru önergesi, bir siyasî parti
grubu adına veya en az yirmi milletvekilinin imzasıyla ve-
rilir.

Gensoru önergesi, verilişinden sonraki üç gün için-
de bastırılarak üyelere dağıtılır; dağıtılmasından itibaren
on gün içinde gündeme alınıp alınmayacağı görüşülür.
Bu görüşmede, ancak önerge sahiplerinden biri, siyasî
parti grupları adına birer milletvekili, Bakanlar Kurulu
adına Başbakan veya bir bakan konuşabilir.

Gündeme alma kararıyla birlikte, gensorunun görü-
şülme günü de belli edilir; ancak, gensorunun görüşülme
si, gündeme alma kararının verildiği tarihten başlayarak
iki gün geçmedikçe yapılamaz ve yedi günden sonraya
bırakılamaz.

Gensoru görüşmeleri sırasında üyelerin veya grupla-
rın verecekleri gerekçeli güvensizlik önergeleri veya Ba-

kanlar Kurulunun güven isteği, bir tam gün geçtikten sonra oylanır.

Bakanlar Kurulunun veya bir bakanın düşürülebilmesi, üye tamsayısının salt çoğunluğuyla olur; oylamada yalnız güvensizlik oyları sayılır.

Meclis çalışmalarının dengeli olarak yürütülmesi amacına ve yukarıdaki ilkelere uygun olmak kaydıyla gen- soru ile ilgili diğer hususlar içtüzükte belirlenir.

C. Meclis soruşturması

MADDE 100. — Başbakan ve bakanlar hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az onda birinin vereceği önerge ile, soruşturma açılması istenebilir. Meclis, bu istemi en geç bir ay içinde görüşür ve karara bağlar.

Soruşturma açılmasına karar verilmesi halinde, Meclisteki siyasî partilerin, güçleri oranında komisyona verebilecekleri üye sayısının üç katı olarak gösterecekleri adaylar arasından her parti için ayrı ayrı ad çekme suretiyle kurulacak onbeş kişilik bir komisyon tarafından soruşturma yapılır. Komisyon, soruşturma sonucunu belirtilen raporunu iki ay içinde Meclise sunar. Soruşturmanın bu sürede bitirilememesi halinde, komisyona iki aylık yeni ve kesin bir süre verilir.

Meclis raporu öncelikle görüşür ve gerek gördüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alınır.

Meclisteki siyasî parti gruplarında, Meclis soruşturması ile ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz.

İKİNCİ BÖLÜM

YÜRÜTME

I. Cumhurbaşkanlığı

A. Nitelikleri ve tarafsızlığı

MADDE 101. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından yedi yıllık bir süre için seçilir.

Cumhurbaşkanlığına Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından aday gösterilebilmesi, Meclis üye tamsayısının en az beşte birinin yazılı önerisiyle mümkündür.

Bir kimse, iki defa Cumhurbaşkanı seçilemez.

Cumhurbaşkanı seçilenin, varsa partisi ile ilişkisi kesilir ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği sona erer.

B. Seçimi

102. — Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır.

Cumhurbaşkanının görev süresinin dolmasından otuz gün önce veya Cumhurbaşkanlığı makamının boşalmasından on gün sonra Cumhurbaşkanlığı seçimine başlanır ve seçime başlama tarihinden itibaren otuz gün içinde sonuçlandırılır. Bu süresinin ilk on günü içinde adayların Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi ve kalan yirmi gün içinde de seçimin tamamlanması gerekir.

En az üçer gün ara ile yapılacak oylamaların ilk ikisinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluk oyu sağlanamazsa üçüncü oylamaya geçilir, üçüncü oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğunu sağlayan aday Cumhurbaşkanı seçilmiş olur. Bu oylamada üye tamsayısının salt

çoğunluğu sağlanamadığı takdirde üçüncü oylamada en çok oy almış bulunan iki aday arasında dördüncü oylama yapılır, bu oylamada da üye tamsayısının salt çoğunluğu ile Cumhurbaşkanı seçilemediği takdirde derhal Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimleri yenilenir.

Seçilen yeni Cumhurbaşkanı göreve başlayınca ya kadar görev süresi dolan Cumhurbaşkanının görevi devam eder.

C. Andıçmesi

MADDE 103. — Cumhurbaşkanı, görevine başlarken Türkiye Büyük Millet Meclisi önünde aşağıdaki şekilde andıçer :

«Cumhurbaşkanı sıfatıyla, Devletin varlığı ve bağımsızlığını, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğünü, milletin kayıtsız ve şartsız egemenliğini koruyacağıma, Anayasaya, hukukun üstünlüğüne, demokrasiye, Atatürk ilke ve inkılaplarına ve lâik Cumhuriyet ilkesine bağlı kalacağıma, milletin huzur ve refahı, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde herkesin insan haklarından ve temel hürriyetlerinden yararlanması ülküsünden ayrılmayacağıma, Türkiye Cumhuriyetinin şan ve şerefini korumak, yüceltmek ve üzerine aldığım görevi tarafsızlıkla yerine getirmek için bütün gücümle çalışacağıma Büyük Türk Milleti ve tarih huzurunda, namusum ve şerefim üzerine andıçerim .»

D. Görev ve yetkileri

MADDE 104. — Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir.

Bu amaçlarla Anayasanın ilgili maddelerinde gösterilen şartlara uyarak yapacağı görev ve kullanacağı yetkiler şunlardır :

a) Yasama ile ilgili olanlar :

Gerekli gördüğü takdirde, yasama yılının ilk günü Türkiye Büyük Millet Meclisinde açılış konuşmasını yapar.

Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırarak,

Kanunları yayımlamak,

Kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek,

Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak,

Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi içtüzüğünün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek,

b) Yürütme alanına ilişkin olanlar :

Başbakanı atamak ve istifasını kabul etmek,

Başbakanın teklifi üzerine bakanları atamak ve görevlerine son vermek,

Gerekli gördüğü hallerde Bakanlar Kuruluna başkanlık etmek veya Bakanlar Kurulunu başkanlığı altında toplantıya çağırarak,

Yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek,

Milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak,

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına Türk Silahlı Kuvvetlerinin Başkomutanlığını temsil etmek,

Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermek,

Genelkurmay Başkanını atamak,

Millî Güvenlik Kurulunu toplantıya çağırarak,

Millî Güvenlik Kuruluna Başkanlık etmek,

Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla sınıyönetim veya olağanüstü hal ilân etmek ve kanun hükmünde kararname çıkarmak,

Kararnameleri imzalamak,

Sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak,

Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve Başkanını atamak,

Devlet Denetleme Kuruluna inceleme, araştırma ve denetleme yaptırtmak,

Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek,

Üniversite rektörlerini seçmek,

c) Yargı ile ilgili olanlar :

Anayasa Mahkemesi üyelerini, Danıştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekilini, Askeri Yargıtay üyelerini, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek .

Cumhurbaşkanı, ayrıca Anayasada ve kanunlarda verilen seçme ve atama görevleri ile diğer görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır.

E. Sorumluluk ve sorumsuzluk hâli

MADDE 105. — Cumhurbaşkanı, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur.

Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dahil yargı mercilerine başvurulamaz.

Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır.

F. Cumhurbaşkanına vekillik etme

MADDE 108. — Cumhurbaşkanının hastalık ve yurt dışına çıkma gibi sebeplerle geçici olarak görevinden ayrılması hallerinde, görevine dönmesine kadar; ölüm, çekilme veya başka bir sebeple Cumhurbaşkanlığı makamının boşalması halinde de yenisi seçilinceye kadar, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Cumhurbaşkanlığına vekillik eder ve Cumhurbaşkanına ait yetkileri kullanır.

G. Cumhurbaşkanı Genel Sekreterliği

MADDE 107. — Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğinin kuruluşu, teşkilât ve çalışma esasları, personel atama işlemleri Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile düzenlenir.

H. Devlet Denetleme Kurulu

MADDE 108. — İdarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması amacıyla, Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak kurulan Devlet Denetleme Kurulu, Cumhurbaşkanının isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların

katıldığı her türlü kuruluştaki, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapar.

Silahlı Kuvvetler ve yargı organları, Devlet Denetleme Kurulunun görev alanı dışındadır.

Devlet Denetleme Kurulunun üyeleri ve üyeleri içinden Başkanı, kanunda belirlenen nitelikteki kişiler arasından, Cumhurbaşkanınca atanır.

Devlet Denetleme Kurulunun işleyişi, üyeleri'nin görev süresi ve diğer özlük işleri, kanunla düzenlenir.

II. Bakanlar Kurulu

A. Kuruluş

MADDE 109. — Bakanlar Kurulu Başbakan ve bakanlardan kurulur.

Başbakan, Cumhurbaşkanınca, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri arasından atanır.

Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya milletvekili seçilme yeterliğine sahip olanlar arasından Başbakanca seçilir ve Cumhurbaşkanınca atanır; gerektiğinde Başbakanın önerisi üzerine Cumhurbaşkanınca görevlerine son verilir.

B. Göreve başlama ve güvenoyu

MADDE 110. — Bakanlar Kurulunun listesi tam olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise toplantıya çağırılır.

Bakanlar Kurulunun programı, kuruluşundan en geç bir hafta içinde Başbakan veya bir bakan tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisinde okunur ve güvenoyuna başvurulur. Güvenoyu için görüşmeler, programın okunmasından iki tam gün geçtikten sonra başlar ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçtikten sonra oylama yapılır.

C. Görev sırasında güvenoyu

MADDE 111. — Başbakan, gerekli görürse, Bakanlar Kurulunda görüştüktan sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisinden güven isteyebilir.

Güven istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirilmesinden bir tam gün geçmedikçe görüşülemez ve görüşmelerin bitiminden bir tam gün geçmedikçe oya konulamaz.

Güven istemi, ancak üye tamsayısının salt çoğunluğuyla reddedilebilir.

D. Görev ve siyasî sorumluluk

MADDE 112. — Başbakan, Bakanlar Kurulunun başkanı olarak, Bakanlıklar arasında işbirliğini sağlar ve hükümetin genel siyasetinin yürütülmesini gözetir. Bakanlar Kurulu, bu siyasetin yürütülmesinden birlikte sorumludur.

Her bakan, Başbakana karşı sorumlu olup ayrıca kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden de sorumludur.

Başbakan, bakanların görevlerinin Anayasa ve kanunlara uygun olarak yerine getirilmesini gözetmek ve düzeltici önlemleri almakla yükümlüdür.

Bakanlar Kurulu üyelerinden milletvekili olmayanlar; 81 inci maddede yazılı şekilde Millet Meclisi önünde and-çerler ve bakan sıfatını taşıdıkları sürece milletvekillerinin tâbi oldukları kayıt ve şartlara uyarlar ve yasama dokunulmazlığına sahip bulunurlar. Bunlar Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri gibi ödenek ve yoluk alırlar.

E. Bakanlıkların kurulması ve bakanlar

MADDE 113. — Bakanlıkların kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri ve teşkilatı kanunla düzenlenir.

Açık olan bakanlıklarla izinli veya özürlü olan bir bakan, diğer bir bakan geçici olarak vekillik eder. Ancak, bir bakan birden fazlasına vekillik edemez.

Türkiye Büyük Millet Meclisi kararı ile Yüce Divana verilen bir bakan bakanlıktan düşer. Başbakanın Yüce Divana sevki halinde hükümet istifa etmiş sayılır.

Herhangi bir sebeple boşalan bakanlığa en geç on-beş gün içinde atama yapılır.

F. Seçimlerde geçici Bakanlar Kurulu

MADDE 114. — Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinden önce, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma bakanları çekilir. Seçimin başlangıç tarihinden üç gün önce; seçim dönemi bitmeden seçimin yenilenmesine karar verilmesi halinde ise, bu karardan başlayarak beş gün içinde, bu bakanlıklara Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar Başbakanca atanır.

116 ncı madde gereğince seçimlerin yenilenmesine karar verildiğinde Bakanlar Kurulu çekilir ve Cumhuriyet başkanı geçici Bakanlar Kurulunu kurmak üzere bir Başbakan atar.

Geçici Bakanlar Kuruluna, Adalet, İçişleri ve Ulaştırma Bakanları Türkiye Büyük Millet Meclisindeki veya Meclis dışındaki bağımsızlardan olmak üzere siyasî parti gruplarından, oranlarına göre üye alınır.

Siyasî parti gruplarından alınacak üye sayısını Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tespit ederek Başbakanı bildirir. Teklif edilen bakanlığı kabul etmeyen veya sonradan çekilen partiler yerine, Türkiye Büyük Millet Meclisi içinden veya dışarıdan bağımsızlar atanır.

Geçici Bakanlar Kurulu, yenilenme kararının Resmî Gazetede ilânından itibaren beş gün içinde kurulur.

Geçici Bakanlar Kurulu için güvenoyuna başvurulmaz.

Geçici Bakanlar Kurulu seçim süresince ve yeni Meclis toplanıncaya kadar vazife görür.

G. Tüzükler

MADDE 115. — Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını aştirmek veya emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak ve Danıştayın incelemesinden geçirilmek şartıyla tüzükler çıkarabilir.

Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayımlanır.

H. Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin Cumhurbaşkanınca yenilenmesi

MADDE 116. — Bakanlar Kurulunun, 110 uncu maddede belirtilen güvenoyunu alamaması ve 99 uncu veya 111 inci maddeler uyarınca güvensizlik oyuyla düşürülmesi hallerinde; kırkbeş gün içinde yeni Bakanlar Kurulu kurulamadığı veya kurulduğu halde güvenoyu alamadığı takdirde Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak, seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Başbakanın güvensizlik oyu ile düşürülmeden istifa etmesi üzerine kırkbeş gün içinde veya yeni seçilen Türkiye Büyük Millet Meclisinde Başkanlık Divanı seçiminden sonra yine kırkbeş gün içinde Bakanlar Kurulunun kurulmaması hallerinde de Cumhurbaşkanı Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanına danışarak seçimlerin yenilenmesine karar verebilir.

Yenilenme kararı Resmî Gazetede yayımlanır ve seçime gidilir.

I. Millî Savunma

1. Başkomutanlık ve Genelkurmay Başkanlığı

MADDE 117. — Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılmaz ve Cumhurbaşkanını tarafından temsil olunur.

Millî güvenliğin sağlanmasından ve Silahlı Kuvvetlerin yurt savunmasına hazırlanmasından, Türkiye Büyük Millet Meclisine karşı, Bakanlar Kurulu sorumludur.

Genelkurmay Başkanı; Silahlı Kuvvetlerin komutanı olup, savaşta Başkomutanlık görevlerini Cumhurbaşkanlığı namına yerine getirir.

Genelkurmay Başkanı, Bakanlar Kurulunun teklifi üzerine, Cumhurbaşkanınca atanır; görev ve yetkileri kanunla düzenlenir. Genelkurmay Başkanı, bu görev ve yetkilerinden dolayı Başbakanı karşı sorumludur.

Millî Savunma Bakanlığının, Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanlıkları ile görev ilişkileri ve yetki alanı kanunla düzenlenir.

2. Millî Güvenlik Kurulu

MADDE 118. — Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında, Başbakan, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.

Gündemin özelliğine göre Kurul toplantılarına ilgili bakan ve kişiler çağırılıp görüşleri alınabilir.

Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulanması ile ilgili kararların alınması ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir. Kurulun, Devletin varlığı ve bağımsızlığı, ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği, toplumun huzur ve güvenliğinin korunması hususunda alınmasını zorunlu gördüğü tedbirle ait kararlar Bakanlar Kurulunca öncelikle dikkate alınır.

Millî Güvenlik Kurulunun gündemi; Başbakan ve Genelkurmay Başkanının önerileri dikkate alınarak Cumhurbaşkanınca düzenlenir.

Cumhurbaşkanı katılmadığı zamanlar Millî Güvenlik Kurulu Başbakanın başkanlığında toplanır.

Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinin teşkilatı ve görevleri kanunla düzenlenir.

III. Olağanüstü yönetim usulleri

A. Olağanüstü haller

1. Tabii afet ve ağır ekonomik bunalım sebebiyle olağanüstü hal ilanı

MADDE 119. — Tabii afet, tehlikeli salgın hastalıklar veya ağır ekonomik bunalım hallerinde, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

2. Şiddet olaylarının yaygınlaşması ve kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması sebepleriyle olağanüstü hal ilanı

MADDE 120. — Anayasa ile kurulan hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik yaygın şiddet hareketlerine ait ciddi belirtilerin ortaya çıkması veya şiddet olayları sebebiyle kamu düzeninin ciddi şekilde bozulması hallerinde, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra yurdun bir ve-

ya birden fazla bölgesinde veya bütününde, süresi altı ayı geçmemek üzere olağanüstü hal ilân edebilir.

3. Olağanüstü hallerle ilgili düzenleme

MADDE 121. — Anayasanın 119 ve 120 nci maddeleri uyarınca olağanüstü hal ilânına karar verilmesi durumunda, bu karar Resmî Gazetede yayımlanır ve hemen Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde ise derhal toplantıya çağırılır. Meclis, olağanüstü hal süresini değiştirebilir, Bakanlar Kurulunun istemi üzerine, her defasında dört ayı geçmemek üzere, süreyi uzatabilir veya olağanüstü hali kaldırabilir.

119 uncu madde uyarınca ilân edilen olağanüstü hallerde vatandaşlar için getirilecek para, mal ve çalışma yükümlülükleri ile olağanüstü hallerin her türü için ayrı ayrı geçerli olmak üzere, Anayasanın 15 inci maddesindeki ilkeler doğrultusunda temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandıracağı veya nasıl durdurulacağı, halin gerektirdiği tedbirlerin nasıl ve ne suretle alınacağı, kamu hizmeti görevlilerine ne gibi yetkiler verileceği, görevlilerin durumlarında ne gibi değişiklikler yapılacağı ve olağanüstü yönetim usulleri, Olağanüstü Hal Kanununda düzenlenir.

Olağanüstü hal süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, olağanüstü halin gerekli kıldığı konularda, kanun hükmünde kararname çıkarabilir. Bu kararnameler, Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur; bunların Meclisce onaylanmasına ilişkin süre ve usul, İçtüzükte belirlenir.

B. Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hali

MADDE 122. — Anayasanın tanıdığı hür demokrasi düzenini veya temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik ve olağanüstü hal ilânını gerektiren hallerden daha vahim şiddet hareketlerinin yaygınlaşması veya savaş hali, savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi, ayaklanma olması veya vatan veya Cumhuriyete karşı kuvvetli ve eylemli bir kalkışmanın veya ülkenin ve milletin bölünmezliğini içten veya dıştan tehlikeye düşüren şiddet hareketlerinin yaygınlaşması sebepleriyle Cumhurbaşkanı başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu, Millî Güvenlik Kurulunun da görüşünü aldıktan sonra, süresi altı ayı aşmamak üzere yurdun bir veya birden fazla bölgesinde veya bütününde sıkıyönetim ilân edebilir. Bu karar, derhal Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi toplantı halinde değilse hemen toplantıya çağırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi gerekli gördüğü takdirde sıkıyönetim süresini kısaltabilir, uzatabilir veya sıkıyönetimi kaldırabilir.

Sıkıyönetim süresinde, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu sıkıyönetim halinin gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararname çıkarabilir.

Bu kararnameler Resmî Gazetede yayımlanır ve aynı gün Türkiye Büyük Millet Meclisinin onayına sunulur. Bunların Meclisce onaylanmasına ilişkin süre ve usul İçtüzükte belirlenir.

Sıkıyönetimin her defasında dört ayı aşmamak üzere uzatılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kararına bağlıdır. Savaş hallerinde bu dört aylık süre aranmaz.

Sıkıyönetim, seferberlik ve savaş hallerinde hangi

hükümlerin uygulanacağı ve işlemlerin nasıl yürütüleceği, idare ile olan ilişkileri, hürriyetlerin nasıl kısıtlanacağı veya durdurulacağı ve savaş veya savaşı gerektirecek bir durumun başgöstermesi halinde vatandaşlar için getirilecek yükümlülükler kanunla düzenlenir.

Sıkıyönetim komutanları Genelkurmay Başkanlığına bağlı olarak görev yaparlar.

IV. İdare

A. İdarenin esasları

1. İdarenin bütünlüğü ve kamu tüzelkişiliği

MADDE 123. — İdare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir.

İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır.

Kamu tüzelkişiliği, ancak kanunla veya konunun açıkça verdiği yetkiye dayanılarak kurulur.

2. Yönetmelikler

MADDE 124. — Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler.

Hangi yönetmeliklerin Resmî Gazetede yayımlanacağı kanunda belirtilir.

B. Yargı yolu

MADDE 125. — İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır.

Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır.

İdarî işlemlere karşı açılacak davalarda süre, yazılı bildirim tarihinden başlar.

Yargı yetkisi, idarî eylem ve işlemlerin hukuka uygunluğunun denetimi ile sınırlıdır. Yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini kısıtlayacak, idarî eylem ve işlem niteliğinde veya takdir yetkisini kaldıracak biçimde yargı kararı verilemez.

İdarî işlemin uygulanması halinde telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve idarî işlemin açıkça hukuka aykırı olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi durumunda gerekçe gösterilerek yürütmenin durdurulmasına karar verilebilir.

Kanun, olağanüstü hallerde, sıkıyönetim, seferberlik ve savaş halinde ayrıca millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık nedenleri ile yürütmenin durdurulması kararı verilmesini sınırlandırabilir.

İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.

C. İdarenin kuruluşu

1. Merkezî idare

MADDE 126. — Türkiye, merkezî idare kuruluşu bakımından, coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre, illere; iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır.

İllerin idaresi yetki genişliği esasına dayanır.

Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezî idare teşkilatı kurulabilir. Bu teşkilatın görev ve yetkileri kanunla düzenlenir.

2. Mahallî idareler

MADDE 127. — Mahallî idareler; il belediye veya köy halkının mahallî müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere.

kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir.

Mahallî idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Mahallî idarelerin seçimleri, Anayasanın 67 nci maddesindeki esaslara göre beş yılda bir yapılır. Kanun büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.

Mahallî idarelerin seçilmiş organlarının, organlık sıfatını kazanmalarına ilişkin itirazların çözümü ve kaybetmeleri, konusundaki denetim yargı yolu ile olur. Ancak görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.

Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin idaresinin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usul-ler dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.

Mahallî idarelerin belirli kamu hizmetlerinin görülmesi amacı ile, kendi aralarında Bakanlar Kurulunun izni ile birlik kurmaları, görevleri, yetkileri, maliye ve kol-luk işleri ve merkezî idare ile karşılıklı bağ ve ilgileri kanunla düzenlenir. Bu idarelere, görevleri ile orantılı gelir kaynakları sağlanır.

D. Kamu hizmeti görevlileriyle ilgili hükümler

1. Genel ilkeler

MADDE 128. — Devletin, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği aslî ve sürekli görevler, memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür.

Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir.

Üst kademe yöneticilerinin yetiştirilme usul ve esasları, kanunla özel olarak düzenlenir.

2. Görev ve sorumlulukları, disiplin kovuşturulmasında güvence

MADDE 129. — Memurlar ve diğer kamu görevlileri Anayasa ve kanunlara sadık kalarak faaliyette bulunmakla yükümlüdürler.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve bunların üst kuruluşlar mensuplarına savunma hakkı tanınmadıkça disiplin cezası verilemez.

Uyarma ve kınama cezalarıyla ilgili olanlar hariç, disiplin kararları yargı denetimi dışında bırakılamaz.

Silahlı Kuvvetler mensupları ile hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümler saklıdır.

Memurlar ve diğer kamu görevlilerin yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davaları, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak, ancak idare aleyhine açılabilir.

Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması

açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idarî merciin iznine bağlıdır.

E. Yükseköğretim kurumları ve üst kuruluşları

1. Yükseköğretim kurumları

MADDE 130. — Çağdaş eğitim - öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insan gücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığına sunulur ve genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulieri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, mali işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı malî kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, malî ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmalar, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yüksek öğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tâbidir.

2. Yükseköğretim üst kuruluşları

MADDE 131. — Yükseköğretim kurumlarının öğretimi planlamak, düzenlemek, yönetmek, denetlemek, yük-

seköğretim kurumlarındaki eğitim - öğretim ve bilimsel araştırma faaliyetlerini yönlendirmek bu kurumların kanunda belirtilen amaç ve ilkeler doğrultusunda kurulmasını, geliştirilmesini ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak ve öğretim elemanlarının yetiştirilmesi için planlama yapmak maksadı ile Yükseköğretim Kurulu kurulur.

Yükseköğretim Kurulu, üniversiteler, Bakanlar Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığınca seçilen ve sayıları, nitelikleri ve seçilme usulleri kanunla belirlenen adaylar arasından rektörlük ve öğretim üyeliğinde başarılı hizmet yapmış profesörlere öncelik vermek sureti ile Cumhurbaşkanınca atanan üyeler ve Cumhurbaşkanınca doğrudan doğruya seçilen üyelerden kurulur.

Kurulun teşkilâtı, görev, yetki, sorumluluğu ve çalışma esasları kanunla düzenlenir.

3. Yükseköğretim kurumlarından özel hükümlere tabi olanlar

MADDE 132. — Türk Silahlı Kuvvetleri ve emniyet teşkilatına bağlı yükseköğretim kurumları özel kanunların hükümlerine tabidir.

F. Radyo ve Televizyon İdaresi ve kamuyla ilişkili haber ajansları

MADDE 133. — Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eli ile kurulur ve idareleri tarafsız bir kamu tüzelkişiliği halinde düzenlenir.

Kanun; Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu, genel ahlâkı ve Anayasanın 2 nci maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini koruyacak tarzda yayın yapmasını düzenler ve Kurumun yönetim ve denetiminde, yönetim organlarının oluşturulmasında ve her türlü radyo ve televizyon yayınlarında tarafsızlık ilkesini gözetir.

Haber ve programların seçilmesi, işlenmesi, sunulması ve millî kültür ve eğitime yardımcı görevinin yerine getirilmesi; haberlerin doğruluğunun sağlanması esasları, organların seçimi, görev, yetki ve sorumlulukları kanunla düzenlenir.

Yukarıdaki ikinci fıkra hükümleri, kamu iktisadî-teşebbüsü niteliği taşıyan veya Devlet yahut diğer kamu tüzelkişilerinden malî yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır.

G. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

MADDE 134. — Atatürkçü düşüncüyü, Atatürk ilke ve inkılaplarını, Türk kültürünü, Türk tarihini ve Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak ve yaymak ve yayınlar yapmak amacıyla; Atatürk'ün manevî himayelediğinde, Cumhurbaşkanının gözetim ve desteğinde, Başbakanlığa bağlı; Atatürk Araştırma Merkezi, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Atatürk Kültür Merkezinin oluşun, kamu tüzelkişiliğine sahip «Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu» kurulur.

Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu için Atatürk'ün vasiyetnamesinde belirtilen malî menfaatler saklı olup kendilerine tahsis edilir.

Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun; kuruluşu, organları, çalışma usulleri ve özlük işleri ile kuruluşuna dahil kurumlar üzerindeki yetkileri kanunla düzenlenir.

H. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları

MADDE 135. — Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslek faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlara uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yarğı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişileridir.

Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadî teşebbüslerinde aslî ve sürekli görevlerde çalışanların meslek kuruluşlarına girme mecburiyeti aranmaz.

Meslek kuruluşları, kuruluş amaçları dışında faaliyet gösteremezler, siyasetle uğraşamazlar, siyasi partiler, sendikalar ve derneklerle ortak hareket edemezler.

Siyasî partiler, sendikalar ve sendika üst kuruluşları; meslek kuruluşlarının ve üst kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösteremezler ve belirli adayların leh veya aleyhlerinde faaliyette bulunamazlar ve propaganda yapamazlar.

Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kanunda gösterildiği şekilde Devletin idarî ve malî deneimine tâbidir.

Amaçları dışında faaliyet gösteren ve siyasetle uğraşan meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirttiği merciin istemi üzerine, mahkeme kararı ile son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.

Türk Devletinin varlık ve bağımsızlığının, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünün, toplumun huzurunun korunması ve Devletin Anayasada belirtilen temel niteliklerini tehdit edici faaliyetlerin önlenmesi bakımından gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülki amiri bu organları geçici olarak görevden uzaklaştırabilir.

Görevden uzaklaştırma kararı; üç gün içinde mahkemeye bildirilir. Mahkeme görevden uzaklaştırma kararının yerinde olup olmadığına en geç on gün içinde karar verir.

İ. Diyanet İşleri Başkanlığı

MADDE 136. — Genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasi görüş ve düşüncülerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

J. Kanunsuz emir

MADDE 137. — Kamu hizmetlerinde herhangi bir sıfat ve suretle çalışmakta olan kimse, üstünden aldığı emri, yönetmelik, tüzük, kanun veya Anayasa hükümlerine aykırı görürse; yerine getirmes ve bu aykırılığı o emri verene bildirir. Ancak, üstü emrinde ısrar eder ve bu emrini yazı ile yenilerse, emir yerine getirilir; bu halde, emri yerine getiren sorumlu olmaz.

Konusu suç teşkil eden emir, hiçbir suretle yerine getirilmez; yerine getiren kimse sorumluluktan kurtulamaz.

Askerî hizmetlerin görülmesi ve acele hallerde kamu düzeni ve kamu güvenliğinin korunması için kanunda gösterilen istisnalar saklıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YARGI

İ. Genel hükümler

A. Mahkemelerin bağımsızlığı

MADDE 138. — Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.

B. Hâkimlik ve savcılık teminatı

MADDE 139 — Hâkimler ve savcılar, azlolanamaz, kendileri istemedikçe Anayasada gösterilen yaştan önce emekliye ayrılamaz; bir mahkemenin veya kadronun kaldırılması sebebiyle de olsa, aylık,ödenek ve diğer özlük haklarından yoksun kılınamaz.

Meslekten çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymiş olanlar, görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceği kesin olarak anlaşılanlar veya meslekte kalmalarının uygun olmadığına karar verilenler hakkında kanundaki istisnalar saklıdır.

C. Hâkimlik ve savcılık mesleği

MADDE 140 — Hâkimler ve savcılar adli ve idari yargı hâkim ve savcıları olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürülür.

Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler.

Hâkim ve savcıların nitelikleri, atanmaları, hakları ve ödevleri, aylık ve ödenekleri, meslekte ilerlemeleri, görevlerinin ve görev yerlerinin geçici veya sürekli olarak değiştirilmesi, haklarında disiplin kovuşturması açılması ve disiplin cezası verilmesi, görevleriyle ilgili veya görevleri sırasında işledikleri suçlardan dolayı soruşturma yapılması ve yargılanmalarına karar verilmesi meslekten çıkarmayı gerektiren suçluluk veya yetersizlik halleri ve meslek içi eğitimleri ile diğer özlük işleri mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

Hâkimler ve savcılar altmışbeş yaşını bitirinceye kadar hizmet görürler; askerî hâkimlerin yaş haddi, yükselme ve emeklileri kanunda gösterilir.

Hâkimler ve savcılar, kanunda belirtilenlerden başka, resmî ve özel hiçbir görev alamazlar.

Hâkimler ve savcılar idarî görevleri yönünden Adalet Bakanlığına bağlıdırlar.

Hâkim ve savcı olup da adalet hizmetindeki idarî görevlerde çalışanlar, hâkimler ve savcılar hakkındaki hükümlere tâbidirler. Bunlar, hâkimler ve savcılara ait esaslar dairesinde sınıflandırılır ve derecelendirilirler, hâkimlere ve savcılara tanınan her türlü haklardan yararlanırlar.

D. Duruşmaların açık ve kararların gerekçeli olması

MADDE 141. — Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.

E. Mahkemelerin kuruluşu

MADDE 142 — Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir.

F. Devlet Güvenlik Mahkemeleri

MADDE 143. — Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, hür demokratik düzen ve nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyet aleyhine işlenen ve doğrudan doğruya Devletin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulur.

Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir Başkan, iki asıl ve iki yedek üye ile bir savcı ve yeteri kadar savcı yardımcısı bulunur.

Başkan, bir asıl ve bir yedek üye ile savcı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; bir asıl ve bir yedek üye birinci sınıf askerî hâkimler arasından; savcı yardımcıları ise Cumhuriyet savcıları ve askerî hâkimler arasından özel kanunlarında gösterilen usule göre atanır.

Devlet Güvenlik Mahkemesi Başkan, üye ve yedek üyeleri ile savcı ve savcı yardımcısı dört yıl için atanırlar, süresi bitenler yeniden atanabilirler.

Devlet Güvenlik Mahkemeleri kararlarının temyiz mercii Yargıtaydır.

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin işleyişi, görev ve yetkileri ve yargılama usulleri ile ilgili diğer hükümler, kanunda gösterilir.

Devlet Güvenlik Mahkemesinin yargı çevresine girer bölgelerde sıkıyönetim ilân edilmesi halinde, bu bölgelerle sınırlı olmak üzere kanunla belirlenen esaslara göre Devlet Güvenlik Mahkemesi, Sıkıyönetim Askerî Mahkemesine dönüştürülebilir.

G. Hâkim ve savcıların denetimi

MADDE 144. — Hâkim ve savcıların görevlerini; kanun, tüzük, yönetmeliklere ve genelgelere (Hâkimler için idarî nitelikteki genelgelere) uygun olarak yapıp yapmadıklarını denetleme; görevlerinden dolayı veya görevleri sırasında suç işleyip işlemediklerini, hal ve eylemlerinin sıfat ve görevleri icaplarına uyup uymadığını araştırma ve gerektiğinde haklarında inceleme ve soruşturma, Adalet Bakanlığının izni ile adalet müfettişleri tarafından yapılır. Adalet Bakanı soruşturma ve inceleme işlemlerini, hakkında soruşturma ve inceleme yapılacak olandan daha kıdemli hâkim veya savcı eliyle de yaptırabilir.

H. Askerî yargı

MADDE 145. — Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin, askerî olan suçları ile bunların asker

kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler, asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara da bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemelerin savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adli yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin mahkemesinde görevli bulundukları komutanlık ile ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı, askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenlenir. Kanun, ayrıca askerî hâkimlerin yargı hizmeti dışındaki askerî hizmetler yönünden askerî hizmetlerin gereklerine göre teşkilâtında görevli bulundukları komutanlık ile olan ilişkilerini de gösterir.

II. Yüksek mahkemeler

A. Anayasa Mahkemesi

1. Kuruluşu

MADDE 146. — Anayasa Mahkemesi onbir asıl ve dört yedek üyeden kurulur.

Cumhurbaşkanı, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyesi Danıştay, birer asıl üyesi, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayısının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinden göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer.

Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesi, asıl üyeleri arasından gizli oyla ve üye tamsayısının salt çoğunluğu ile dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Anayasa Mahkemesi üyeleri, asli görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.

2. Üyeliğin sona ermesi

MADDE 147. — Anayasa Mahkemesi üyeleri altmışbeş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar.

Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hâkimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi halinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılmaması halinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

3. Görev ve yetkileri

MADDE 148. — Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararname ve Türkiye Büyük

Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımından uygunluğunu denetler. Anayasa değişikliklerini ise sadece şekil bakımından inceler ve denetler. Ancak olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla, Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.

Kanunların şekil bakımından denetlenmesi, son oylamanın, öngörülen çoğunlukla yapılıp yapılmadığı; Anayasa değişikliklerinde ise, teklif ve oylama çoğunluğunu ve ivedilikle görüşülemeyeceği şartına uyulup uyulmadığı hususları ile sınırlıdır. Şekil bakımından denetleme Cumhurbaşkanınca veya Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin beşte biri tarafından istenebilir. Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren on gün geçtikten sonra, şekil bozukluğuna dayalı iptal davası açılmaz; def'i yoluyla da ileri sürülemez.

Anayasa Mahkemesi Cumhurbaşkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar.

Yüce Divanda, savcılık görevini Cumhuriyet Başsavcısı veya Cumhuriyet Başsavcıvekili yapar.

Yüce Divan kararları kesindir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa ile verilen diğer görevleri de yerine getirir.

4. Çalışma ve yargılama usulü

MADDE 149. — Anayasa Mahkemesi, Başkan ve on üye ile toplanır, salt çoğunluk ile karar verir. Anayasa değişikliklerinde iptale karar verebilmesi için üçte iki oy çokluğu şarttır.

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesinin kuruluşu ve yargılama usulleri kanunla; mahkemenin çalışma esasları ve üyeleri arasındaki işbölümü kendi yapacağı içtüzükle düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler. Ancak, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir.

5. İptal davası

MADDE 150. — Kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açılma hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasî partinin bulunması halinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır.

6. Dava açma süresi

MADDE 151. — Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya içtüzüğün Resmî Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

7. Anayasaya aykırılığın diğer mahkemelerde ileri sürülmesi

MADDE 152 — Bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Mahkeme, Anayasaya aykırılık iddiasını ciddi görmezse bu iddia, temyiz merciince esas hükümle birlikte karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi, işin kendisine gelişinden başlamak üzere beş ay içinde kararını verir ve açıklar. Bu süre içinde karar verilmezse mahkeme davayı yürürlükteki kanun hükümlerine göre sonuçlandırır. Ancak, Anayasa Mahkemesinin kararı, esas hakkındaki karar kesinleşinceye kadar gelirse mahkeme buna uymak zorundadır.

Anayasa Mahkemesinin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasaya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

8. Anayasa Mahkemesinin kararları

MADDE 153 — Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelenmediği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarısı ve ya teklifini öncelikle görüşü karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.

B. Yargıtay

MADDE 154. — Yargıtay, adliye mahkemelerince verilen ve kanunun başka bir adli yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Yargıtay üyeleri, birinci sınıfa ayrılmış adli yargı hâkim ve Cumhuriyet savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir.

Yargıtay Birinci Başkanı, birinci başkanvekilleri ve daire başkanları kendi üyeleri arasından Yargıtay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler; süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekilli, Yargıtay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından gizli oyla belirleyeceği beşer aday arasından

Cumhurbaşkanı tarafından dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Yargıtayın kuruluşu işleyişi, Başkan, başkanvekilleri daire başkanları ve üyeleri ile Cumhuriyet Başsavcısı ve Cumhuriyet Başsavcivekillinin nitelikleri ve seçim usulleri, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

C. Danıştay

MADDE 155. — Danıştay, idarî mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idarî yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Kanunla gösterilen belli davalara da ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek, idarî uyumsuzlukları çözümlmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.

Danıştay üyelerinin dörtte üçü, birinci sınıf idarî yargı hâkim ve savcıları ile bu meslekten sayılanlar arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; dörtte biri, nitelikleri kanunda belirtilen görevliler arasından Cumhurbaşkanlığı tarafından seçilir.

Danıştay Başkanı, Başsavcı, başkanvekilleri ve daire başkanları, kendi üyeleri arasından Danıştay Genel Kurulunca üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler.

Danıştayın, kuruluşu, işleyişi, Başkan, Başsavcı, başkanvekilleri, daire başkanları ile üyelerinin nitelikleri ve seçim usulleri idarî yargının özelliği, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kanunla düzenlenir.

D. Askerî Yargıtay

MADDE 156. — Askerî Yargıtay, askerî mahkemelerden verilen karar ve hükümlerin son inceleme merciidir. Ayrıca, asker kişilerin kanunla gösterilen belli davalarına ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar.

Askerî Yargıtay üyeleri birinci sınıf askerî hâkimler arasından Askerî Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oyla her boş yer için göstereceği üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askerî Yargıtay Başkanı, Başsavcısı, İkinci Başkanı ve daire başkanları Askerî Yargıtay üyeleri arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askerî Yargıtayın kuruluşu, işleyişi, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

E. Askerî Yüksek İdare Mahkemesi

MADDE 157. — Askerî Yüksek İdare Mahkemesi, askerî olmayan makamlarca tesis edilmiş olsa bile, asker kişileri ilgilendiren ve askerî hizmete ilişkin idarî işlem ve eylemlerden doğan uyumsuzlukların yargı denetimini yapan ilk ve son derece mahkemesidir. Ancak, askerlik yükümlülüğünden doğan uyumsuzluklarda ilginin asker kişi olması şartı aranmaz.

Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin askerî hâkim sınıfından olan üyeleri, mahkemenin bu sınıftan olan başkan ve üyeleri tamsayısının salt çoğunluğu ve gizli oy

ile birinci sınıf askeri hâkimler arasından her boş yer için gösterilecek üç aday içinden; hâkim sınıfından olmayan üyeleri, rütbe ve nitelikleri kanunda gösterilen subaylar arasından, Genelkurmay Başkanlığınca her boş yer için gösterilecek üç aday içinden Cumhurbaşkanınca seçilir.

Askeri hâkim sınıfından olmayan üyelerin görev süresi en fazla dört yıldır.

Mahkemenin Başkanı, Başsavcı ve daire başkanları hâkim sınıfından olanlar arasından rütbe ve kıdem sırasına göre atanırlar.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, mensuplarının disiplin ve özlük işleri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı ve askerlik hizmetlerinin gereklerine göre kanunla düzenlenir.

F. Uyuşmazlık Mahkemesi

MADDE 158. — Uyuşmazlık Mahkemesi adli, idari ve askeri yargı mercileri arasındaki görev ve hüküm uyuşmazlıklarını kesin olarak çözümlmeye yetkilidir.

Uyuşmazlık Mahkemesinin kuruluşu, üyelerinin nitelikleri ve seçimleri ile işleyişi kanunla düzenlenir. Bu mahkemenin Başkanlığını Anayasa Mahkemesince, kendi üyeleri arasından görevlendirilen üye yapar.

Diğer mahkemelerle, Anayasa Mahkemesi arasındaki görev uyuşmazlıklarında, Anayasa Mahkemesinin kararı esas alınır.

III. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu

MADDE 159. — Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre kurulur ve görev yapar.

Kurulun Başkanı Adalet Bakanındır. Adalet Bakanlığı Müsteşarı Kurulun tabii üyesidir. Kurulun üç asil ve üç yedek üyesi Yargıtay Genel Kurulunun, iki asil ve iki yedek üyesi Danıştay Genel Kurulunun kendi üyeleri arasından, her üyelik için gösterecekleri üçer aday içinden Cumhurbaşkanınca, dört yıl için seçilir. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilirler. Kurul, seçimle gelen asil üyeleri arasından bir başkanvekili seçer.

Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu; adli ve idari yargı hâkim ve savcılarını mesleğe kabul etme, atama ve nakletme, geçici yetki verme, yükselme ve birinci sınıfa ayırma, kadro dağıtma, meslekte kalmaları uygun görülmeyenler hakkında karar verme, disiplin cezası verme, görevden uzaklaştırma işlemleri yapar. Adalet Bakanlığının, bir mahkemenin veya bir hâkimin veya savcının kadrosunun kaldırılması veya bir mahkemenin yargı çevresinin değiştirilmesi konusundaki tekliflerini karara bağlar. Ayrıca Anayasa ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirir.

Kurul kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamaz.

Kurulun görevlerini yerine getirmesi, seçim ve çalışma usulleriyle itirazların Kurul bünyesinde incelenmesi esasları kanunla düzenlenir.

Adalet Bakanlığının merkez kuruluşunda geçici veya sürekli olarak çalıştırılacak hâkim ve savcılarının muvafakatlarını olarak atama yetkisi Adalet Bakanına aittir.

Adalet Bakanı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun ilk toplantısında onaya sunulmak üzere, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde hizmetin aksamaması için hâkim ve savcılar geçici yetki ile görevlendirebilir.

IV. Sayıştay

MADDE 160. — Sayıştay, genel ve katma bütçeli dairelerin bütün gelir ve giderleri ile mallarını Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlemek ve sorumluların hesap ve işlemlerini kesin hükme bağlamak ve kanunlarla verilen inceleme, denetleme ve hükme bağlama işlerini yapmakla görevlidir. Sayıştayın kesin hükümleri hakkında ilgililer yazılı bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde bir kereye mahsus olmak üzere karar düzeltilmesi istemin bulunabilirler. Bu kararlar dolayısıyla idari yargı yoluna başvurulamaz.

Vergi, benzeri malî yükümlülükler ve ödevler hakkında Danıştay ile Sayıştay kararları arasındaki uyumsuzluklarda Danıştay kararları esas alınır.

Sayıştayın kuruluşu, işleyişi, denetim usulleri, mensuplarının nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri ve diğer özlük işleri, Başkan ve üyelerinin teminatı kanunla düzenlenir.

Silâhlı Kuvvetler elinde bulunan Devlet mallarının Türkiye Büyük Millet Meclisi adına denetlenmesi usulleri, Millî Savunma hizmetlerinin gerektirdiği gizlilik esaslarına uygun olarak kanunla düzenlenir.

DÖRDÜNCÜ KISIM

MALÎ VE EKONOMİK HÜKÜMLER

BİRİNCİ BÖLÜM

MALÎ HÜKÜMLER

I. Bütçe

A. Bütçenin hazırlanması ve uygulanması

MADDE 161. — Devletin ve kamu iktisadi teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.

B. Bütçenin görüşülmesi

MADDE 162. — Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye ve rilmek şartı ile, siyasi parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili gözönünde tutulur.

Bütçe Komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar, bölümler ve değişiklik önerileri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.

C. Bütçelerde değişiklik yapılabilme esasları

MADDE 163. — Genel ve katma bütçelerle verilen ödenek, harcanabilecek miktarın sınırını gösterir. Harcanabilecek miktar sınırının Bakanlar Kurulu kararıyla aşılabilmesine dair bütçelere hüküm konulamaz. Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez. Carî yıl bütçesindeki ödenek artışını öngören değişiklik tasarılarında ve carî ve ileriki yıl bütçelerine malî yük getirecek nitelikteki kanun tasarı ve tekliflerinde, belirtilen giderleri karşılayabilecek malî kaynak gösterilmesi zorunludur.

D. Kesinhesap

MADDE 164. — Kesinhesap kanunu tasarıları, kanunda daha kısa bir süre kabul edilmemiş ise, ilgili oldukları malî yılın sonundan başlayarak, en geç yedi ay sonra, Bakanlar Kurulunca Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Sayıştay, genel uygunluk bildirimini, ilişkin olduğu kesinhesap kanunu tasarısının verilmesinden başlayarak en geç yetmişbeş gün içinde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Kesinhesap kanunu tasarısı, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla birlikte Bütçe Komisyonu gündemine alınır. Bütçe Komisyonu, bütçe kanunu tasarısıyla kesinhesap kanunu tasarısını Genel Kurula birlikte sunar. Genel Kurul, kesinhesap kanunu tasarısını, yeni yıl bütçe kanunu tasarısıyla beraber görüşerek karara bağlar.

Kesinhesap kanunu tasarısı ve genel uygunluk bildiriminin Türkiye Büyük Millet Meclisine verilmiş olması, ilgili yıla ait Sayıştayca sonuçlandırılmamış denetim ve hesap yargılamasını önlemeyi ve bunların karara bağlanmadığı anlamına gelmez.

E. Kamu İktisadî Teşebbüslerinin denetimi

MADDE 165. — Sermayesinin yarısından fazlası doğrudan doğruya veya dolaylı olarak Devlete ait olan kamu kuruluş ve ortaklıklarının Türkiye Büyük Millet Meclisince denetlenmesi esasları kanunla düzenlenir.

İKİNCİ BÖLÜM

EKONOMİK HÜKÜMLER

I. Planlama

MADDE 166. — Ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmayı, özellikle sanayi ve tarımın yurt düzeyinde dengeli ve uyumlu biçimde hızla gelişmesini, ülke kaynaklarının döküm ve değerlendirilmesini yaparak verimli şekilde kullanılmasını planlamak, bu amaçla gerekli teşkilâtı kurmak Devletin görevidir.

Planda millî tasarrufu ve üretimi artırıcı, fiyatlarda istikrar ve dış ödemelerde dengeyi sağlayıcı, yatırım ve istihdamı geliştirici tedbirler öngörülür; yatırımlarda toplum yararları ve gerekleri gözetilir; kaynakların verimli şekilde kullanılması hedef alınır. Kalkınma girişimleri, bu plana göre gerçekleştirilir.

Kalkınma planlarının hazırlanmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisince onaylanmasına, uygulanmasına, değiştirilmesine ve bütünlüğünü bozacak değişikliklerin önlenmesine ilişkin usul ve esaslar kanunla düzenlenir.

II. Piyasaların denetimi ve dış ticaretin düzenlenmesi

MADDE 167. — Devlet, para, kredi, sermaye, mal ve hizmet piyasalarının sağlıklı ve düzenli işlemlerini sağlayıcı ve geliştirici tedbirleri alır; piyasalarda fiili veya anlaşma sonucu doğacak tekelleşme ve kartelleşmeyi önler.

Dış ticaretin ülke ekonomisinin yararına olmak üzere düzenlenmesi amacıyla ithalat, ihracat ve diğer dış ticaret işlemleri üzerine vergi ve benzeri yükümlülükler dışında ek malî yükümlülükler koymaya ve bunları kaldırmaya kanunla Bakanlar Kuruluna yetki verilebilir.

III. Tabii servetlerin ve kaynakların aranması ve işletilmesi

MADDE 168. — Tabii servetler ve kaynaklar Devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Bunların aranması ve işletilmesi hakkı Devlete aittir. Devlet bu hakkını belli bir süre için, gerçek ve tüzelkişilere devredilebilir. Hangi tabii servet ve kaynağın arama ve işletilmesinin, Devletin gerçek ve tüzelkişilerle ortak olarak veya doğrudan gerçek ve tüzelkişiler eliyle yapılması, kanunun açık iznine bağlıdır. Bu durumda gerçek ve tüzelkişilerin uyması gereken şartlar ve Devletçe yapılacak gözetim, denetim usul ve esasları ve müeyyideler kanunda gösterilir.

IV. Ormanlar ve orman köylüsü

A. Ormanların korunması ve geliştirilmesi

MADDE 169. — Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanlaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tesbit edilen yerler ile 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler, şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.

B. Orman köylüsünün korunması

MADDE 170. — Ormanlar içinde veya bitişiğindeki köyler halkının kalkındırılması, ormanların ve bütünlüğünün korunması bakımlarından, ormanın gözetilmesi ve işletilmesinde Devletin bu halkın işbirliğini sağlayıcı tedbirlerle, 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tamamen kaybetmiş yerlerin değerlendirilmesi; bilim ve fen bakımından orman olarak muhafazasında yarar görülmeyen yerlerin tespiti ve orman sınırları dışına çıkartılması; orman içindeki köyler halkının kısmen veya tamamen bu yerlere yerleştirilmesi için Devlet eliyle anılan yerlerin ihya edilerek bu halkın yararlanmasına tahsis kanunla düzenlenir.

Devlet, bu halkın işletme araç ve gereçleriyle diğer girdilerinin sağlanmasını kolaylaştırıcı tedbirleri alır.

Orman içinden nakledilen köyler halkına ait araziler, Devlet ormanı olarak derhal ağaçlandırılır.

V. Kooperatifçiliğin geliştirilmesi

MADDE 171. — Devlet, millî ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır.

Kooperatifler, Devletin her türlü kontrol ve denetimine tâbi olup, siyasetle uğraşamaz ve siyasi partilerle işbirliği yapamazlar.

VI. Tüketiciler ile esnaf ve sanatkârların korunması

A. Tüketicilerin korunması

MADDE 172. — Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır, tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder.

B. Esnaf ve sanatkârların korunması

MADDE 173. — Devlet, esnaf ve sanatkârları koruyucu ve destekleyici tedbirleri alır.

BEŞİNCİ KISIM

ÇEŞİTLİ HÜKÜMLER

I. İnkılâp kanunlarının korunması

MADDE 174. — Anayasanın hiçbir hükmü, Türk toplumunu çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin lâiklik niteliğini koruma amacını güden, aşağıda gösterilen inkılâp kanunlarının, Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte yürürlükte bulunan hükümlerinin, Anayasaya aykırı olduğu şeklinde anlaşılamaz ve yorumlanamaz :

1. 3 Mart 1340 tarihli ve 430 sayılı Tevhidi Tedrisat Kanunu;

2. 25 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 671 sayılı Şapka İktisâsı Hakkında Kanun;

3. 30 Teşrinisâni 1341 tarihli ve 677 sayılı Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile Bir Takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun;

4. 17 Şubat 1926 tarihli ve 743 sayılı Türk Kanunu Medenisiyle kabul edilen, evlenme akdinin evlendirme memuru önünde yapılacağına dair medenî nikâh esası ile aynı kanunun 110 uncu maddesi hükmü;

5. 20 Mayıs 1928 tarihli ve 1288 sayılı Beynelmîlel Erkamın Kabulü Hakkında Kanun;

6. 1 Teşrinisâni 1928 tarihli ve 1353 sayılı Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki hakkında Kanun;

7. 26 Teşrinisâni 1934 tarihli ve 2590 sayılı Efendi, Bey, Paşa gibi Lâkap ve Unvanların Kaldırıldığına dair Kanun;

8. 3 Kânunuevvel 1934 tarihli ve 2596 sayılı Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun.

ALTINCI KISIM

GEÇİCİ HÜKÜMLER

GEÇİCİ MADDE 1. — Anayasanın, halkoylaması sonucu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası olarak kabul edildiğinin usulünce ilânı ile birlikte, halkoylaması tarihindeki Millî Güvenlik Konseyi Başkanı ve Devlet Başkanı, Cumhurbaşkanı sıfatını kazanarak, yedi yıllık bir dönem için, Anayasa ile Cumhurbaşkanına tanınan görevleri yerine getirir ve yetkileri kullanır. 18 Eylül 1980 tarihinde Devlet Başkanı olarak iktidâr yürürlükte kalır. Yedi yıllık sürenin sonunda Cumhurbaşkanlığı seçimi Anayasada öngörülen hükümlere göre yapılır.

Cumhurbaşkanı, ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanı oluşuncaya kadar, 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla te-

sekkül etmiş olan Millî Güvenlik Konseyinin Başkanlığını da yürütür.

İlk milletvekili genel seçimleri sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başlayıncaya kadar geçecek süre içinde, Cumhurbaşkanlığının herhangi bir surette boşalması halinde, Millî Güvenlik Konseyinin en kıdemli üyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Anayasaya göre yeni Cumhurbaşkanını seçinceye kadar, Cumhurbaşkanına vekalet eder ve O'nun Anayasadaki bütün görevlerini yerine getirir ve yetkilerini kullanır.

GEÇİCİ MADDE 2. — 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Kanunla kuruluşu gösterilen Millî Güvenlik Konseyi, Anayasaya dayalı olarak hazırlanacak Siyasî Partiler Kanunu ile Seçim Kanununa göre yapılacak ilk genel seçimler sonucu Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunlara göre görevlerini devam ettirir.

Anayasanın kabulünden sonra 2356 sayılı Kanunun 3 üncü maddesindeki Millî Güvenlik Konseyi Üyeliklerinden birisinin herhangi bir nedenle boşalması halinde doldurulması usulüne ilişkin hüküm uygulanamaz.

Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp göreve başladıktan sonra, Millî Güvenlik Konseyi, altı yıllık bir süre için Cumhurbaşkanlığı Konseyi haline dönüşür ve Millî Güvenlik Konseyi Üyeleri, Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyesi sıfatını alırlar. Millî Güvenlik Konseyi üyesi olarak 18 Eylül 1980 tarihinde iktidâr and yürürlükte kalır. Cumhurbaşkanlığı Konseyi Üyeleri, Anayasada Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin haiz bulundukları özlük hakları ile dokunulmazlığına sahip olurlar. Altı yıllık süre sonunda Cumhurbaşkanlığı Konseyinin hukukî varlığı sona erer.

Cumhurbaşkanlığı Konseyinin görevleri şunlardır :

a) Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilerek Cumhurbaşkanlığına gönderilen, Anayasada yazılı temel hak ve hürriyetlere ve ödevlere, lâiklik ilkesine. Atatürk inkılâplarının, millî güvenliğin ve kamu düzeninin korunmasına, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna, Milletlerarası andlaşmalara, dış ülkelere silahlı kuvvet gönderilmesine ve yabancı kuvvetlerin Türkiyeye kabulüne olağanüstü yönetime, sıkıyönetim ve savaş haline dair kanunlar ile Cumhurbaşkanınca gerekli görülen diğer kanunları Cumhurbaşkanına tanınan onbeş günlük süresinin ilk on günü içinde incelemek;

b) Cumhurbaşkanının istemi ve tespit edeceği süre içinde :

Milletvekili genel seçimlerinin yenilenmesine, olağanüstü yönetim yetkisinin kullanılmasına ve alınacak tedbirlere, Türkiye Radyo Televizyon Kurumunun yönetim ve gözetimine, gençliğin yetiştirilmesine ve Diyanet İşlerinin düzenlenmesine ilişkin konuları incelemek ve görüş bildirmek;

c) Cumhurbaşkanının istemine göre, iç ve dış güvenlik ile gerekli görülen diğer konularda inceleme ve araştırma yapmak ve sonuçlarını Cumhurbaşkanına sunmak.

GEÇİCİ MADDE 3. — Anayasaya göre yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, Başkanlık Divanını oluşturması ile birlikte :

a) 27 Ekim 1980 gün ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun,

b) 12 Aralık 1980 gün ve 2356 sayılı Millî Güvenlik Konseyi Hakkında Kanun,

c) 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun,

Yürürlükten kalkar ve Millî Güvenlik Konseyi ile Danışma Meclisinin hukukî varlıkları sona erer.

GEÇİCİ MADDE 4. — 1) 16 Ekim 1981 tarih ve 2533 sayılı Kanunla feshedilmiş bulunan siyasî partilerden;

11 Eylül 1980'den sonra gerek parti tüzelsiyliliği, gerek bunların merkez yöneticilerinden veya Parlamento üyelerinden herhangi biri hakkında Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yer alan Devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlerden herhangi biri ile ilgili olarak kamu davası açılmış olanlarla, 11 Eylül 1980 tarihinde iktidar partisi ve anamuhalefet partisi durumunda bulunan siyasî partilerin;

a) 1 Ocak 1980 ve daha sonraki tarihlerde; genel başkan, genel başkan yardımcıları veya vekilleri, genel sekreterleri, bunların yardımcıları ve merkez yönetim kurulu veya benzeri organların üyeleri; Anayasanın halkoylaması sonucu kabulü tarihinden başlayarak on yıl süre ile siyasî parti kuramazlar; Anayasa hükümlerine dayalı olarak kurulacak siyasî partilere üye olamazlar, bu partiler tarafından veya bağımsız olarak milletvekili genel ve ara seçimlerinde, mahallî seçimlerde aday gösterilemezler ve aday olamazlar. Siyasî partilerle herhangi bir şekilde bağlantı kuramazlar ve siyasî partilerde fahri olarak bile herhangi bir görev alamazlar.

b) 1 Ocak 1980 tarihinde Türkiye Büyük Meclisinde üye bulunan milletvekilleri ile senatörler, Anayasanın halkoylaması sonucu kabulü tarihinden başlamak üzere beş yıl süre ile siyasî parti kuramazlar, kurulacak siyasî partilerin merkez yönetim kurullarında veya benzeri organlarda görev alamazlar.

2) 1 Ocak 1980 tarihinde kontenjan senatörü veya Cumhuriyet Senatosunun tabii üyesi olanlar ile Türkiye Büyük Millet Meclisinin bağımsız üyelerinden; haklarında Türk Ceza Kanununun İkinci Kitabının birinci babında yer alan, Devletin şahsiyetine karşı işlenmiş cürümlerden herhangi biri ile kamu davası açılmış bulunanlar veya birinci fıkrada nitelendirilen siyasî partilerden birine girmiş olanlar birinci fıkranın (b) bendi hükümlerine tâbi olurlar.

GEÇİCİ MADDE 5. — Yapılacak ilk milletvekili genel seçimi sonucunun Yüksek Seçim Kurulunca ilânını takip eden onuncu gün, Türkiye Büyük Millet Meclisi Ankara'da, Türkiye Büyük Millet Meclisi binasında, saat 15.00 de kendiliğinden toplanır. Bu toplantıya en yaşlı Milletvekili Başkanlık eder. Bu toplantıda milletvekilleri andıçerler.

GEÇİCİ MADDE 6. — Anayasaya göre kurulan Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantı ve çalışmaları için kendi içtüzükleri yapılmıncaya kadar, Millet Meclisinin 12 Eylül 1980 tarihinden önce yürürlükte olan içtüzüğünün Anayasaya aykırı olmayan hükümleri uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 7. — İlk milletvekili genel seçimi sonunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanıp, yeni Bakanlar Kurulu kurulıncaya kadar, iş başında olan Bakanlar Kurulunun görevi devam eder.

GEÇİCİ MADDE 8. — Anayasa ile kabul edilmiş olan yeni organ, kurum ve kurulların kuruluş, görev, yetki ve işleyişleri ile ilgili kanunlarla, Anayasada konulması veya

değiştirilmesi öngörülen diğer kanunlar, Anayasanın kabulünden başlayarak Kurucu Meclisin görev süresi içerisinde, bu süre içerisinde yetiştirilemeyenler, seçimle gelen Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl sonuna kadar çıkartılır.

GEÇİCİ MADDE 9. — İlk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanı kurulduktan sonra altı yıllık süre içinde yapılacak Anayasa değişikliklerini Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderebilir. Bu takdirde Türkiye Büyük Millet Meclisinin geri gönderilen Anayasa değişikliği hakkındaki kanunu, aynen kabul edip tekrar Cumhurbaşkanı'na gönderebilmesi, üye tamsayısının dörtte üç çoğunluğunun oyu ile mümkün olabilir.

GEÇİCİ MADDE 10. — Mahallî İdare seçimleri engeli Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk toplantısını izleyen bir yıl içinde yapılır.

GEÇİCİ MADDE 11. — Anayasanın halkoyu ile kabul edildiği tarihte Anayasa Mahkemesi asıl ve yedek üyesi olanların kadroları ile görevleri devam eder. Bunlardan Anayasa Mahkemesince belli görevlere seçilenlerin bu suretle kazanmış oldukları sıfatları saklı kalır.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar boşalan asıl üye kadrosuna, asıl ve yedek üye sayısı toplamı onbeşe ininceye kadar da boşalan yedek üye kadrosuna seçim yapılmaz. Anayasa Mahkemesinin yeni düzenlemeye intibakı sağlanıncaya kadar asıl üye sayısının onbirden, asıl ve yedek üye sayıları toplamının onbeşden aşağı düşmesi nedeniyle yapılacak seçimlerde bu Anayasanın kabul ettiği esasa ve sıraya uyulur.

Anayasa Mahkemesi asıl üye sayısı onbire ininceye kadar dava ve işlerde 22.4.1962 gün ve 44 sayılı Kanunun öngördüğü toplanma yeter sayısı uygulanır.

GEÇİCİ MADDE 12. — 13.5.1981 gün ve 2461 sayılı Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununun geçici 1 inci maddesi uyarınca Yargıtay ve Danıştaydan Kurulun asıl ve yedek üyeliğine; 1730 sayılı Yargıtay Kanununa 25.6.1981 gün ve 2483 sayılı Kanunla eklenen geçici madde uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığı ile Cumhuriyet Başsavcivekilliğine; 6.1.1982 gün ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun geçici 14 üncü maddesinin ikinci fıkrası uyarınca Danıştay Başkanlığına, Başsavcılığına, başkanvekilliklerine ve daire başkanlıklarına, Devlet Başkanınca seçilmiş bulunanlar, seçildikleri dönem için bu görevlerine devam ederler.

6.1. 1982 gün ve 2576 sayılı Kanunun geçici maddelerinin idarî mahkemeler Başkan ve üyeliklerine atamalara ilişkin hükümleri de saklıdır.

GEÇİCİ MADDE 13. — Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruluna Yargıtaydan seçilmesi gereken bir asıl ve bir yedek üyenin seçimleri Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihi izleyen yirmi gün içinde yapılır.

Seçilen üyeler göreve başlayıncaya kadar kurul, toplantı yeter sayısını oluşturacak yedek üyenin katılmasıyla çalışmalarını yapar.

GEÇİCİ MADDE 14. — Sendikaların gelirlerini Devlet bankalarında muhafaza etmelerine ilişkin yükümlülükleri, Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç iki yıl içinde yerine getirilir.

GEÇİCİ MADDE 15. — 12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet

Meclisinin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk milleti adına kullanan, 2356 sayılı Kanunla kurulu Millî Güvenlik Konseyinin, bu Konseyin yönetimi döneminde kurulmuş hükümetlerin, 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunla görev ifa eden Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezaî, malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz.

Bu karar ve tasarrufların idarece veya yetkili kılınmış organ, merci ve görevlilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarruflarda bulunanlar ve uygulayanlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararname ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez.

GEÇİCİ MADDE 16. — Anayasanın halkoylamasına ilişkin oy verme kütüğünde ve sandık listesinde kaydı ve oy kulanma yeterliği bulunduğu halde hukukî veya fiilî herhangi bir mazereti olmaksızın halkoylamasına katılanlar, Anayasanın halkoylamasını takip eden beş yıl içinde yapılacak genel ve ara seçimleri ile mahallî seçimlere ve diğer halkoylamalarına katılamazlar, seçimlerde aday olamazlar.

YEDİNCİ KISIM

SON HÜKÜMLER

I. Anayasanın değiştirilmesi

MADDE 175. — Anayasanın değiştirilmesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte biri tarafından yazıyla teklif edilebilir. Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerivedilikle görüşülemez. Değiştirme teklifinin kabulü, Meclisin üye tamsayısının üçte ki çoğunluğunun oyuyla mümkündür.

Anayasanın değiştirilmesi hakkındaki tekliflerin görüşülmesi ve kabulü, birinci fıkradaki kayıtlar dışında, kanunların görüşülmesi ve kabulü hakkındaki hükümlere tâbidir.

Cumhurbaşkanı Anayasa değişikliklerini Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderdikten sonra, Meclis geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse Cumhurbaşkanı bu kanunu halkoyuna sunabilir.

II. Başlangıç ve kenar başlıklar

MADDE 176. — Anayasanın dayandığı temel görüş ve ilkeleri belirten başlangıç kısmı, Anayasa metnine dahildir.

Madde kenar başlıkları, sadece ilgili oldukları maddelerin konusunu ve maddeler arasındaki sıralama ve bağlantıyı gösterir. Bu başlıklar, Anayasa metninden sayılmaz.

III. Anayasanın yürürlüğe girmesi

MADDE 177. — Bu Anayasa, halkoylaması sonucu kabul edilip Resmî Gazetede yayımlanması ile Türkiye

Cumhuriyeti Anayasası olur ve aşağıda gösterilen istisnalar ile bu istisnaların yürürlüğe girmesine ait hükümler dışında bütünüyle yürürlüğe girer.

a) **İKİNCİ KISIM II.** Bölümdeki; kişi hürriyeti ve güvenliği, basın ve yayımla ilgili hükümler, toplantı hak ve hürriyetleri,

III. Bölümdeki çalışma ile ilgili hükümler, toplu iş sözleşmesi, grev hakkı ve lokavt ile ilgili hükümler,

Bu hükümler yeni kanunları çıkarıldığında veya mevcut kanunlarda değişiklik yapıldığında ve her halde en geç Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başladığında yürürlüğe girer. Ancak bu hükümler yürürlüğe girinceye kadar mevcut kanunlar ve Millî Güvenlik Konseyinin bildiri ve kararları uygulanır.

b) **İKİNCİ KISIM'daki;** siyasi faaliyette bulunma hakları ile siyasi partilerle ilgili hükümler, bunlara dayalı olarak yeniden hazırlanacak Siyasî Partiler Kanununun;

Seçme ve seçilme hakkı ise yine bu hükümlere dayalı olarak hazırlanacak Seçim Kanununun;

Yayımlanması ile yürürlüğe girer.

c) **ÜÇÜNCÜ KISIM'daki;** yasama ile ilgili hükümler;

Bu hükümler ilk milletvekili genel seçimi sonucunun ilânı ile birlikte yürürlüğe girer. Ancak bu bölümdeki Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri, 29 Haziran 1981 gün ve 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanun hükümleri saklı kalmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi göreve başlayınca kadar Millî Güvenlik Konseyince yerine getirilir.

d) **ÜÇÜNCÜ KISIM'daki;** Cumhurbaşkanı başlığı altındaki görev ve yetkileri ile Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu başlığı altındaki tüzükler, Millî Savunma olağanüstü yönetim usulleri, idare başlığı altındaki mahallî idareler ile Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu hariç diğer hükümler ve Devlet Güvenlik Mahkemeleri hariç yargıya ilişkin bütün hükümler Anayasanın halkoylaması sonucunda kabulünün Resmî Gazetede ilânı ile birlikte yürürlüğe girer. Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kuruluna ait yürürlüğe girmeyen hükümler Türkiye Büyük Millet Meclisinin göreve başlaması ile, mahallî idareler ile Devlet Güvenlik Mahkemelerine ilişkin hükümler ise ilgili kanunların yayımlanması ile yürürlüğe girer.

e) Anayasanın halkoylaması sonucu kabulünün ilânı ile birlikte yürürlüğe girecek hükümleri ve mevcut ve kurulacak kurum, kuruluş ve kurullar için yeniden kanun yapılması veya mevcut kanunlarda değişiklik yapılması gerekiyorsa bunlara ilişkin işlemler mevcut kanunların Anayasaya aykırı olmayan hükümleri veya doğrudan Anayasa hükümleri, Anayasanın 11 inci maddesi gereğince uygulanır.

f) Kesinhesap kanunu tasarılarının görüşülme usulünü düzenleyen 164 üncü maddenin ikinci fıkrası hükmü 1984 yılından itibaren uygulanmaya başlanır.

Şide; Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulunda konuşurken

ŞİDE ; " Sakat memurların onbeş yılda emekli olmalarını sağlayacak kanun tasarısı Başbakanlığa sunuldu " dedi

Sosyal Güvenlik Bakanı **Sadık Şide**; Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu'nun Ankara'daki toplantısında yaptığı konuşmada, «Sakat memurların 15 yılda emekli olmalarını sağlayacak kanun tasarısı Başbakanlığa sunuldu» dedi.

Sakatlık derecelerinin tesbit edilmesinde görülen gecikmelerin önlenmesi amacıyla Merkez Sağlık Kurulu adedinin çoğaltılacağını da belirten Şide, sakatlarla ilgili bütün dernek ve vakıfların Türkiye Sakatları Koruma Vakfı bünyesinde toplanacağını söyledi.

Şide, sakatlık derecelerinin standartlaştırılması konusunda çalışmalar yapıldığını da kaydetti.

Şide özetle şunları söyledi:

«Bilindiği gibi, 3600 gün prim ödemiş olan sakat sigortalıların 15 yılda emekli olabilmeleri sağlanmıştır. Aynı haktan, memur olarak çalışmaya başlayan sakatların da yararlanmaları mümkün kılınmıştır. Ancak, ilgili Ka-

nun maddesindeki bir arızadan dolayı bu durumdan yararlanamayan eskiden işe girmiş sakat memurların da 15 yılda emekli olabilmelerini öngören Kanun Tasarısı hazırlanarak Başbakanlığa sunulmuştur.

Sakatların Devlet Memurluğuna alınma şartları ile hangi işlerde çalıştırılacakları hakkındaki yönetmelik hazırlanmış bulunmaktadır.

Sakatların etkili ve güçlü bir şekilde teşkilatlanmalarını sağlamak ve istismalarını önlemek amacıyla kurulan Türkiye Sakatları Koruma Vakfı bünyesinde, Ülkemizde sakatlarla ilgili bütün dernek ve vakıfların toplanması için çalışmalar yapılmaktadır. Kurulumuzun bugünkü toplantı gündeminde bu konu önemle yer alacaktır. Söz konusu derneklerle Vakıf arasındaki hukuki ilişkilerin tesbiti amacıyla bir Alt Komisyon oluşturulacaktır. Komisyona sakatlarımızdan temsilciler çağırılacaktır. Bu çalışmalar, 1982 yılı sonuna kadar tamamlanmış olacaktır.»

BAG-KUR ÜYELERİ DE SAĞLIK HİZMETLERİNDEN YARARLANACAK

Bağ-Kur'un kuruluşunun 10. yıldönümü törenle kutlandı.

Törende bir konuşma yapan Sosyal Güvenlik Bakanı **Sadık Şide**, Bağ-Kur üyelerine sağlık hizmetlerinin verilmesi konusunda çalışmalara başlandığını açıkladı ve sosyal güvenlik kuruluşlarının farklı uygulamalarının giderilmesi için gayret sarfedildiğini söyledi.

Kimsesiz çocuktan, bakımsız yaşlıya, çalışmayan sakattan çalışma çağındaki işsizlere kadar herkesin, bütün yaşayanların sosyal güvenlik kapsamına alınması gerektiğini belirten Şide konuşmasını daha sonra şöyle sürdürdü:

«Bu güvence lütuf değil, vatandaş için hak, devlet için ödevdir. Bu arada önemli bir noktayı unutmamalıdır. Sosyal güvenlik gerçeğini, sosyal güvenlik idealinden ayırmak ve tüm değerlendirmeyi bu esasa göre yapmak lazımdır.

Sosyal Güvenlik Kurulu gündeminde de yer alan bu konudaki çalışmaların amacı, öncelikle sosyal güvenlik kuruluşlarının uyguladıkları normlar ve standartlar arasındaki farklılıkların giderilmesi ve henüz verilmeyen bazı hizmetlere başlanmasıdır.

Ülkemizde üç büyük Sosyal Güvenlik Kuruluşu birbirinden farklı uygulamalar yaptığından mükellefler arasında devamlı sızlanmalara sebep olunmaktadır.

Bugün esnaf, sanatkâr ve diğer bağımsız çalışanların Bağ-Kur'dan bekledikleri en önemli hizmet hiç kuşkusuz sağlık hizmetidir. Sosyal güvenlikle temel hizmet olan bu konuda çalışmalara başlanmıştır.»

Katsayı yükselirken

506

Sayıli Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklara, Genel Bütçe Kanunu ile tesbit edilen katsayının uygulanması sistemi 2167 sayılı kanunla getirilen gösterge sistemi ile beraber girmiş ve bu uygulama 2422 sayılı kanunun 17 nci maddesi ile mezkûr kanuna eklenen EK MADDE l'in ilk iki fıkrasındaki «bu kanuna göre gelir ve aylıkların saptanmasında katsayı esasına dayalı gösterge sistemi uygulanır.

Her yıl Genel Bütçe Kanunu ile tesbit edilen ve 657 sayılı Kanuna tabi devlet memurlarının aylıklarına uygulanan katsayı, 506 Sayılı Kanuna göre bağlanan gelir ve aylıklara da uygulanır. Katsayı deyiminden yürürlükteki katsayı anlaşılır» hükmü ve ilgili diğer maddelerle son şeklini almıştır.

Bilindiği gibi Danışma Meclisi'ne sunulan 1983 yılı Genel Bütçe Kanunu Tasarısında kat sayı 34 olarak belirlenmiştir.

Bu durumda 1.1.1983 tarihinde yürürlüğe girecek Bütçe Kanununda katsayı değişmeyip aynen yasalastığı takdirde; 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu gereğince bağlanan gelir ve aylıklar, 1.1.1983 tarihinden itibaren 34 katsayısına göre hesaplanacak ve ödemeler bu miktarlar üzerinden yapılacaktır.

30 katsayısına göre, 34'e çıkan katsayı dolayısıyla artan 4 katsayısının aylıklarda getireceği artış oranı $(4/30 =)$ % 13 tür.

Katsayıya göre aylıklarda artış oranı bu olmakla beraber, 12 Ekim günü başında Sosyal Güvenlik Bakanı Sayın Sadık Şide'nin «işçi emeklilerine yapılması düşünülen % 20 oranındaki zam ile ilgili kanun hazırlanıyor. Kurumun bütün imkanlar zorlanarak iki yıllık süre içinde yapılan tasarrufların emekli maaşlarına katılarak onların geçimlerinin biraz olsun kolaylaştırılmasını a-

OSMAN NURİ TEKMAN

Türk-İş Sosyal Güvenlik Uzmanı

maçlamaktayız. Gönül, daha fazlasını vermek ister, ancak verilecek olan zam, Kurumun imkanları ölçüsündedir.» dediği yolunda bir haber çıkmış bulunmaktadır

Bu hale göre; oranın % 20'ye ulaşması için gösterge tablosunda veya sosyal yardım zammında yahut her ikisinde birden bir artış geleceği sanılmaktadır.

Bu arada, başlangıçtan beri Sosyal Sigorta, dul ve yetimlerine ödenen sosyal yardım zammının, TC. emeklileri ile aynı düzeye çıkarılması eşitlik ilkesine uygun olacak yine Sosyal Sigorta emekli, dul ve yetimlerin aylıklarından kesilen % 2 hastalık sigortası primi ile ayakta tedavide % 20 oranında ilâca katkının da, TC. Emekli Sandığı emeklilerine getirilmediğine göre, kaldırılması da yine eşitlik ilkesine uygun düşecektir.

Ancak TC. emeklilerindeki 3500 lira olan sosyal yardım zammının 5000 liraya çıkarılması ile TC. Emekli Sandığı, emekli dul ve yetim aylıklarından bir oranda artma olacağından, TC. emeklilerinin 1500 lira sosyal yardım zammı artışı dışında, TC. Emekli Sandığı Kanununa ekli gösterge tablosundaki sayıların arttırılması yolu ile aylıklardaki artış % 22'ye ulaşacaksa, Sosyal Sigortalar Kanunu gösterge tablosundaki sayıların değiştirilmesi sırasında da aynı düzeyde bir artış getirilmesi sağlanmalıdır.

Konunun yasal ve teknik yönü üzerinde kısaca durulduktan sonra, uygulama üzerinde de durmakta yarar görürüz.

1983 yılı Genel Bütçe Kanunu 1.1.1983 de yürürlüğe girecek ve yeni katsayı bu tarihten itibaren uygulanacaktır. Tahmin ederiz ki, gösterge sayıları ve sosyal yardım zamlarında olması beklenen artışlar da bu tarihten itibaren uygulamaya girer.

Sosyal Sigortalar Kanunu gereğince bağlanan üç aylıklar, Tüzükte bir değişiklik yapılmamış olmasına rağmen, idari bir kararla Ocak-Şubat-Mart, Nisan-Mayıs-Haziran, Temmuz-Ağustos-Eylül ve Ekim-Kasım-Aralık üç aylarının ilk ayları başı yerine Şubat-Mart,Nisan, Mayıs-Haziran-Temmuz, Ağustos-Eylül-Ekim ve Kasım-Aralık-Ocak üç ayları başında ödenmektedir.

Yukarıdaki iki paragrafta belirtilen durum sonucu, emekli dul ve yetimler 1982 Kasım ayında 30 katsayısına göre 1983 Ocak aylıklarını almış olacaklar, bu nedenle katsayısının 34'e çıkması sonucu doğan 1983 Ocak ayı farkı 1983 Şubat ayı başında 1983 Şubat-Mart-Nisan üç aylığı ile birlikte ödenecektir. Belki de 1983 Şubat-Mart-Nisan üç aylıklarına ait ödeme kartlarının hazırlanması sırasında, Bütçe Kanunu kabul edilmemiş olacağından, 1983 Şubat-Mart-Nisan üç aylıklarının dahi 30 katsayısına göre düzenlenip ödenmesi bu aylara ait farkların da 1983 Ocak ayı farkı ile beraber 1983 Mayıs-Haziran-Temmuz üç aylıkları ile ödenmesi mümkün olabilecektir. Bu suretle haksahipleri 34 katsayısına göre düzenlenen aylık miktarlarını, ancak 1983 Ağustos ayında ödenecek üç aylıklarını aldıklarında öğrenebileceklerdir. Bu tür ödemeler sonucu yine emekli dul ve yetimler yukarıda belirtilen süreler içinde değişik miktarlarda ödemelerle karşılaşacaklardır.

Sosyal Sigortalar Kurumunun yukarıda izaha çalışılan durumu önlemek ve 2422 sayılı yasanın uygulanmasına geçiş döneminde olan durumlara yol açmamak için gereken tedbirleri şimdiden almasında yarar görürüz.

Haberler

AAFLI Direktörü Paladino basın toplantısı düzenledi

● PALADİNO, SAMSUN'DA
DEMİRSOY EĞİTİM SİTESİ-
NİN KONFERANS SALONU-
NUN AÇILIŞINDA DA BU-
LUNDU

Asya - Amerika Hür Çalışma Enstİtüsü (AAFLI) Genel Direktörü **Morris Paladino**, Ankara'da düzenlediği basın toplantısında; TÜRK-İŞ'in, Avrupa ve Hür Dünya İşçi Hareketi içinde geleneklerine ve ilkelerine bağlılığı ile büyük saygınlık taşıdığını, Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonu AFL - CIO'nun, TÜRK-İŞ'in yanında olduğunu söyledi.

Paladino, AAFLI bünyesindeki 17 ülkede incelemeler yapmak için Amerika'dan ayrıldığını ve Türkiye'de TÜRK-İŞ'le ulusal ve uluslararası sendikacılık konularında görüş alış-verişinde bulunduğunu söyledi.

Morris Paladino; TÜRK-İŞ'le ortaklaşa düzenledikleri çalışmalar hakkında da açıklamalarda bulunduktan sonra, bir gazetecinin ICFTU'nun TÜRK-İŞ ile ilgili kararının kaldırılması yolunda girişimlerinin olup, olmayacağını sorması üzerine şu karşılığı verdi:

«Amerikan İşçi Sendikaları Konfederasyonu AFL-CIO, gerek ICFTU ve gerekse ILO nezdinde TÜRK-İŞ'le ilgili konunun çözümü lehinde hareket edecektir. TÜRK-İŞ, Avrupa ve Hür Dünya İşçi hareketi içinde geleneklerine ve ilkelerine bağlılığı ile saygınlığı olan bir kuruluştur. Bu kararın değiştirilmesi yolunda bizi destekleyecek arkadaşlarımızın olduğuna inanıyoruz.

«ICFTU'nun toplantısında TÜRK-İŞ'in durumu gündeme getirildiğinde, gerekli girişimlerimiz olacaktır.»

PALADİNO SAMSUN'DA :

AAFLI Genel Direktörü **Morris Paladino**, Türkiye'ye gelişinde, TÜRK-İŞ yetkilileriyle birlikte Samsun'a giderek Seyfi Demirsoy Eğitim Sitesinin konferans salonunun açılışında hazır bulundu.

Morris Paladino, temaslarını tamamlayarak Türkiye'den ayrıldı.

DYF - İŞ YÖNETİM KURULU TOPLANDI

DYF-İŞ Genel Başkanı **Acıdereli**, açış konuşmasını yaparken

Acıdereli: "Çalışanların milli gelirden aldıkları pay yarı yarıya azalmıştır,."

Gelir dağılımında işçi ve memurların payının son 10 yılda yüzde 32,5 ten yüzde 16,2 ye düştüğü, böylece işçi ve memur gelirlerinin enflasyon karşısında giderek eridiği açıklandı.

DYF-İŞ Yönetim Kurulu'nun Ankara'daki toplantısında konuşan Genel Başkan **Mehmet Acıdereli**, sosyal ve ekonomik konulardaki görüşlerini açıkladı. Sıkı para politikasının son iki yıllık dönemde ekonomiyi olumsuz yönde etkilediğini kaydeden **Acı-**

dereli, «enflasyonun önlenemeyip, maliyet enflasyonu halinde devam etmesi yanında, işçi ücretleri ve memur maaşlarına yapılan zamların enflasyon oranının çok altında olması, gelir dağılımının ücretliler aleyhine çok daha fazla bozulmasına yol açmıştır. İşçi ve memurların milli gelirden aldığı pay son 10 yılda yarıyarıya azalarak yüzde 32.5 ten yüzde 16.2 ye düşmüştür» dedi.

DYF-İŞ Yönetim Kurulu üyelerinden bir bölümü görülüyor

Haberler

MPM'NİN DÜZENLEDİĞİ "İnşaat Sektörü Kongresi", toplandı

● SAMSUNLU: «DEVLET MEMURLARININ LOJMAN YAPIMINA 1983'DEN İTİBAREN AĞIRLIK VERİLECEK» DEDİ

Milli Prodüktivite Merkezi ile İnşaat Mühendisleri Odası'nın ortaklaşa düzenlediği «İnşaat Sektörü Kongresi» Ankara'da yapıldı ve inşaat malzemeleri ile ilgili bir sergi açıldı. Ayrıca, aynı tarihlerde «İnşaat Yönetimi ve Mühendislik Uygulamaları» konulu bir kurs düzenlendi.

ÖZDEMİR'İN AÇIKLAMASI :

«İnşaat Sektörü Kongresi» öncesi başına bir açıklama yapan MPM Yönetim Kurulu Başkanı Kaya Özdemir, bu sektörü olumsuz yönde etkileyen faktörlerin giderilmesi yönündeki bilimsel önerilerin tartışılacağını belirtti ve «50 yıla yakın bir süredir uygulanmakta olan inşaat ve konut birimi başına düşen işçi ve makine saatleriyle ilgili standartların da günün koşullarına göre, bilimsel verilere uygun şekilde yeniden tesbiti gerekmektedir» dedi.

18 Ekim Pazartesi günü toplanan «İnşaat Sektörü Kongresi»ne katılan İmar ve İskan Bakanı Ahmet Samsunlu da, yaptığı konuşmada, devlet memuruna lojman yapımı işinin koordinatörlüğünün İmar ve İskan Bakanlığına verildiğini hatırlattı, «Devlet memurlarına 1983 yılından itibaren lojman yapımına ağırlık verilecektir» dedi.

Ahmet Samsunlu, konuşmasında özetle şunları söyledi:

«Bu dalda son yıllarda üretilen malzemelerdeki kalite ve çeşitlilik oldukça sevindiricidir. Bununla yetinilmemeli, araştırmalar devam etmeli, yeni teknikler ve buluşlar denenmeli, üniversite kamu ve özel kesime ait laboratuvarlar arasında işbirliği sağlanmalı, yapı malzemesi sanayiini teşvik edici önlemler alınmalıdır. Üretilen tüm malzemenin ve inşa edilen yapıların kalite yönünden kontrolü yapılmalıdır. İnşaat sektörü ile ilgili bir çok yasa ve yönetmelikler vardır, bunlar günün şartlarına göre yeniden hazırlanmalıdır.»

ÇATAKÇINLER'İ KAYBETTİK

Çatakçinler'in en sevdiği fotoğraf, Demirsoy'la birlikte çektiği idi

Freni patlayan dolmuş, Bayram alış-verişi yapan Çatakçinler'e çarptı ve ölümüne sebep oldu

TÜRK-İŞ'e bağlı Türkiye Demiryolları İşçi Sendikaları (DYF-İŞ) Federasyonu eski genel sekreteri Ahmet Çatakçinler, Kurban Bayramından bir gün önce geçirdiği bir trafik kazası sonucu hayatını kaybetti.

Bayram alış-verişi yapıp, evine dönmekte olan Çatakçinler'e Ulus Opera durağında karşıya geçerken, freni patlayan bir dolmuş çarptı. Ağır yaralanan Çatakçinler, derhal Numune hastanesine kaldırıldıysa da, kurtarılamadı.

YILMAZ; «ÜZÜNTÜMÜZ BÜYÜK» DEDİ

TÜRK-İŞ Genel Başkanı Şevket Yılmaz, Çatakçinler'in kaybı üzerine Dergimize verdiği demeçte, «Üzüntümüz büyüktür» dedi.

Yılmaz konuyla ilgili olarak şunları söyledi:

«Ahmet Çatakçinler, değerli bir sendikacı, samimi bir dost

ve çevresinde sevgi, saygı uyandıran bir arkadaşımızdı. Bir trafik kazası sonucu ani kayımdan büyük üzüntü duydum. Başta Çatakçinler ailesi olmak üzere, Demiryolu camiasının ve sendikacı dostlarımızın acılarını paylaşıyorum. Merhuma Tanrı'dan rahmet niyaz ediyorum.»

ÇATAKÇINLER KİMDİR?

Ahmet Çatakçinler 1925 yılında Kars'ta dünyaya geldi. Sendikacılığa, Çeltik Maden Ocaklarında çalıştığı 1952 yılında başladı.

1957 yılında Eskişehir Demiryolu Fabrikasına nakl'olan Ahmet Çatakçinler o yıl kurulan DYF-İŞ Federasyonu Genel Sekreterliğine seçildi ve bu görevini 1975 yılına kadar sürdürdü.

Dört kız ve bir erkek çocuğa sahip olan Ahmet Çatakçinler'in üç de torunu bulunuyordu.

Şevket Yılmaz

Sarfraz Khan Malik

Bruce Mac Donald

Prof. Nusret Ekin

Türkiye'nin üyeliğinin 50. yılı nedeniyle

"ILO ve Çalışma Hayatı,, Konferansı düzenlendi

Emin Kul

EKİN : "Hiçbir kuruluş ILO gibi insanlara mutluluk, barış, ekmek ve özgürlük dağıtmamıştır" dedi

Türkiye'nin Uluslararası Çalışma Teşkilatı ILO'ya girişinin 50. yılı nedeniyle, Türk-İş tarafından düzenlenen ILO ve ÇALIŞMA HAYATI» konulu konferans Ankara'da yapıldı.

Türk-İş Genel Başkanı Şevket Yılmaz, açış konuşmasında, konferansın, ILO'yu Türk kamu oyuna daha iyi tanıtmak amacını taşıdıklarını be-

lirtti ve «Uluslararası Çalışma Teşkilatı, Birleşmiş Milletlere bağlı çok çeşitli ihtisas kuruluşları arasında, iki büyük Dünya Savaşını da yaşayarak geçiren ve bu uzun süre içinde etkinliğini kaybetmeden günümüze gelebilen tek kuruluştur» dedi.

Yılmaz, her yıl Cenevre'de yapılan ILO genel kuruluna, üye ülkelerin hü-

kümet, işçi ve işveren temsilcilerinden delegelerin katıldığına da işaret etti, ILO'nun demokratik yapısı nedeniyle uluslararası düzeyde önemli ve yararlı çalışmalar yaptığını hatırlattı.

Yılmaz şöyle devam etti :

«Türkiye'nin ILO'ya girişi, büyük Atatürk'ün başlattığı çağdaşlaşma dönemine rastlar. 1932 yılında ILO'ya girişimizin kararı altında Atatürk'ün şerefli imzası vardır. Bizler, Türk-İş olarak, bütün karar ve icraatımızda büyük Atatürk'ün bu imzasına sadık kalmaya ve bu nedenle de ILO ilkelelerine uymaya özen gösteririz»

Türk-İş Genel Başkanından sonra konuşan Birleşmiş Milletler Kalkınma Çalışmaları Daimi Koordinatörü Sarfraz Khan Malik, ILO'nun işçi-işveren ve hükümet temsilcilerinden oluşması nedeniyle kazandığı demokratik yapı değerlendirilerek, Nobel Barış ödülünü 1969 yılında aldığını hatırlattı ve ILO'nun çalışmaları hakkında bilgi verdi.

Konferansa katılan konuklar, konuşmacıları ilgi ile izlediler

Malik, «Kurucu üyelerden biri olarak Türkiye her zaman BM Yasasının ilkelere uymuştur. ILO üyesi olarak da Türkiye, kuruluşun sosyal adaleti geliştirme ve çalışma düzeyini iyileştirme çabalarına aktif destek olmuştur» dedi.

ILO Türkiye Temsilcisi **Bruce Mac Donald**, ILO'nun 1919'da kuruluşundan buyana sürdürdüğü çalışmaları anlattı.

Bruce, Birinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği yıllarda dünya işçilerinin çok kötü şartlar altında bulunduklarını, çalışma imkanı bulanların sosyal güvenlikten yoksun olduklarını, 14-16 saat çalışma karşılığında sağlık denetiminin bile bulunmadığını hatırlattı ve **«Bu tablo bugün değişmişse, bunun onuru ILO'ya aittir»** dedi.

Türkiye'nin ILO'ya 12 Ağustos 1932'de üye olduğunu hatırlatan **Bruce Mac Donald**, ILO'nun rolünün uzlaştırıcı olduğunu, bu nedenle işçi-işveren ve hükümet temsilcilerine muhatap bulunduğunu belirtti.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dekanı **Prof. Dr. Nusret Ekin**, ILO'ya Türkiye'nin üyeliği üzerinde durdu ve Atatürk'ün, Türk işçilerinin haftalık çalışma saatlerinin, batıdaki sürelerle uygun olarak 48 saat olmasını kabul ettiğini, anlaşmayı imzaladığını hatırlattı.

Ekin, «Barış, lâfla değil, adalet dağıtılarak sağlanabilir. ILO, adalet dağıtarak barış çağrısı yaptığı için 60 yıl ayakta kalabilen tek kuruluştur» dedi ve konuşmasını şöyle sürdürdü .

«20. Asrın en şerefli, en insancıl ve en adaletçi kuruluşu ILO'dur. Hiçbir kuruluş ILO gibi insanlara mutluluk, barış, ekmek ve özgürlük dağıtmamıştır.»

Konferansta son tebliği Türk-İş Genel Başkan Vekili **Emin Kul** sundu. **Kul**, ILO'nun kuruluş çalışmaları ve kuruluş yıllarındaki dünya ülkelerinin durumunu anlattı.

«Evrensel ve sürekli bir barışın ancak sosyal adalet esası üzerinde kurulup yükselilebileceğine inanan ve bu yolda aralıksız mücadelesini günümüze kadar sürdüren işçiler ve sendikacılar ve tüm çalışanlar için ILO'nun hayati önemi vardır» diyen **Emin Kul**, ILO'nun ilke ve amaçlarını anlattı.

Konferansı takip eden iki gün, ILO'nun ilke ve çalışmaları konusunda çeşitli konuşmacıların katıldığı bir seminer düzenlendi.

Abdullah Çakırefe, Kooperatifin hizmete girişi nedeniyle açış konuşmasını yaparken

Soma'da 1200 ortaklı kooperatif hizmete girdi

Ege Bölgesi Maden İşçileri Sendikası, Soma'da 1200 ortaklı bir tüketim kooperatifini hizmete açtı.

Tüketim Kooperatifinin hizmete açılışında bir konuşma yapan sendika başkanı **Abdullah Çakırefe**; işçilerin toplu sözleşmelerle sağladığı ücret artışlarının enflasyon yüzünden eriyip gittiğini, bunu önlemenin en yararlı yolunun kooperatifleş-

me olduğunu belirtti ve «İşçilerimizin eline geçen paranın büyük bir kısmı beslenmeye gitmektedir. Fiatların artışı, beslenme harcamasının azalmasına ve yetersiz beslenme sonucunu yaratmaktadır. Bu tüketim kooperatifi, üyelerimize daha iyi ve kaliteli, ucuz fiatlarla hizmet sunacaktır» dedi.

Soma Kaymakamı **Selami Teker** de törende yaptığı konuşmada, kooperatiflerin önemi üzerinde durdu, Ege Bölgesi Maden İşçileri Sendikası'nın bu hizmetini takdirle karşıladığını söyledi.

KOOPERATİFİN YAPISI

Hizmete giren kooperatifte; gıda, temizlik, züccaciye ve tüketim malları reyonları bulunuyor.

14 Personelin çalıştığı kooperatifin şimdilik üye sayısı 1200 olmakla beraber, fiatların piyasaya oranla % 25 oranında ucuz olması nedeniyle, ortak sayısında artış bekleniyor.

Kooperatifin sermayesine, üyelerinin katkısının dışında, sendika da ilk ödeme olarak 10 milyon lira yatırdı. Hizmetlerin genişletilmesi amacıyla sendikanın 5 milyon lira daha katkıda bulunacağı açıklandı.

SEMINER DÜZENLENDİ

Türk-İş ile AAFLI arasındaki işbirliği programından yararlanılarak, Soma'daki Maden işçileri için bir konferans ve kooperatif çalışanları için bir eğitim seminerinin Aralık ayı içinde yapılması da kararlaştırıldı.

Kooperatifin açılışından sonra davetliler reyonları dolaşırlar

Türkiye'de "İstihdam Güvenliği,, nin güncel sorunları

Ülkemizde gerek bireysel, gerekse toplu iş hukuku açısından en tartışmalı sorunların istihdam güvenliği etrafında cereyan ettiğine hiç kuşku yoktur. Özellikle işsizlik baskısının hızla arttığı bir ekonomik ve sosyal yapı içinde çalışanların istihdam güvencesine kavuşması sorunu, güncel bir nitelik taşımaktadır.

Halen yürürlükte bulunan 1971 tarihli İş Kanununun 13. maddesine göre, «süresi belirli olmayan sürekli hizmet akitlerinin feshinden önce durumun diğer tarafa bildirilmesi gerekir.» Böylece süreleri yasada gösterilmiş feshi ihbar önelilerine uyulmak şartıyla, hizmet akdi taraflardan herhangi birinin arzusuyla feshedilmiş olur. Diğer bir deyişle, süresi belirli olmayan sürekli hizmet akitleri gerek işveren, gerekse işçi tarafından yasada gösterilen sürelerle uyulmak şartıyla her zaman sona erdirilebilir. Aktin bu şekilde sona erdirilmesinde yasa, tarafların feshi için bir sebep göstermesini aramamakta, sadece sona erdirmeye talebinin karşı tarafı bildirilmesini istemektedir. Kuşkusuz İş Kanunu'nun 16 ve 17. maddelerinde düzenlenen durumlar konumuz dışında bulunmakta, yasada gösterilen şartların vukuunda adı geçen bu maddelere göre taraflar akdin belirli veya belirsiz süreli oluşuna bakılmaksızın ve feshi ihbar önelilerine uymadan akdi derhal feshedebileceği olanaklarına sahip bulunmaktadır.

Aslında Türk iş mevzuatının işverene sebep göstermeden veya gösterdiği sebebin doğruluğunu ispatlamadan hizmet akdini serbestçe feshetmek yetkisini tanıması, liberal bir düzenleme olarak gözükmektedir. Çalışanlar ücretlerinin yüksekliği ve miktarı kadar gelirlerinin devamlılığını da, hatta

YAZAN :

Prof. Dr. NUSRET EKİM
İstanbul Üniversitesi
İktisat Fakültesi Dekanı

birincisinden daha önemli olarak dikkate almaktadırlar. Hernekadar hizmet akdini kendi fesheden işçi, kıdem tazminatından mahrum kalmak, tersine hizmet akdini fesheden işveren ihbar önelilerine uymak veya feshi ihbar tazminatı vermek, kıdem tazminatı ödemek gibi baskılarla bu yolu sık sık kullanmaktan caydırılmak istenmişse de, her iki taraf üzerine yaptığı etkiler yönünden bu düzenlemenin dengeli olduğunu söylemek zordur.

Kuşkusuz bu konunun çözümü, bir yandan temelde bazı yasal düzenlemeleri gerektirirken, diğer yandan toplu sözleşme sistemi içinde bazı çözüm yolları aranmalıdır. Ayrıca Devlet takip edeceği ekonomik ve sosyal politikalarla makro seviyede emek arz ve talebini dengeye getirirken, emek piyasalarının iyi bir şekilde örgütlenmesi ve işsizlik sigortasının çıkarılması yoluyla da sosyal güvenliği tam bir şekilde uygulamaya koymalıdır.

Böylece istihdam güvenliği, kıdem tazminatı ve işsizlik sigortası üçlü müessesesinin yarattığı «gelir güvenliği» yerli yerine oturmuş ve bu müesseseler bir diğerinin görevini üstlenmemiş olacaktır.

Daha önceki uygulamalar bütün sistemin kıdem tazminatı müessesesi üzerine yüklenmesine yol açarken, yasal düzenlemelerle istihdam güvenliğinin sağlanması ve işsizlik sigortasıyla tamamlanmış bir gelir güvencesi kıdem tazminatının da çalışma hayatında gerçek fonksiyonlarına kavuşmasına yol açabilecektir.

Önemli Not

Dergimizin haberleri Anayasa'nın halk oyuna sunulmasından önce hazırlanmış ve baskıya girmiştir.

Önemi dikkate alınarak, kapak baskımız Anayasa oylamasından sonraya bırakılmıştır.

İç ve arka kapak, oylama sonuçlarına ayrılmıştır.

TÜRK-İŞ

Beslenme ve Üretim

Ekonomik kalkınma ve büyüme süreci içerisinde bulunan ülkemizde verimliliğin önemi çok büyüktür.

Verimliliği ve işçi sağlığını yakından ilgilendiren bir başka önemli husus ise, yeterli ve dengeli beslenme konusudur.

Her zaman üretim artışından bahsederiz. İşçiye çalışabilmesi için gerekli olan enerjiden pek bahsetmeyiz, ama kalkınma için fedakârlığı hep ondan bekleriz.

Oysa, yeterli ve dengeli beslenmenin olmadığı yerde, üretimin tam olmadığı, buna mukabil hastalanma oranının çok yüksek olduğunu bu alandaki istatistiki bilgilerden görmek mümkündür.

Bu durumun en önemli sebebi; işçinin ekonomik gücünün düşük olmasına dayanmaktadır. Ele geçen ücretin, işçinin normal çalışabilmesi için gerekli enerjiyi sağlamadığı tespitlerden görülmektedir.

Ayrıca, işçinin yalnız olmadığı düşünülürse ve yapılan bir araştırmaya göre, Türkiye'de ortalama aile büyüklüğünün 5,2 kişi olduğu gerçeği de dikkate alındığında konunun önemi daha da artmış olacaktır.

Ücretlerin yetersizliği; insan sağlığıyla birlikte, üretimi de etkilediği ve bundan ekonominin zarar gördüğü tartışılmayacak kadar açık bir gerçektir.

Nitekim; Milli Prodüktivite Merkezi tarafından yapılan bir araştırmaya

göre, ücretlerdeki düşüşe paralel olarak, üretimin de düştüğü ve özellikle son yıllarda ücretlerle verimlilik arasındaki ilişkinin olumsuz yönde geliştiği belirtilmektedir.

Son yıllarda reel ücretlerin devamlı düşüş kaydetmesini yeterli ve dengeli beslenmeyi engelleyen en büyük faktör olarak kabul etmek gerekir.

Buraya kadar yaptığımız değerlendirmeden şu önemli noktaya varmak istiyoruz:

Zaman kaybetmeden adil ve yeterli bir ücret sistemi kurulmalıdır. Bunun sonucu hem insan sağlığına gerekli önemi vermiş olacağız, hem de verimliliği ödüllendiren bir çalışma ortamı yaratmış olmanın rahatlığı içerisinde bulunacağız.

Böyle bir tedbirin alınmasının ne kadar lüzumlu olduğunu aşağıdaki tablo'dan görmek mümkündür.

Orta ağırlıkta iş gören bir işçinin sağlıklı yaşayabilmesi için günlük 3500 kalori alması gerek-

mektedir. Bunun için bir günde tüketmesi gereken gıda maddeleri tablo halinde sunulmuştur.

Tablodan da görüleceği üzere 237,90 lira işçinin bir günlük mutfak masrafıdır. Biz buna besin içi harcama diyoruz.

Bir de işçinin besin dışı harcamaları vardır. Bunlar; konut, giyim, eğitim, ulaştırma, kültür, sağlık, ısınma, aydınlanma, su ve diğerleri gibi kalemlerden oluşmaktadır.

İstatistiklere ve özellikle asgari ücret tesbiti müzakere tutanaklarına göre; giderlerin % 55'i sadece besin dışı harcamalar için ayrılmaktadır. Başka bir ifadeyle, işçi aldığı 100 liranın 45 lirasını besin içi giderlerine harcamaktadır.

Bu noktadan hareketle besin içi harcaması 237,90 lira olan bir işçinin besin dışı harcaması 290,24 liraya ulaşmaktadır.

Sonuçta, orta ağırlıkta işgören ve yalnız başına yaşayan bir işçinin gün-

lük toplam masrafı günde net 528,14 lira olacaktır. Bu ayda net 15.824,20 liraya varacaktır.

Asgari ücretle çalışan işçilerimizin büyük çoğunluğu evlidir. Bu sebeple eş ve çocuklarının da dikkate alınması şarttır.

Hesabımızı 4 kişilik bir aile üzerinden yaparsak, bu durumda eş ve çocuklarının ihtiyaç duyduğu dengeli ve yeterli kalori miktarları;

— Eşi için 2800 kalori,

— Erkek çocuğu için 2600 kalori,

— Kız çocuğu için 2450 kalori,

Olmak üzere toplam 7850 kalori olarak tesbit edilmiştir.

Böylece 4 kişilik bir ailenin asgari düzeyde bir yaşam sürdürmesi için besin içi harcamalarının tutarı günde net 762,92 liraya, besin dışı harcamalarının tutarı ise günde net 932,46 liraya ulaşmaktadır.

Demek ki; dört kişilik bir aile n i n beslenme ile beraber diğer gerekli ihtiyaçlarını giderebilmek için en azından günlük net kazancı 1695,38 lira olmalıdır.

Oysa; bugünkü ücret düzeyi bu rakamların çok altındadır.

Bu noktada şunu söyleyebiliriz:

Dar ve sabit gelirli kesimin refah seviyesini yükseltmedikçe, tam verimlilikten söz edilemez.

Sonuç olarak, reel ücretlerdeki alım gücü azaldıkça, üretim de azalacaktır.

Besin Cinsi	Miktarı	Kalorisi	Toplam Fiyatı
Ekmek	350 gr.	162	19,—
Et	100 gr.	273	45,—
Süt	200 gr.	136	16,—
Tereyağ	20 gr.	143	13,50
Margarin	100 gr.	720	16,—
Peynir	50 gr.	155	22,—
Şeker	40 gr.	154	3,40
Meyve	400 gr.	220	65,—
Taze Sebze	200 gr.	256	20,—
Kuru Bakliyat	100 gr.	338	18,—
Toplam	1500 gr.	3557 k/cal.	237,90 TL.

SSK'nın iş kazasında işverene rücu isteminde işçinin birlikte sorumlu olduğu ilkesi dikkate alınmalıdır

**YARGITAY ONUNCU HUKUK
DAİRESİ**

E. 1981/1518

K. 1981/3434

T. 26.5.1981

DAVA: İş kazası sonucu malûl kalan sigortalı işçi için yapılan harcamalar üzerine uğranılan Kurum zararının rücu ile ödemesi davasının yapılan yargılaması sonunda; ilâmda yazılı nedenlerle gerçekleşen 546.526,15 liradan yarısının davalılardan A.H. den arta kalan diğer yarısının ise her iki davalıdan ortaklaşa ve zincirleme şekilde alınarak davacıya verilmesine ilişkin hükmün süresi içinde temyizden incelenmesi taraflar avukatlarıncaya istenilmesi üzerine,

Dosyadaki kâğıtlar okunduktan sonra işin gereği düşünüldü ve aşağıdaki karar tesbit edildi.

KARAR: 1 — Dosyadaki yazılara, toplanan delillere, hükmün dayandırıldığı gerektirici nedenlere göre davacı kurumun tüm, davalıların aşağıdaki bendler kapsamı dışında kalan sair temyiz itirazları yerinde değildir.

2 — Olayda 506 sayılı Yasanın 9 ve 10 uncu maddesinde koşulların gerçekleşmesi, var olduğu iddia edilen işçiye ait müterafik kusurun gözönünde bulundurulmasına engel değildir.

Bu sonucun 10 ncu madde ile 26 ncı madde arasındaki ayırtımlığı kaldıracığı görüşünde haklılık söylenemez. Çünkü anılan 26 ncı madde de işverenin prim ödediği gözönünde tutularak sorumluluğu sadece kasti suç sayılır. hareketi veya işçi Sağlığı ve İş Güvenliği nizamlarına aykırı davranışının bulunması ile sınırlı tutulduğu halde, 10 uncu maddede bu üç halle sınırlı olmayarak işveren sorumlu tutulmaktadır. Anılan madde sorumluluk hallerini genişletmiş, yoksa işçinin birlikte (= müterafik) kusurunun gözönünde tutulmayacağına ilişkin bir hüküm getirmemiştir. Aksinin kabulü Türk sorumluluk hukukunun ilkeleriyle bağdaşmaz. Mahkemenin bu maddi ve hukuki olguları gözönünde tutmaksızın, işçinin müterafik kusur araştırılmadan yazılı şekilde davalı A.H.'yi rücu alacağının tümünden sorumlu tutulması usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.

3 — 506 sayılı Yasanın 26 nc. maddesine göre Kurum tarafından işveren aleyhine açılan rücu davaları birçok Yargıtay kararında da belirtildiği üzere ardalık esasına dayanır. Hal böyle olunca zararlandırıcı olay nedeniyle Kurumun rücu hakkı, sigortalının işverenden isteyebileceği tazminat miktarı ile sınırlıdır. İşverenin çalıştırdığı sigortalıya ödemek zorunda olduğu tazminat daha önce sigortalı tarafın-

dan işveren aleyhine açılan bir dava ile saptanmış ise, işverenin sorumlu olacağı sınır belli demektir. Bu davaya konu, sigorta yardımlarının yapıldığı sigortalı tarafından davalı S.Ü. aleyhine açılan aynı mahkemenin 1978/318 Esas ve 1980/83 Karar sayılı tazminat dava dosyasında da, Kurumun arda olarak isteyebileceği tavan miktar, hükme esas alınan 19.11.1979 tarihli bilirkişi raporunda % 50 kusur oranına göre 238.338,82 lira olarak kesin yargı durumunu oluşturacak şekilde saptandığı halde, sözü geçen bu miktar diğer deyimle işverenin ödemekle yükümlü olduğu limit aşılırsa hüküm kurulması da keza usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.

4 — Yasal dayanaklar gösterilmek sizin 7/13987 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle yapılan avans niteliğindeki yardımların rücu alacağına dahil edilmesi de usule ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.

O halde, tarafların bu yönleri amaçlayan temyiz itirazları kabul olunmalı ve hüküm bozulmalıdır.

SONUÇ: Yukarıda açıklanan sebeplerle hükmün, 2, 3, 4 nolu bendlerde belirtilen nedenlerden ötürü davalı A. H. yararına, 3 ve 4 nolu bendlerde belirtilen nedenlerden ötürü ise davalı S.Ü. yararına BOZULMASINA, oybirliği ile karar verildi.

Buğday rekoltesi onyediyi milyon tona ulaştı

Bu yıl buğday üretiminde altın yıl yaşanıyor. Verimin son on yılın en üst düzeyine çıktığı ve 1973 yılında 10 milyon ton buğday üretiminin bu yıl 17 milyon ton olarak gerçekleşeceği bildiriliyor. Değeri her geçen gün biraz daha artarak altın ve petrol ile yarışan buğdayın bu yılki rekoltesinin 17 milyon ton olmasında hava şartlarının iyi gitmesi de etkili oldu. Buğdayda toplam üretim artarken aynı zamanda hektar başına verimin de geçen yıllara göre yükselmesi, buğday üretiminde tam anlamıyla başarılı bir yıl yaşadığımızın göstergesi oluyor.

Ülkemizde bu yıl buğday üretiminin on yılın en yüksek verimine ulaşarak «altın yılın» ya-

şandığı, 1973 yılında 10 milyon ton üretimin bu yıl 17 milyon ton olarak gerçekleşeceği bildiriliyor.

Adana Ticaret Borsası'nca hazırlanan bir rapora göre, tüm dünyada değeri her geçen gün biraz daha artarak «altın» ve «petrol» ile yarışan buğdayın bu yıl ülkemizde tam anlamıyla «altın yılı» oldu. Bugün üretimde son on yılın en yüksek verimine ulaşılabilirken, buğday rekoltesinin 17 milyon tona ulaşması bekleniyor.

Ülkemizde buğday ambarı olarak nitelenen Konya'da bu yıl elverişli giden hava şartlarının üreticilerin yüzünü güldürdüğü, geçen yıla oranla hububat kalitesinin

daha iyi olduğu ifade edildi. Raporda ülkemizin bölgelere göre buğday rekoltesi şöyle belirtildi:

Ankara Bölgesi 3.857.251 ton, Konya Bölgesi 3.038,39 ton, Adana Bölgesi 2.221.605 ton İstanbul Bölgesi (Trakya) 2.068.681 ton, Urfa Bölgesi 1.940.977 ton, İzmir Bölgesi 1.607.505 ton, Sivas Bölgesi 1.110.289 ton,

Samsun Bölgesi 688.078 ton, Erzurum Bölgesi 467.274 ton.

Devlet İstatistik Enstitüsünün raporuna göre, ülkemizde 1973 yılında 8 milyon 850 bin hektar olan buğday ekim alanından 10 milyon ton ürün alınırken, bu yıl buğday üretimi 17 milyon ton olarak gerçekleşeceği bildirildi.

BU DA REKOR

8 AYLIK İHRACAT 3,35 MİLYAR DOLAR

İlk geçici verilere göre, Ağustos ayı ihracatının 407 milyon dolar, ithalatının ise 650 milyon dolar olduğu öğrenildi. Yine ilk

belirlemelere göre, Ağustos ayında ham petrol ithalatı için 280 milyon dolar harcandı. Geçen yılın Ağustos ayında ihracatımız 335 milyon dolar, ithalatımız ise 663 milyon dolar olmuştu. Yine geçen yılın Ağustos ayında ham petrol ithalatına 253 milyon dolar harcanmıştı.

Bu durumda yılın ilk sekiz ayının sonuçlarına göre, Türkiye'nin ihracatı 3.358 milyar dolara, ithalatı da 5.51 milyar dolara ulaştı. 1981'in ilk sekiz ayında ihracat 2.608 milyar dolar, ithalat ise 5.824 milyar dolar olmuştu. Bu da ihracatımıza da büyük bir sıçrama olduğunu, ithalatın ise gerilediğini ortaya koyuyor.

Rapora göre, 1973-1982 yılları arasında ekim alanı, üretim ve verimleri şöyle:

YIL	EKİM SAHASI	ÜRETİM	VERİM (Hektar Olarak)
1973	8.850.000 (Hek.)	10.000.000 (Ton)	1.10 Kg.
1974	8.750.000	11.000.000 »	1.257 »
1975	9.250.000	14.750.000 »	1.595 »
1976	9.250.000	16.500.000 »	1.789 »
1977	9.325.000	16.650.000 »	1.787 »
1978	9.000.000	16.700.000 »	1.805 »
1979	9.500.000	17.500.000 »	1.867 »
1980	9.020.000	16.500.000 »	1.829 »
1981	—	1.500.000 »	— »
1982	—	17.000.000 »	— » 5

Kooperatifleşme, güçlü sendikacılıkla mümkündür

24 Ocak 1980'de ekonomide alınan kararlar ülkemizdeki tüm küçük girişimcileri etkilemiştir. Bu arada tüm mali gücü ortaklarının katkıları olan tüketim kooperatiflerini de sarsmıştır. Emeği ile geçinenlerin ellerine geçen paranın gerçek satın alma gücü azalmıştır. Yani, kooperatif ortaklarının kooperatiflerinden alış-veriş edebilme imkanları zayıflamıştır. Yine çalışanların, tasarruf edebilme şansı hiç kalmamıştır. Tüketim kooperatiflerine ortak olabilmesi için sermaye verebilmesi imkansız hale gelmiştir. Özetle çalışanların kooperatifleşme ortamı sınırlanmıştır.

Ancak, üyelerine hizmet verebilmek için tüm güçlerini seferber eden sendika ve federasyonlarımız çalışanların yaralarını sarmak için projeler geliştirdiler. Yeni yapılan programlar gereğince önce kooperatifçilikte mahalli sendika liderleri, işyeri temsilcileri ve tüm işçiler eğitilerek güçlü tüketim kooperatiflerinin kurulması için temel atılmıştır. Bu arada kurulu bulunan tüketim kooperatiflerinin yöneticilerinin de eğitimi yapılarak ve karşılaştıkları sorunlara çözüm bulunarak onlara yardımcı olunmuştur.

Önümüzdeki yıllarda da TÜRK-İŞ/AAFLI Ortak Kooperatifçilik Çalışması içinde ülke çapında kooperatif eğitimi ve sonra da kooperatif teşkilatlandırma çalışmalarına devam edilecektir. Yıllar önce TÜRK-İŞ önderliğinde kurulan ve arzulanan hedeflere mali imkansızlıklar nedeni ile ulaşamayan, fakat bir bölge birliğinin çalışması konusunda önemli bir adım teşkil eden çalışmalarda bulunan ANKARA TÜKOBİRLİK tarafından yapılan ortak - kooperatif ilişkileri konulu araştırma bundan böyle çalışmalarımıza ışık tutacaktır.

KOOPERATİFLERDE SON DURUM

Ankara TÜKOBİRLİK bünyesinde bulunan tüketim kooperatiflerinin tümü 24 Ocak kararları ile sıkıntıya düşmüştür. Ortakların kooperatiflere karşı olan ilgisi azalmış, ortak alış-veriş

Yazan: **A. KADIR ERSOY**
AAFLI Kooperatifçilik Uzmanı

için kooperatife gelmez olmuş; çoğu sadece ortaklarına hizmet veren tüketim kooperatiflerinin stokları büyümüş günlük alış verişleri masraflarını dahi karşılayamaz duruma gelmiştir. Enflasyon eskiden olduğu gibi çok hızlı esmese de satışların azlığı, devir hızının düşüklüğü gibi sebepler kooperatif sermayesinin erimesine neden olmuştur.

Kooperatifleşme bilincine inanmış sendika ve kooperatif liderleri kooperatiflerin düştüğü sıkıntılı durumlardan oldukça etkilenmişlerdir. Kooperatiflerdeki olumsuz gelişmelerin nedenlerini en sıhhatli bir şekilde bulmak ve teşhis etmek amacıyla yola çıkan araştırma sonuçlarına göre çözüm yolları bulunacaktır. Sendikalar yine kooperatifleşmede öncü güç olacaklardır. Ama, eski hastalıkların tedavisiyle sıhhatli ve güçlü olarak..

ARAŞTIRMA

1982 ilkbaharında birim kooperatiflerde ortak-kooperatif ilişkileri ve ortağın kooperatif olguya yaklaşımını amaçlayan araştırma için Ankara TÜKOBİRLİK ortağı ve ilgi duyan toplam altı (6) kooperatif örnek olarak seçilmiştir. Ele alınan kooperatiflerin bünyesinde bulunan üyelerin çoğunluğu işçidir, bunların bir kısmı işyeri bazıları da konut içi tüketim kooperatifidir.

Kooperatif yönetici ve ortaklarının yakın ilgisi ve araştırma grubuyla işbirliği ile anketler hazırlanmış, ortaklara ve ortak olmayanlara dağıtılmıştır. ODTÜ Şehircilik ve Bölge Planlama Öğretim Üyelerinden ve kooperatifçiliğe uzun yıllar emek vermiş Dr. Duran TARAKLI, TÜRK-İŞ/AAFLI Ortak Kooperatifçilik Uzmanları Abdülkadir ERSOY ve Sinan VARGİ'dan oluşan araştırma grubu anket formlarını kooperatif ortaklarına dağıtmışlar ve onlarla doğrudan görüşmeler yaparak elde edilen neticelerin sorunlara ışık tut-

ması, çözüm yollarını göstermesi istenmiştir.

KONULAR

Çalışmada özellikle anketlerden derlenen bilgilere dayanarak sorunların ortaya konulması düşünülmüştür. Ankette yer alan konuları başlıklarıyla şu şekilde özetleyebiliriz:

- Anket yapılan kişilerin sosyal yapıları,
- Ortağın kooperatifle alış veriş ilişkisi,
- Kooperatif hizmeti hakkında görüşler,
- Kooperatif sermayesi hakkında görüşler,
- Genel Kurul Çalışmaları,
- Yönetim Kurulu Çalışmaları,
- Kooperatif Denetimi,
- Kooperatif hizmetleri,
- Kooperatif çalışmaya ilişkin genel görüşler,
- Tüketim Kooperatifleri hakkında sonuç ve öneriler.

Ortak olmayanlar için de yine anket formu kullanılmış, yukarıda yer alan soruların bir kısmı onlara da sorularak onların kooperatif düşünceye karşı davranış düşünce ve kooperatiftan istekleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kooperatifçilik hareketinin etkin bir biçimde gelişebilmesi ve bu hareketten beklenen ekonomik ve sosyal yararların alınabilmesi için hem ortağın, hem de ortak olması muhtemel adayların iyi tanınması gerekir. Bu nedenle hem ortaklara hem de ortak olmayan fakat ortak olma ihtimali bulunan kişilere de anket formu dağıtılmıştır.

ÇALIŞMADA YÖNTEM

Anket verilecek kooperatiflerde, önce kooperatife ortak olanların ve olmayanların sayıları tesbit edilmiştir ve listeleri alınmıştır. Ortaklar, kooperatifle olan ilişkileri açısından (yıllık alış veriş tutarı kriter olarak alınmıştır) aktif ve pasif olarak sınıflandırılmıştır. Çalışma konusu olarak ele alınan kooperatiflerdeki ortaklara (aktif ve pasif) ve aday ortakların (ortak

Eskişehir Bölgesel Kooperatifçilik çalışmalarına katılanlar.

olmayan) sayıları kesin olarak tesbit edilmiştir. Daha sonra anket verecek kişilerin ismen saptanması elde edilen listelerden yararlanarak ve tesadüfi sayılar tablosu yardımı ile örnekleme yapılmıştır.

Çalışma alanı olarak seçilen konut içi ve işyeri kooperatiflerinde ortak olabilecek çalışanlardan ve ortaklardan % 10 oranında örnekleme planlanmıştır. Dağıtılan tüm anket formlarının tamamının dönmesinin zor olabileceği düşünülerek örnekleme oranı yüksek tutulmuştur. Ortaklar için 255 (% 11,2) aday ortaklar içinde 155 (% 3,7) anket dağıtılmıştır. Anketlerin geri dönmesi ise ortaklar için 100 (% 39,2) aday ortaklar içinde 44 (% 29,4) tür.

KOOPERATİFLER

Araştırmanın amacı, materyal ve yöntemi, eldeki mevcut işgücü ve zaman düşünülerek altı (6) kooperatifle çalışılması kararlaştırılmıştır. Bu kooperatifler şunlardır:

A. İşyeri Tüketim Kooperatifleri :

- 1) Ankara Tekel Bira Fabrikası İşçileri Tüketim Kooperatifi (BIFAKO)
- 2) Tarım Kredi Çalışanları Tüketim Kooperatifi (TARIM KREDİ KOOP)
- 3) Ankara Belediyesi Otobüs İşletmesi Mensupları Tüketim Kooperatifi (EGO-KOOP)

- 4) DSI 5. Bölge Etlik Tüketim ve Yardımlaşma Kooperatifi.

B. Konut İçi Tüketim Kooperatifleri:

- 1) Aydınliköyler TÜRK-İŞ İşçi Blokları Tüketim Kooperatifi (SAİSKO)
- 2) Hirfanlı ve Kesikköprü Barajları Çalışanları Tüketim Kooperatif (Bu ko-

operatifler aynı zamanda işyerlerinde kurulmuşlardır.)

NİÇİN İŞÇİ KOOPERATİFLERİ?

Çalışanların ekonomik ve sosyal durumlarında bir gelişme bekleniyorsa, işçinin gerçek alım gücünü artıracak çabalara girişilmesi gereklidir. Sendikaların toplu sözleşmelerle kazandığı maddi imkanların yanında sendikaların öncülüğünde başlatılan ve geliştirilen ekonomik faaliyetlerin önemi artık inkâr edilemez boyutlara ulaşmıştır. Bugün ülkemizde başarılı olan «örnek kooperatifler işçi kökenlidir» bunlar sendikalar öncülüğünde ve liderliğinde kurulmuş, geliştirilmiş ve halen yaşamlarını sürdürmektedirler.

Sendika ve kooperatif hareketinin birbirleriyle yakın ilişkiye girmesi ga-

yet doğaldır; çünkü bu beraberlik her iki hareketin problemlerine ve eksikliklerine çözüm getirecektir. Mevcut ekonomik ve sosyal koşullar içinde sendika kooperatif arasındaki ilişkilerin sağlıklı şekilde başlatılması, geliştirilmesi her iki hareketin de başarılı olmaları için gereklidir.

Ülkemizdeki tüm kooperatifleri tanıma ve değerlendirme imkanlarını bulmuş şanslı kişiler olarak gördüğümüz gerçek şudur; işçi ve memur kökenli tüketim, konut ve kredi kooperatiflerinde sendika desteği almayan veya alamayan kooperatifler kısa ömürlüdür. Bunlar ölü doğmaya mahkumdurlar. Sendika desteği olmadan bir kooperatif hareketi beklenemez. Sendikanın maddi katkılarının yanında yine sendikalarla sağlanacak olan mahalli yönetimlerin, işverenlerin, devlet ve uluslararası kuruluşların imkanlarından yararlanmak da mümkündür. İçinde hem sosyal ve hem de ekonomik içeriği bulunan böyle bir harekette bu katkıların sağlayacağı yararları göz ardı edemeyiz.

Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve sosyal sorunların önemi ve büyüklüğü içinde amacımız sendikacı çalışanların satın alma gücünü artırmaktır. Her iki hareketin karşılıklı destekleri ve yaratacakları güç ile çalışanların arzu edilen satın alma potansiyeline kavuşmaları arzu edilmektedir. Bu nedenle işçilerin aileleriyle birlikte ekonomik ve sosyal yapılarını tanımak amacıyla yapılan çalışmada çalışanların kooperatiflere olan ilgisi öğrenilmek istenilmiştir.

(Gelecek sayı: Çalışanlar ve kooperatiflerle ilişkileri)

Tükobirlik tarafından Hirfanlı'da düzenlenen panelde konuşmacılar.

Türk-İş İcra Kurulu'nun 4 Kasım tarihinde yaptığı Anayasa ile ilgili açıklama :

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 7 Kasım 1982 günü Türk Milleti'nin takdirine sunulacaktır.

Türk Milleti 7 Kasım 1982 günü mutlaka sandık başına gitmelidir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası sandık başında değerlendirilirken,

- 1) Anayasanın en önemli niteliğinin demokratik parlâmenter düzene geçiş yolunu yeniden aralamakta olduğu,
- 2) 12 Eylül 1980 öncesinin çileli günlerine yeniden dönlmemesi hedefini güttüğü,
- 3) Demokrasiyi, Türk Milletinin siyasal rejim tercihiine uygun bir anlayışla, vazgeçilmez bir hayat tarzı olarak, sürekli kılmayı amaçladığı,
- 4) İşçilerin ve diğer tüm çalışanların, hazırlık aşamasında maruz bırakıldığı açık haksızlıkları geniş ölçüde ortadan kaldırdığı,
- 5) Yargı ve yasama önünde güçsüz bir yürütme erkinin bu durumu ile yakın geçmişte yaşanan bunalımlara çözüm aradığı,
- 6) Hak ve özgürlükler yanında sorumluluklar rejimi de olan demokrasi- de, yeni dönemde, sorumsuzluk yolu seçilmedikçe hak ve özgürlükle-

rinin özünün zedelenmeyeceği güvencesinin verildiği, dikkatten uzak tutulmamalıdır.

Bu değerlendirme, sağlıklı yapılmıştır. Bu değerlendirmede, geleceğe ön yargı ile kötümser bakmanın haklı kabul edilebilir yönü yoktur.

Türk Milleti için hedef, demokratik rejimin kendine özgü sorumluluklarının tam bilinci ve siyasal rejim tercihi- ne uygun bir biçimde, demokrasiyi sürekli kılabilmektir. Bu imkân 7 Kasım'da elimizdedir.

Kuşkusuz, temel hak ve özgürlükler alanında, işçiler bakımından, sadece Anayasa'da haksızlıkların geniş ölçüde önlenmiş bulunması değil, bunu izleyecek yasal düzenlemeler de önem taşır. İşçi hak ve özgürlüklerinin kısıtlanmayacağı yolunda verilen sözleri, 7 Kasım'da halkoyuna sunulacak Anayasa metni ve Devlet adına sürdürülen resmi tanıma çalışması tey'id etmiştir. Demokrasi yolunda ilân edilen «takvim»e harfiyen riayet edilmiş bulunması, bir diğer son derece önemli yöndür. Başlıbaşına bunlar bile, gelecek konusunda kötümser olmamak için sebeptir.

TÜRK-İŞ, Türk Milletinin ve işçilerimizin 7 Kasım 1982 günü, sandık başında yurttaşlık görevini bu düşüncelerle yerine getirmesini beklemekte ve istemektedir.

ANAYASA KABUL EDİLDİ :

% 91

EVREN 7. Cumhurbaşkanı

● YILMAZ: «BU SONUÇ, TÜRK MİLLETİNİN ÇOĞULCU VE HÜR PARLAMENTER REJİME OLAN BÜYÜK ARZUSUNUN VE GENEL TERCİHİNİN BİR GÖSTERGESİDİR»

Türkiye Cumhuriyeti yeni Anayasa'sı, 7 Kasım Pazar günü halk oyuyla sunuldu.

Bütün yurttaki tam bir nuzur içinde ve olaysız geçen oylamada kullanılan oyların % 91'i KABUL, % 9'u da RED olarak belirlendi.

Anayasa'nın kabul edilmesiyle, Milli Güvenlik Konseyi ve Devlet Başkanı Özalp Kenan Evren yedinci Cumhurbaşkanı olarak seçildi.

Dergimiz baskıya girenken, alınan resmi olmayan sonuçlara göre 17 milyon 173 bin 619 kabul oyu karşılığında, 1 milyon 592 bin 450 red oyu kullanıldığı öğrenildi.

ŞEVKET YILMAZ'IN AÇIKLAMASI :

Anayasa'nın halk oylamasında büyük bir ekseriyetle kabulünden sonra gazetecilerin sorularını cevaplayan Türk-İs Genel Başkanı Şevket Yılmaz, «Bu sonuç, Türk milletinin çoğulcu ve hür parlamenter rejime olan büyük arzusunun ve genel tercihinin bir göstergesidir» dedi.

Yılmaz, Anayasa oylaması ile ilgili görüşlerini şöyle açıkladı :

«Türkiye Cumhuriyeti'nin Yeni Anayasası, Büyük Milletimizin takdirine mazhar olmuş ve Anayasa Kanunu kabul edil-

miştir. Ülkemiz ve Milletimiz için hayırlı sonuçlar getirmesini dilerim.

Devletimizin Yedinci Cumhurbaşkanı'nın da bu suretle seçilmiş olduğu referandumda kabul oylarının ittifaka çok yakın olması, ümit edilen ve tahminlerin çok üstünde bir onayı işaret etmektedir.

TÜRK-İŞ olarak Anayasa'nın kabul edildiği ve Sayın Org. Kenan EVREN'İN Cumhurbaşkanı seçildiği 7 Kasım 1982 Referandumunu, siyasi tarihimizin önemli bir dönüm noktası olarak görmekteyiz.

Referandumla ortaya çıkan kabul oylarının bu derece yüksek oluşu, milletimizin bu Anayasa'da genel hatları çizilen çoğulcu hür parlamenter rejime olan arzu ve tercihinin de göstergesi olmaktadır.

Milletçe kabul ettiğimiz bu Anayasa'nın gereği olarak, çoğulcu parlamenter rejime vücut verecek olan diğer yasaların da, ülke yararına bir mükemmeliyette çıkmasını ve ulus çıkarları doğrultusunda bir anlayışla uygulanmasını temenni ederim.»